

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΜΕΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΜΣ «Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ»

Διπλωματική Εργασία

**ΤΙΤΛΟΣ: Η ΠΟΡΝΕΙΑ ΣΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΑΔΑ
ΠΟΡΝΕΙΑ ΚΑΙ ΜΜΕ**

Τριμελής επιτροπή

Καθηγητής Λάζος Γρηγόρης

Καθηγήτρια Ζαραφωνίτου Χριστίνα

Καθηγητής Πλειός Γεώργιος

Δάλλα Κωνσταντίνα (AM 3212M012)

Σύνοψη

Η παρούσα εργασία αποτελεί βιβλιογραφική και ποιοτική έρευνα πάνω στο ραγδαίως αναπτυσσόμενο φαινόμενο της πορνείας και της διεθνικής σωματεμπορίας στην Σύγχρονη Ελλάδα. Διερευνά το θέμα μέσα από τα ιστορικά δεδομένα αλλά και από τις σύγχρονες έρευνες και μελέτες που έχουν συσταθεί και υλοποιηθεί για τον σκοπό αυτό. Η παρουσίαση των σημαντικότερων φεμινιστικών θεωριών αποσκοπεί στην προβολή των κρισιμότερων απόψεων για το ζήτημα της γυναικείας καταπίεσης ιστορικά. Η μέθοδος της ποιοτικής ανάλυσης λόγου και εικόνας που χρησιμοποιήθηκε επιχειρεί να προβάλλει τον ιδιαίτερο ρόλο που διαδραματίζουν τα ΜΜΕ στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης. Τέλος η κατάθεση απόψεων και συμπερασμάτων εξυπηρετούν στην αποτελεσματικότερη κατανόηση του φαινομένου της πορνείας.

Λέξεις- Κλειδιά: πορνεία - διεθνική σωματεμπορία, φεμινιστικές θεωρίες, ποιοτική έρευνα, ΜΜΕ, κοινή γνώμη, ανάλυση αποτελεσμάτων.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	4-5
---------------	-----

Α΄ ΜΕΡΟΣ-ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

Κεφάλαιο 1. Το φαινόμενο της πορνείας.....

1.1 Η πορνεία στην Αρχαία Ελλάδα.....	6-9
1.2 Η Παλαιά πορνεία κατά την χρονική περίοδο (1936-1980).....	10-13
1.3 Το νομικό πλαίσιο.....	13-17
1.4 Η «Νέα» πορνεία στην Σύγχρονη Ελλάδα.....	17-23

Κεφάλαιο 2. Το φαινόμενο της Διεθνούς Σωματεμπορίας23-30

Κεφάλαιο 3. Κλασσικές εγκληματολογικές προσεγγίσεις.....30-37

Κεφάλαιο 4. Θεωρίες φύλου και ταυτότητας.....37-42

Κεφάλαιο 5. Φεμινιστικές προσεγγίσεις της πορνείας.....

5.1 Η πορνεία ως επίκεντρο των φεμινιστικών αναλύσεων.....	42-45
5.1.2 Ριζοσπαστικός Φεμινισμός.....	45-52
5.1.3 Φιλελεύθερος Φεμινισμός.....	52-47
5.1.4 Μαρξιστικός Φεμινισμός.....	57-64
5.1.5 Σοσιαλιστικός Φεμινισμός.....	64-71

Β΄ ΜΕΡΟΣ- ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ

Κεφάλαιο 1. Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και Κοινή Γνώμη.....

1.1 Εισαγωγή.....	71
1.2 Η εδραίωση της κοινής γνώμης.....	71-72
1.3 ΜΜΕ και κοινό.....	72-75
1.4 Θεωρίες επίδρασης των ΜΜΕ.....	76-80
1.5 Η επίδραση των ΜΜΕ στην μετάδοση συμβολικών μορφών.....	81-82
1.6 ΜΜΕ και Πολιτική.....	82-85
1.6.1 Η συμβολή των ΜΜΕ στην πολιτική.....	83-86
1.7 Η προβολή της πορνείας από τα ΜΜΕ.....	86-90

Κεφάλαιο 2. Μεθοδολογικό πλαίσιο-Ανάλυση αποτελεσμάτων

2.1 Μεθοδολογικό πλαίσιο.....	91-98
2.2 Ανάλυση αποτελεσμάτων.....	98-120

Συμπεράσματα.....120-124

Βιβλιογραφία-Ηλεκτρονικές Πηγές.....125-131

Εισαγωγή

Είναι φανερό ότι το φαινόμενο της πορνείας αποτελεί ένα κρίσιμο και αμφιλεγόμενο ζήτημα στην σύγχρονη Ελλάδα. Ο Γρηγόρης Λάζος, αναπληρωτής καθηγητής στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, έχει ξεκάθαρη γνώμη για το ζήτημα και αναφέρει χαρακτηριστικά: «Δεν μπορώ να καταλάβω πώς ένας άνδρας έχει στύση σε αυτές τις συνθήκες. Η πορνεία είναι η πιο βάρβαρη μορφή απαξίωσης της γυναίκας. Ο φαλλός είναι το κέντρο της πορνείας. Ο σωματέμπορος είναι η προέκταση του πελάτη. Κάνει τη βρώμικη δουλειά για αυτόν. Η Αστυνομία τους ξέρει όλους τους σωματέμπορους. Μπορούν να τους μαζέψουν εδώ και τώρα. Δεν το κάνουν γιατί ο νταβατζής λύνει προβλήματα αναλαμβάνοντας τη διαχείριση ενός προβληματικού πληθυσμού. Ποτέ οι συνθήκες πορνείας δεν ήταν τόσο άθλιες όσο σήμερα που οι γυναίκες εκδίδονται για 2 ευρώ. Παρατηρήστε τα δόντια τους και τη στοματική κοιλότητα σε πόσο χάλια κατάσταση είναι. Υποστηρίζω την κατάργηση της πορνείας. Αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει να τις κυνηγήσουμε ή να τις καταστείλουμε. Θα είχε σημασία, όμως, αν, για λόγους συμβολικούς, αύριο έπιαναν πέντε πελάτες».

Η παρούσα εργασία στοχεύει στην κατανόηση του φαινομένου της πορνείας εντός των ορίων μιας συγκεκριμένης ιστορικής κοινωνίας. Πιο συγκεκριμένα παρουσιάζει την πορνεία εξελικτικά από την Αρχαία Ελλάδα μέχρι την εποχή του Όθωνα και τους αυστηρούς υγειονομικούς ελέγχους για να καταλήξει στους σύγχρονους παράνομους οίκους και την σκληρότητα των κυκλωμάτων της διεθνικής σωματεμπορίας. Μέσα από την επισκόπηση των

[4]

κλασικών και σύγχρονων εγκληματολογικών θεωριών και φεμινιστικών προσεγγίσεων επιχειρεί στην κατανόηση των σύγχρονων αντιλήψεων για την θέση της γυναίκας στην κοινωνία αλλά και της γυναικείας καταπίεσης. Σε ένα δεύτερο επίπεδο επιχειρεί να εστιάσει στον τρόπο που τα μέσα μαζικής ενημέρωσης προβάλλουν την πορνεία με στόχο την διαμόρφωση της κοινής γνώμης μέσα από τη διαδικασία της ποιοτικής έρευνας. Το εγχείρημα αυτό υλοποιείται με την μέθοδο της ποιοτικής ανάλυσης λόγου και εικόνας. Η παρούσα εργασία λοιπόν χωρίζεται σε δύο μέρη: α. Το πρώτο μέρος κινείται γύρω από το ζήτημα του φαινομένου της πορνείας μέσα από την συλλογή σύγχρονων και ιστορικών δεδομένων. β. Το δεύτερο μέρος, το εμπειρικό, αποτελείται από ένα σύνολο θεωριών που καταδεικνύουν το ρόλο που διαδραματίζουν τα ΜΜΕ στην σύγχρονη κοινωνία, το μεθοδολογικό πλαίσιο της ερευνητικής διαδικασίας και την ανάλυση των αποτελεσμάτων. Τέλος θα κλείσει με κάποια συμπεράσματα και προτάσεις για μελλοντική έρευνα.

Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε είναι η βιβλιογραφική ανασκόπηση σε συνδυασμό με την ποιοτική ανάλυση εικόνας και περιεχομένου. Μελετήθηκαν βιβλία και άρθρα καθώς και έρευνες που σχετίζονται με το φαινόμενο αυτό. Προσπαθήσαμε να εξασφαλίσουμε την αντικειμενική αντιμετώπιση του θέματος χρησιμοποιώντας πηγές τόσο ελληνικές όσο και διεθνείς.

*« Τας μὲν εταίρας ἡδονῆς ἐνεκ' ἔχομεν ,
τάς δὲ παλλακὰς τῆς καθ' ἡμέραν θεραπείας
τοῦ σώματος, τάς δὲ γυναῖκας τοῦ παιδοποιεῖν
γενησίως καὶ τῶν ἐνδὸν φύλακα πιστὴν ἔχειν»
[ΔΗΜ] Κατὰ Νεαίρας 122*

Κεφάλαιο 1. Το Φαινόμενο της πορνείας

1.1 Η πορνεία στην Αρχαία Ελλάδα

Αρχικά είναι επιβεβλημένο να ξεκινήσουμε την προσέγγιση του φαινομένου της πορνείας διερευνώντας την αφετηρία της στην αρχαία Ελλάδα. Τα ιστορικά στοιχεία που έχουμε για την αρχαία Ελλάδα προέρχονται από την περίοδο της απόλυτης ανδρικής επικράτησης και της επιβολής της πατριαρχίας όπου η γυναίκα αποτελούσε από τη μία μέσο για τη διατήρηση του οίκου και της ανδρικής περιουσίας και από την άλλη αντικείμενο της σεξουαλικής ικανοποίησης του άνδρα. Οι άνδρες έχουν τις εταίρες «χάριν ἡδονῆς», τις παλλακίδες για την καθημερινή φροντίδα και τους νόμιμους συζύγους για του δίνουν γνήσιους απογόνους. Οι πόρνες χωρίζονταν σε δύο κατηγορίες. Σε εκείνες που είναι δούλες και εργάζονταν για κάποιο πορνοβοσκό στα πορνεία(είτε δημόσια είτε ιδιωτικά), στα καπηλειά, στα λουτρά και στα συμπόσια και σε εκείνες που είναι ελεύθερες ή «απελεύθερες» (οι εταίρες) και εργάζονται ιδιωτικά είτε στο δρόμο, είτε σπίτι τους είτε με ενοικίαση στο σπίτι κάποιου, είτε στα συμπόσια. (Λεντάκης, 1998, pp. 9,10)

Όσον αφορά την εννοιολογική προσέγγιση της πορνείας διάφορες θεωρίες που διατυπώθηκαν οδήγησαν σε δύο αντιπαρατιθέμενα στρατόπεδα, σε εκείνους που υποστηρίζουν την ύπαρξη ενός πρώιμου σταδίου προπατριαρχικού, όπου οι γυναίκες είχαν κοινωνικό ρόλο

υπεροχής και σε εκείνους που υποστηρίζουν την πατριαρχική δομή της ανθρώπινης κοινωνίας ήδη από την γένεση της. Οι Bullough (1978) λαμβάνοντας υπόψη τα δύο αντιπαρατιθέμενα στρατόπεδα καταλήγουν στην άποψη ότι «η πορνεία εμφανίστηκε από πολύ νωρίς στην ανθρώπινη ανάπτυξη και έχει οικονομικές, κοινωνιολογικές, ψυχολογικές και θρησκευτικές προεκτάσεις οι οποίες είναι δεμένες με την σχέση ανδρός και γυναικός και ότι ούτε οι μητριαρχικές ούτε οι πατριαρχικές υποθέσεις για την φύση της κοινωνίας την εξηγούν πλήρως». (Λεντάκης, 1998, pp. 14,15). Ως εκ τούτου η πορνεία αναφέρεται ως «το αρχαιότερο επάγγελμα του κόσμου», ο όρος ιερόδουλος εμφανίζεται ήδη από τον 3^ο αιώνα π.Χ και δηλώνει μια ειδική κατηγορία δούλων που υπηρετούν ως βοηθοί στις θρησκευτικές τελετουργίες μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται και σεξουαλικές τελετές, είτε ως εργάτες στους αγρούς ή σε άλλες δραστηριότητες, είτε ως πόρνες ή πόρνοι¹. Ο ορισμός «πόρνη»² που υποδηλώνει μια γυναίκα που ασκεί πορνεία /ακολασία προέρχεται από το ρήμα πέρνημι (πουλώ, εκποιώ) και αναφέρεται στη γυναίκα που έρχεται σε ερωτική επαφή με άντρες έναντι χρηματικής αμοιβής. Υπάρχει η καταναγκαστική και η ελεύθερη πορνεία, η πρώτη δεν είναι προσωπική επιλογή των πορνευομένων και επιβάλλεται καταναγκαστικά από εκείνους που αιχμαλωτίζουν, απαγάγουν ή αγοράζουν τα εκδιδόμενα άτομα ενώ η

¹ Σύμφωνα με τον Λεντάκη (1988) ο όρος «πόρνοι» αναφέρεται στην ανδρική πορνεία που ήταν ευρύτατα διαδεδομένη στην αρχαία Ελλάδα όπου ο ομοφυλοφιλικός ανδρικός έρωτας ήταν θεσμικά επιτρεπτός στα μεγαλύτερα ελληνικά κράτη ενώ ο παιδεραστικός και όχι ο ετεροφυλοφιλικός έρωτας θεωρούνταν ως ο κατεξοχήν έρωτας. Βλ. Λεντάκης Α. «Ο έρωτας στην αρχαία Ελλάδα, Η πορνεία», Αθήνα, Καστανιώτη, 1988, σ. 235

² Γενική Εγκυκλοπαίδεια σύγχρονων γνώσεων, Υδρία Cambridge Ήλιος, ,Λεξικό της Ελληνικής γλώσσας, Τέσσερα Έψιλον, σ.337

δεύτερη είναι αποτέλεσμα προσωπικής επιλογής του ατόμου που πορνεύεται. Σε αυτήν την περίπτωση η ατομική επιλογή πρόκειται για κάτι που προϋποθέτει προχωρημένη κοινωνική διαβίωση, ανάπτυξη εμπορευματικής οικονομίας, και την χρήση χρήματος (με ή χωρίς νομισματική μορφή για τις συναλλαγές). (Λεντάκης, 1998, pp. 13, 14, 321)

Στον ελλαδικό χώρο η Κόρινθος ήταν η βάση της άσκησης της Ιεράς Πορνείας ενός θρησκευτικού θεσμού που ήταν διαδεδομένος στην Ανατολή (Βαβυλώνα, Φοινίκη) ήδη από την δεύτερη χιλιετία π.Χ. Τόπος άσκησης ήταν ο ιερός ναός της Αφροδίτης όπου υπηρετούσαν σε αυτόν πάνω από χίλιες ιερόδουλες εταίρες τις οποίες αφιέρωναν στην θεά άνδρες και γυναίκες .Λόγω της γεωγραφικής της θέσης (τα δύο λιμάνια της ένωναν το Αιγαίο με το Ιόνιο και την Ηπειρωτική Ελλάδα με την Πελοπόννησο),συνέρρεε πλήθος κόσμου για αυτό και θεωρήθηκε ως το μεγάλο πορνείο της Ελλάδας. Στην Αθήνα³ τα πορνεία ήταν εγκατεστημένα στο Κεραμεικό και στο Σκίρον στην αρχή της αρχαίας Ιεράς οδού όπου εκεί σύχναζαν τζογαδόροι και πορνοβοσκοί. Οι πόρνες «στήνονταν» στις πύλες καθώς εκεί ήταν ο καταλληλότερος τρόπος για να βρουν πελατεία. Σύμφωνα με βιβλιογραφικές πηγές, τα πορνεία ήταν εγκατεστημένα σε αρκετές πόλεις σε ολόκληρη την Ελλάδα όπως στην Πομπηία, Σάμο, Βραυρώνα, Έφεσο, Πειραιά, Αλεξάνδρεια, Έδεσσα. (Λεντάκης, 1998)

³ Στην Αθήνα όπως ιστορεί ο Φιλήμων ο Σόλων ήταν ο πρώτος που ίδρυσε την πορνεία για να ανακουφίσει τους νέους από τη αβάσταχτη πίεση των ορμών που θα τους οδηγούσε σε λανθασμένη κατεύθυνση, είτε σε προς τις ανύπαντρες παρθένες, είτε σε παντρεμένες. Για αυτό αγόρασε γυναίκες και τις εγκατέστησε σε διάφορες συνοικίες. Βλ. Λεντάκης Α., οπ. σελ 26.

Τα πορνεία τα διηύθυναν οι προαγωγοί ή πορνοβοσκοί ή πορνοτρόφοι οι οποίοι κατέβαλλαν κάθε χρόνο ένα ειδικό φόρο στο κράτος, ένα είδος φόρου κύκλου εργασιών το οποίο ονομάζονταν πορνικόν τέλος. Εκτός από τις δημόσιες πόρνες που ήταν εγκατεστημένες στα πορνεία όπως αναφέραμε παραπάνω υπήρχαν και μια κατηγορία φτηνότερων πορνών(πόρνες του «ταλίου»), εκείνες που δούλευαν στους δρόμους και θεωρούταν από τις αρχαιότερες πόρνες. Άλλες κατηγορίες ιδιωτικών πορνών ήταν εκείνες που ήταν εγκατεστημένες στα καπηλεία και στα πανδοχεία(ξενοδοχεία) τα οποία λεγόταν ματρυλλεία ή μαστρίπια από όπου προέρχεται και η λέξη μαστροπός. Οι μαστροποί για να προσελκύσουν πελάτες χρησιμοποιούσαν τις πόρνες των καπηλειών οι οποίες παραδίδονταν στον έρωτα των ανδρών. Τέλος υπήρχαν οι πόρνες των λουτρών και οι πόρνες των συμποσίων⁴ (αυλητρίδες, ορχηστρίδες, μιμάδες) όπου με αφορμή την ψυχαγωγία προσέφεραν τις ερωτικές υπηρεσίες στους παρευρισκόμενους. (Λεντάκης, 1998)

Η πορνεία είτε ανδρική είτε γυναικεία αποτελούσε ένα προσοδοφόρο επάγγελμα στην αρχαία Ελλάδα. Είναι ευκρινές ότι η ιστορική επισκόπηση της πορνείας αποτελεί ένα σημαντικό υπόβαθρο για την μελέτη, κατανόηση και ανάλυση του φαινομένου στην σύγχρονη Ελλάδα.

⁴ Το συμπόσιο ήταν ένας από τους σημαντικότερους θεσμούς της αρχαίας ελληνικής κοινωνίας, συνέβαλλε στην ανάπτυξη της ποίησης ενώ παράλληλα είχε και πολιτικό χαρακτήρα. Όπως αναφέρει ο Murray είχε «τον δικό του αυστηρό κώδικα τιμής στην πίστη που δημιουργείται μέσα σε αυτό και αυτόνομα καθόριζε συμβάσεις οι οποίες αντιτίθενται προς εκείνες της κοινωνίας. Στα συμπόσια καλούνταν χορεύτριες, τραγουδίστριες, αυλητρίδες, ηθοποιοί ή μίμοι για να ψυχαγωγήσουν τους καλεσμένους με το πρόγραμμά τους. Βλ. Α. Λεντάκης, οπ. σελ 180-182

1.2 Η Παλαιά πορνεία κατά την χρονική περίοδο (1836-1980)

Δεδομένου ότι η πορνεία στην Ελλάδα αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο με πολλά ταμπού, στερεότυπα και προκαταλήψεις τα στοιχεία που αντλούμαι για αυτό από την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους ως σήμερα είναι περιορισμένα. Η ιστορία της πορνείας ως κοινωνικό φαινόμενο που συνδέεται με την σεξουαλική ηθική της εποχής, γνώρισε σημαντική ανάπτυξη στη διεθνή βιβλιογραφία από την δεκαετία του 1970. (Δρίκος, 2002, p. 319) Σύμφωνα με τον Γ. Λάζο⁵ οι πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν για την πορνεία στην ελληνική κοινωνία από το 1836 έως το 1980 ήταν από στελέχη της αστυνομίας , ειδικούς γιατρούς και κατά περίπτωση από δημοσιογράφους και λογοτέχνες. (Λάζος, 2001, p. 86). Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Corbin η εικόνα που μπορούμε να σχηματίσουμε για την εκδιδόμενη του 19^{ου} αιώνα διαμεσολαβείτε «από ανδρικά μάτια, εκείνα του γιατρού, του δικαστή και του κρατικού διοικητή» καθώς η ίδια δεν είναι σε θέση να μιλήσει για τον εαυτό της. (Corbin, 1990)

Ήδη από το 1836 στην Ελλάδα οι οίκοι ανοχής αποτελούσαν το βασικό πεδίο εκτόνωσης της ανδρικής λίμπιντο. Επί βασιλείας Όθωνα οι εκδιδόμενες διαχωρίζονταν στις «κοινές» και στις «ελευθέρους» ή «αιδούς». Οι «κοινές» ήταν γυναίκες που βρίσκονταν εσώκλειστες σε

⁵ Ο Γρηγόρης Λάζος επίκουρος καθηγητής του Παντείου Πανεπιστημίου έχει ασχοληθεί πολλά συναπτά έτη(1990-2000) με την μελέτη του φαινομένου της πορνείας και της διεθνικής σωματεμπορίας στην Ελλάδα και έχει συλλέξει πολλά ενδιαφέροντα και σημαντικά στοιχεία γι αυτό το ζήτημα. Στα βιβλία του Λάζος, Γ «Πορνεία και διεθνική σωματεμπορία στην Σύγχρονη Ελλάδα: 1. Η Εκδιδόμενη» 2001 και Γ. Λάζος, «Πορνεία και διεθνική σωματεμπορία στην Σύγχρονη Ελλάδα: 2. Ο Πελάτης», 2002, αναφέρεται στις εξελίξεις στην πορνεία που συντελέστηκαν την τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα. Και τα δύο βιβλία αποτελούν ορόσημο για την μελέτη και προσέγγιση του φαινομένου.

οίκους ανοχής και ελέγχονταν από το κράτος, για να βγουν δε πέρα από το χώρο του οίκου ανοχής χρειάζονταν έγγραφη άδεια από τη αστυνομία. Δυο φορές την εβδομάδα υποβάλλονταν σε υγειονομικό έλεγχο, τα αποτελέσματα του οποίου καταγράφονταν στο ατομικό τους βιβλιάριο. Στις «ελευθέρους» ή «αιιδούς» εντάσσονταν γυναίκες που τραγουδούσαν σε καφωδεΐα ή κέντρα διασκέδασης, είχαν το ελεύθερο να διαμένουν σε ξενοδοχεία αλλά δεν μπορούσαν να βγουν από την πόλη χωρίς έγγραφη άδεια της αστυνομίας και υποβάλλονταν σε υγειονομικό έλεγχο δυο φορές την εβδομάδα. (Λάζος, 2001, pp. 62-64)

Τη «Μέκκα του Εταιρισμού» ,συμφώνα με τον Τσιάτη, αποτελούσαν τα Βούρλα, ένα οικοδομικό συγκρότημα αποτελούμενο από 70 οίκους ανοχής, (ένας πολύ-οίκος ανοχής) το οποίο λειτούργησε από το 1876 μέχρι και τους έξι πρώτους μήνες του Β' Παγκοσμίου πολέμου, στη περιοχή της Δραπετσώνας. Αποτελέσε τη γνησιότερη εφαρμογή του διακανονιστικού συστήματος στην Ελλάδα. Τα Βούρλα ήταν ο χώρος όπου μάζεε η αστυνομία τις πόρνες του δρόμου, αλλά αποτέλεσε επίσης και κέντρο τιμωρικού σωφρονισμού ανυπάκουων ή ατίθασων νεαρών γυναικών. Οι αστυφύλακες που υπάγονταν στον Αστυνομικό Σταθμό Βούρλων επιτηρούσαν και προστάτευαν τις γυναίκες από κακόβουλους πελάτες ή προαγωγούς. Η πορνοπελατεΐα προέρχονταν από όλες τις περιοχές της Αθήνας και του Πειραιά και το πορνικό μίσθωμα ήταν πολύ χαμηλό(ένα εικοσιπεντάριο η επίσκεψη). Από την στιγμή που ιδρύθηκαν τα Βούρλα καταβλήθηκαν πολλές προσπάθειες για να κλείσουν, παρόλα αυτά λειτούργησαν ως οίκοι ανοχής μέχρι τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και ύστερα μετατράπηκαν σε φυλακές. (Λάζος, 2001, pp. 95-103)

Από το 1918 γυναίκες προερχόμενες από τη Μικρά Ασία και από την Ελληνική ύπαιθρο αποτελούν τις κύριες κατηγορίες πορνολόγησης και ήρθαν να ανανεώσουν το γυναικείο υλικό στους οίκους ανοχής της Αθήνας και του Πειραιά. Ειδικά μετά την μικρασιατική καταστροφή, οι συνθήκες ευνοούσαν τη δράση προαγωγών και σωματεμπόρων. Η πλειοψηφία των γυναικών προερχόταν από κατώτερα κοινωνικά στρώματα όπου η φτώχεια και η ανεργία τις ώθούσε στην πορνεία. Σύμφωνα με έρευνα που διεξήχθη το 1926, οι εκδιδόμενες πριν εκδοθούν στην πορνεία εργάζονταν ως υπηρέτριες(17%), μοδίστρες(18%), εργάτριες(17%),οικιακά(14%) ενώ στο μεγαλύτερο ποσοστό ήταν άνεργες (26%). Όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο η πλειοψηφία των γυναικών ήταν αγράμματες(68%), ενώ στοιχειώδη και μέση εκπαίδευση κατείχε η μειοψηφία εξ αυτών(στοιχειώδη 30%, μέση 2%)⁶ (Λάζος, 2001, pp. 89-91)

Η περιοχή της Τρούμπας στον Πειραιά όπου αναπτύσσεται ως πορνική αγορά από το 1922 και μετά ,αποτελέσε άλλο ένα γκέτο γυναικών ανάλογο με εκείνο στα Βούρλα και ήταν ένα δημιούργημα των σωματεμπόρων. Βρισκόταν δε, στο κέντρο του λιμανιού όπου καθημερινά κατέφθαναν καράβια από όλο τον κόσμο γι αυτό και σαν περιοχή είχε μεγάλη οικονομική σημασία. Λόγω τις υψηλής εμπορικής κίνησης της περιοχής λάμβαναν χώρα κάθε είδους δοσοληψίες, λαθρεμπόριο και παράνομες δουλειές. Οι σωματέμποροι της Τρούμπας όριζαν τη διασπορά των εκδιδόμενων γυναικών στην αγορά, τις τιμές και επέβαλαν την τάξη. Όλες οι

⁶ Τα παραπάνω στοιχεία επιβεβαιώνει και έρευνα που διεξήχθη από το τμήμα Ηθών Αθηνών το 1926-1927 και αφορά την περίπτωση 325 γυναικών που σύμφωνα με τις Αρχές ήταν επικίνδυνες να οδηγηθούν στη πορνεία. Τα 214 άτομα ήταν υπηρέτριες ενώ τα υπόλοιπα 111 εργάτριες, μοδίστρες, υπάλληλοι σε ζαχαροπλαστεία κλπ. Βλ. Γ. Λάζος «Πορνεία και Διεθνική σωματεμπορία στην Σύγχρονη Ελλάδα», Αθήνα, Καστανιώτη, 2001 σελ 91-92

εκδιδόμενες ανήκαν σε κάποιο σωματέμπορο, αγαπητικό ή νταβατζή. Η πορνεία στην Ελλάδα, όπως και η πορνεία γενικά, είχε υποομάδες που ζούσαν από τη δραστηριότητα της εκδιδόμενης. Τα σκληρά μέτρα της δικτατορίας (1967-1974), όπως για παράδειγμα το κλείσιμο της Τρούμπας, δεν μείωσαν το πληθυσμό των εκδιδόμενων γυναικών ούτε τον υπερπληθυσμό που ζούσε σε βάρος τους, ανέκοψαν όμως ως ένα βαθμό το ρυθμό ανανέωσης του πορνικού πληθυσμού, « δημιουργώντας προβλήματα ποιότητας στο προσφερόμενο εμπόρευμα του αριθμού των πορνικών μισθώσεων και τελικά του συνολικού εισοδήματος της πορνείας ως βιομηχανίας». (Λάζος, 2001, pp. 103-106)

1.3 Το Νομικό Πλαίσιο της Πορνείας

Το κύριο χαρακτηριστικό της πορνείας από το 1836 έως το 1922 είναι «η αυθαίρετη και ευκαιριακή ρύθμισή της με υπουργικές εγκυκλίους και διοικητικά μέτρα.» (Λάζος, 2001, p. 66). Το διακανονιστικό σύστημα ήταν το κύριο σύστημα οργάνωσης της πορνείας στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1836-1955⁷. Ήταν μια ηθικό –θεωρητική δέσμη ιδεών, αρχών και αντιλήψεων με βασικό σκοπό τον περιορισμό της πορνείας και παράλληλα την περιφρούρηση των ηθών και της δημόσιας υγείας. Στο σύστημα αυτό, στο οποίο εντάσσονταν όλες οι Ευρωπαϊκές χώρες εκτός της Αγγλίας, η πορνεία νομιμοποιείται και ελέγχεται από το κράτος με την

⁷ Το διακανονιστικό σύστημα παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στην Γαλλία τον 19^ο αιώνα με στόχο την οργάνωση της πορνείας σε ειδικό νομοθετικό πλαίσιο. Κύρια χαρακτηριστικά του συστήματος αυτού είναι ότι: αναγνωρίζει επίσημα το επάγγελμα και την ιδιότητα της πόρνης, ότι επιτρέπει την πορνεία εντός των οίκων ανοχής, ότι επιβάλλει σε υποχρεωτική ιατρική εξέταση τις εκδιδόμενες και την υποχρεωτική κράτηση τους σε νοσοκομείο σε περίπτωση ασθένειας(αφροδίσιο νόσημα),και τέλος ότι τον χαρακτηρισμό και αποχαρακτηρισμό μιας γυναίκας ως πόρνης τον επιβάλλει ειδική διοικητική Επιτροπή. Βλ. Λάζος. Γ, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα», οπ. σελ 61 -62

δημιουργία κρατικών οίκων ανοχής και τον τακτικό υγειονομικό έλεγχο των γυναικών. Με αυτόν τον τρόπο το κράτος επιδίωκε τον έλεγχο των αφροδίσιων νοσημάτων, την μείωση των προαγωγών, την εξάλειψη των βιασμών των υπόλοιπων γυναικών και την απομόνωση της πορνείας. Το 1836 με το βασιλικό διάταγμα του Όθωνα περί «Δημοτικής Αστυνομίας», οι αστυνομικές αρχές είναι υπεύθυνες για την καταστολή της διαφθοράς και ταυτόχρονα για την επιτήρηση και περιφρούρηση των ηθών διακρίνοντας τις εκδιδόμενες σε «κοινές» και «ελευθέριας». Στη δικαιοδοσία τους ήταν να συλλαμβάνουν κάθε ζευγάρι το οποίο θα τολμούσε να έχει δημόσιες περιπτύξεις. Και οι υποψίες και μόνο σε βάρος μια γυναίκας, περί εξώγαμων περιπτύξεων ήταν αρκετές για να υποστεί εξαναγκαστικό υγειονομικό έλεγχο και να κλειστεί σε οίκο ανοχής. (Λάζος, 2001, pp. 61-64)

Τα μέχρι τότε δεδομένα στην πορνεία (με την αστυνομία να έχει το κύριο λόγο στα ζητήματα των ηθών), άλλαξαν με την ψήφιση του νόμου 3032/1922⁸ όπου η ιατρικοποίηση του ελέγχου της πορνείας έρχεται να καλύψει τον ρόλο της αστυνομίας. Πλέον ο έλεγχος της εκδιδόμενης ρυθμίζεται από μία Επιτροπή η οποία αποτελούνταν από τον διευθυντή της αστυνομίας, τον νομάρχη και τον νομίατρο και η οποία προέβαινε στον χαρακτηρισμό ή στον αποχαρακτηρισμό της γυναίκας ως εκδιδόμενη⁹, στην

⁸ Βλ. Άρθρο 1 του νόμου 3032 του 1922 για την «Επιτροπή προς καταπολέμησιν των αφροδίσιων νόσων»

⁹ Τόσο ο χαρακτηρισμός όσο και ο αποχαρακτηρισμός ήταν στη διακριτική ευχέρεια της Επιτροπής και κανείς δε ρωτούσε την άμεσα ενδιαφερόμενη αν επιθυμεί ή όχι τον χαρακτηρισμό. Η απόφαση του χαρακτηρισμού κοινοποιείτο στη χαρακτηρισθείσα, με δικαστικό κλητήρα, μέσα σε κλειστό φάκελο. Σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου 3032/1922, «επιτρέπεται» η χαρακτηρισθείσα ως άσημη να προσφύγει εντός τριημέρου στο Πλημμελειοδικείο της έδρας του νομού ή, εφόσον βρισκόταν στο νομό Αττικής και Βοιωτίας, στο Εφετείο Αθηνών. Η προσφυγή εκδικαζόταν κλεισμένων των θυρών μέσα σε οκτώ ημέρες από την κοινοποίησή της. Βλ. Θεσσαλονίκη: Τα "αμαρτωλά" σπίτια παλιά

παροχή αδειών για την νόμιμη λειτουργία των οίκων ανοχής ή στην παροχή εντολής κατάργησης τους. (Λάζος, 2001, ρ. 66) Ο μεταγενέστερος νόμος 3310/1955¹⁰ δίνει στη χαρακτηρισθείσα ως άσεμνη το δικαίωμα να ζητήσει η ίδια από την Υγειονομική Επιτροπή αποχαρακτηρισμό, με την προϋπόθεση να αποδείξει ότι έχει πια σταματήσει να ασκεί το επάγγελμα και ότι δεν πάσχει από αφροδίσιο νόσημα.¹¹ Ο ίδιος νόμος εγκαινιάζει το νέο-διακανονιστικό σύστημα όπου πραγματοποιείται η κατάργηση των δημόσιων οίκων ανοχής και η μετάβαση των εκδιδομένων σε ιδιωτικούς οίκους. Ο ομαδικός εταιρισμός και ο εταιρισμός σε γυναίκες κάτω της ηλικίας των 18 ετών απαγορεύτηκε, ενώ οι διατάξεις των προηγούμενων νόμων σχετικά με τον υγειονομικό έλεγχο των εκδιδομένων παρέμειναν σε ισχύ.¹² Το 1960 ο νόμος 3310 αντικαθιστάται από τον 4095 «Περί της εξ αφροδισίων νόσων προστασίας και ρυθμίσεως συναφών θεμάτων». Με τον παραπάνω νόμο ουσιαστικά η αστυνομία και η υγειονομική υπηρεσία αποκτά ευρύτατες αρμοδιότητες σχετικά με τη διαχείριση της πορνείας. Ως εκ τούτου η εκδιδόμενη δεν μπορεί να νοικιάσει οπουδήποτε χώρο χωρίς την άδεια της αστυνομίας, καθώς επίσης και δεν μπορεί να αλλάξει τόπο διαμονής χωρίς έγκριση της αστυνομίας αλλά και της υγειονομικής υπηρεσίας. (Λάζος, 2001, pp. 69-71)

και τώρα - Μια Ιστορία, Σεπτέμβριος ,2012, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.agelioforos.gr/default.asp?pid=7&ct=1&artid=153120> ανάκτηση στις 10/11/2014

¹⁰ Βλ ν. 3310/1955 «Περί καταπολεμήσεως των Αφροδισίων Νόσων και Άλλων Τινών Διατάξεων».

¹¹ Βλ. . Θεσσαλονίκη: Τα "αμαρτωλά" σπίτια παλιά και τώρα - Μια Ιστορία, Σεπτέμβριος ,2012, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.agelioforos.gr/default.asp?pid=7&ct=1&artid=153120> ανάκτηση στις 3/10/2014

¹² Σύμφωνα με τις προηγούμενες διατάξεις οι εκδιδόμενες ήταν υποχρεωμένες να παρουσιάζονται κάθε βδομάδα στην αρμόδια υγειονομική αρχή και να διαθέτουν δελτίο υγείας ενημερωμένο από ειδικό γιατρό ή το κρατικό ιατρείο. Βλ. Γ Λάζος, «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στη Σύγχρονη Ελλάδα», σπ. σελ 70

Κατά την περίοδο της μεταπολίτευσης η πορνεία διανύει μια περίοδο στασιμότητας ώσπου το 1981 ο νόμος 1193¹³ καταργεί τον χαρακτηρισμό «άσεμνη» για την εκδιδόμενη και τον αντικαθιστά με τον χαρακτηρισμό «εκδιδόμενη επ' αμοιβή». Ο νόμος αυτός ορίζει ότι η γυναίκα που προτίθεται να εκδίδεται θα πρέπει να έχει συμπληρώσει το 21ο έτος της ηλικίας και να ζητήσει από την αρμόδια αστυνομική αρχή να χαρακτηριστεί «ως εκδιδόμενη επ' αμοιβή» προκειμένου να είναι νόμιμη¹⁴. Σε αυτόν τον νόμο το θέμα των αφροδίσιων νοσημάτων κατέχει εξέχουσα θέση, αποτελεί την πληρέστερη εφαρμογή του νέο-διακανονιστικού συστήματος καθώς υπό το πρίσμα της δημόσιας υγείας με τον αυστηρό ιατρικό έλεγχο των εκδιδομένων συντελείται αυτόματα η καταστολή και η καταπολέμηση της πορνείας ενώ ο ίδιος χαρακτηρίζεται από ηθικά και νομικά ατοπήματα. (Λάζος, 2001, pp. 72-74).

Ο τελευταίος νόμος που ψηφίστηκε και αναφέρεται σε «πρόσωπα που εκδίδονται με αμοιβή» είναι ο νόμος 2734 του 1999 ο οποίος ισχύει μέχρι σήμερα και ποινικοποιεί την πορνεία του «πεζοδρομίου».¹⁵ Το βασικό χαρακτηριστικό του νέου νόμου είναι ότι καταργεί τον χαρακτηρισμό της εκδιδόμενης ως «πόρνη» και τον αντικαθιστά με το πιστοποιητικό άσκησης επαγγέλματος υπαμοιβή εκδιδομένων προσώπων το οποίο είναι τριετούς διάρκειας¹⁶. Οι προϋποθέσεις για την έκδοση του πιστοποιητικού αυτού είναι να έχει συμπληρώσει το άτομο το 18ο έτος της ηλικίας, να είναι άγαμο, σε

¹³ Βλ. Νόμο 1193/1981 (ΦΕΚ Α 220) «Περί της εξ αφροδισίων νόσων προστασίας και ρυθμίσεως συναφών θεμάτων» διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://old.law.uoa.gr/crime-research/aseмна.pdf> ανάκτηση στις 3/10/2014

¹⁴ Βλ. Θεσσαλονίκη: Τα "αμαρτωλά" σπίτια παλιά και τώρα - Μια Ιστορία σπ.

¹⁵ Βλ. Νόμος 2734/1999, άρθρο 5, παρ. 4 «Με φυλάκιση μέχρι τριών (3) μηνών τιμωρείται όποιος δημοσία παρενοχλεί το κοινό, προκαλώντας αυτό σε σαρκική συνάφεια με άσεμνες στάσεις, φράσεις ή κινήσεις»

¹⁶ Βλ. Βλ. Θεσσαλονίκη: Τα "αμαρτωλά" σπίτια παλιά και τώρα - Μια Ιστορία σπ.

χρηρεία ή διαζευγμένο και να μην πάσχει από σεξουαλικά μεταδιδόμενη ή ψυχική νόσο σύμφωνα με όσα ορίζει το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας. Στα πρόσωπα που κατέχουν το προαναφερόμενο πιστοποιητικό άσκησης επαγγέλματος χορηγείται υποχρεωτικά, με μέριμνα της αρμόδιας Υγειονομικής Υπηρεσίας της οικείας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, βιβλιάριο υγείας. Οι εκδιδόμενες υποχρεούνται, κάθε δεκαπέντε ημέρες να υποβάλλονται σε ιατρική εξέταση με μέριμνα των υγειονομικών υπηρεσιών των Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων και το αποτέλεσμα κάθε ιατρικής εξέτασης πρέπει αναγράφεται στο βιβλιάριο υγείας τους. Το ισχυρό μειονέκτημα του εν λόγω νόμου είναι ότι στις διατάξεις του περιλαμβάνει μόνο την πορνεία των οίκων ανοχής και του πεζοδρομίου που αποτελούν μορφές πορνείας δευτερεύουσας σημασίας, αγνοώντας την εξαναγκαστική πορνεία αλλοδαπών γυναικών και την διεθνική σωματεμπορία που στην Ελλάδα του 1999 αποτελούν τις κύριες μορφές πορνείας. (Λάζος, 2001, pp. 78-82)

1.4 Η «Νέα» πορνεία στην Σύγχρονη Ελλάδα

Μέχρι την δεκαετία του 1970 στην Ελλάδα επικρατούσε η παλαιά πορνεία με επίκεντρο τον οίκο ανοχής. Πρόκειται για μια πορνεία σεξουαλικής εκτόνωσης έτσι όπως την ορίζει το Ορθόδοξο αξιακό σύστημα¹⁷ που ίσχυε εκείνη την εποχή. (Λάζος, 1997, pp. 100-101)

¹⁷ Σύμφωνα με το Ορθόδοξο αξιακό σύστημα κάθε είδους σεξουαλική επαφή και απόλαυση αποτελεί πορνεία με μία ευρεία έννοια. Ενώ η πορνεία με την παροχή σεξουαλικών υπηρεσιών έναντι χρηματικής αμοιβής, οι προγαμιαίες σεξουαλικές σχέσεις, οι εξωγαμιαίες σεξουαλικές σχέσεις, ή οι σεξουαλικές απρέπειες μέσα στον γάμο και ο αυνανισμός αποτελούν μορφές κολάσιμης πορνείας. Ακόμα όμως και μέσα στον γάμο η σεξουαλική επαφή ορίζεται ως μέσο εκτόνωσης και μόνο. Βλ. Γ. Λάζος, «*Η Σεξουαλικότητα ως Αξία στη Σύγχρονη Ελλάδα*», Αθήνα, Δελφίνι, 1977, σελ 100-101

Η δεκαετία του 1980 στάθηκε ορόσημο για την πορνεία στην Ελλάδα καθώς οι καινούργιες προτιμήσεις της πορνικής πελατείας δημιούργησαν σημαντικές αλλαγές στο εσωτερικό της. Όπως αναφέρει ο Γ. Λάζος οι νέοι πελάτες αναζητούν νέα χαρακτηριστικά στην εκδιδόμενη που να διαφέρουν από εκείνα του μεσογειακού τύπου γυναίκας, επιθυμούν νέες πορνικές τεχνικές ή αλλιώς την χειραφέτηση της πορνικής υπηρεσίας από τα στερεότυπα της παλαιάς πορνείας και τέλος μια πορνεία που να παρέχεται σε σύγχρονο περιβάλλον. Ως εκ τούτου η νέα πορνική ζήτηση φέρνει στον αντίποδα την Ελληνίδα εκδιδόμενη η οποία εμφανίζονταν ιδιαίτερα ανεπαρκής στις συντεταγμένες της νέας πορνικής πελατείας καθώς ήταν ικανή μόνο για την αναπαραγωγή του παραδοσιακού πορνικού κοινωνικού χώρου. (Λάζος, 2001, pp. 117-120) .Το νέο κύμα των εισαγόμενων αλλοδαπών γυναικών έρχεται να καλύψει την ανεπάρκεια της Ελληνίδας εκδιδόμενης στις νέες προτιμήσεις της πορνικής πελατείας. Συνεπώς κατά την δεκαετία 1980-1990 η εμφάνιση της εξαναγκαστικής πορνείας και διεθνικής σωματεμπορίας και μαστροπείας δημιουργεί ριζικές ανακατατάξεις στην παλαιά πορνεία διαμορφώνοντας ένα καινούργιο πλαίσιο που ισχύει μέχρι σήμερα στην πορνική αγορά.

Την πρώτη ομάδα πορνολόγησης αλλοδαπών γυναικών αποτελούν γυναίκες από τη Πολωνία (περίπου 12.000) και τις Φιλιππίνες (15.000) οι οποίες υπέστησαν εξαναγκασμούς και εκμεταλλεύσεις από τα τοπικά δίκτυα μαστροπείας που τις διαχειρίζονταν. Οι συνθήκες εργασίας τους στην πορνεία ήταν άθλιες καθώς απασχολούνταν ασταμάτητα για πολλές ώρες σε ανθυγιεινό περιβάλλον. Ωστόσο σε σύγκριση με τη παράνομη Ελληνίδα της δεκαετίας του 1980 η (μέση) παράνομη εκδιδόμενη από την Πολωνία και τις [18]

Φιλιππίνες που ανήκε σε δίκτυα μαστροπείας, βρίσκονταν σε καλύτερη θέση από οικονομική, ηθική και ψυχολογική σκοπιά. (Λάζος, 2001, pp. 132, 136-37).

Την δεκαετία του 1980 κάνουν την εμφάνιση τους και τα δίκτυα διεθνικής σωματεμπορίας¹⁸ όπου πορνολόγησαν γυναίκες από τα «γυναϊκορυχεία»¹⁹ του Άγιου Δομίνικου (από 150 έως 180 γυναίκες συνολικά για την δεκαετία), της Ταϊλάνδης και της Πολωνίας. Οι γυναίκες αυτές εκτιμήθηκαν θελκτικότερες για την πορνική πελατεία ενώ μετέπιπταν σε εκδιδόμενες με την βία εντασσόμενες στα έσχατα του καθεστώτος της πορνείας. Εκτιμάται ότι κατά την δεκαετία 1980-1989 εισήχθησαν στην Ελλάδα περίπου 5.400 έως 5.500 αλλοδαπές γυναίκες ενώ οι Ελληνίδες που θήτευσαν στην πορνεία κυμαίνονταν στις 5.100. Τα δίκτυα σωματεμπορίας εκείνη την περίοδο στην Ελλάδα απολάμβαναν μια σειρά από πλεονεκτήματα σε σχέση με τα τοπικά δίκτυα μαστροπείας καθώς α) προωθούσαν στην πορνική αγορά γυναίκες με ιδιαίτερα φυσικά χαρακτηριστικά επιλεγμένες μέσα από μια μεγάλη μάζα γυναικών, β) οι γυναίκες καθότι αλλοδαπές δεν είχαν καμία επαφή με το ευρύτερο συγγενικό τους περιβάλλον, κάτι το οποίο συνέφερε τους σωματέμπορους, καθώς δεν ήταν εφικτό να προσφύγουν σε συγγενείς και φίλους για ψυχική, οικονομική ενίσχυση όπως συνέβαινε με τις Ελληνίδες εκδιδόμενες, γ) οι εξαναγκαστικά

¹⁸ Αξίζει να σημειωθεί ότι τα χαρακτηριστικά των ομάδων διεθνικής σωματεμπορίας στην Ελλάδα, που αποτελούν την ειδοποιό διαφορά μεταξύ των ομάδων δικτύων μαστροπείας αφορούν την εισαγωγή γυναικών από το εξωτερικό και την κατάργηση της ελεύθερης βούλησης αυτών να μεταπέσουν στην πορνεία και να παραμένουν υπό τον αυστηρό έλεγχο των εμπόρων. Βλ. Γ. Λάζος «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στην Σύγχρονη Ελλάδα», οπ, σελ. 151 Για το φαινόμενο της Διεθνικής Σωματεμπορίας ή αλλιώς Trafficking θα αναφερθούμε εκτενέστερα στις επόμενες σελίδες που ακολουθούν

¹⁹ Πρόκειται για νεολογισμό που χρησιμοποιείται προκειμένου να αποδώσει την έννοια της «στρατολόγησης» γυναικών. Στην αγγλική αποδίδεται ως womanmines Βλ. Γ Λάζος «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στην Σύγχρονη Ελλάδα», ο. π, σελ 145

εκδιδόμενες αμείβονταν, κάτι το οποίο δεν είχε ακόμα καταργηθεί απ τους εμπόρους αν και τα μεροκάματα τους ήταν μικρότερα σε σχέση με τις εκδιδόμενες που ανήκαν στα τοπικά δίκτυα μαστροπείας δ) τέλος, οι εκδιδόμενες από την Πολωνία και Ταϊλάνδη αποτελούσαν ένα υπάκουο δυναμικό εργασίας πλήρως οργανωμένο και αποδοτικό. Η αλλοδαπή γυναίκα είναι το πρότυπο της διεθνικής σωματεμπορίας. (Λάζος, 2001, pp. 144-167)

Η εισαγωγή νέων προτύπων γυναικών στην πορνεία με «εξωτικά» φυσικά χαρακτηριστικά δημιουργεί νέες μορφές προσφοράς των πορνικών υπηρεσιών. Άλλωστε χωρίς τις νέες μορφές πορνείας δεν θα μπορούσαν να διοχετευτούν στον πορνικό ελληνικό πεδίο οι αλλοδαπές εκδιδόμενες. Ως εκ τούτου από εκείνη την εποχή αρχίζει να ανθίζει η πορνεία των μπαρ, των ινστιτούτων αισθητικής καθώς και τα τηλεφωνικά ραντεβού μέσω αγγελιών και εφημερίδων. Οι οίκοι ανοχής, τα παλιά στέκια, αποτελούν κόκκο άμμου μέσα στην έρημο των πολυτελών ξενοδοχείων, των ακριβών κέντρων διασκέδασης, των ινστιτούτων, των υπηρεσιών συνοδών και της πορνογραφικής ποικιλίας κάθε είδους τέχνης. Η πορνογραφία αποτελεί συχνά το πρώτο βήμα προς την πορνεία, καθώς είναι διαθέσιμη σε όλους, με εύκολο τρόπο. Θύματα της πορνογραφίας, κυρίως, πέφτουν νεαρές γυναίκες που εμπλέκονται αν όχι με τη βία, με το δέλεαρ της καλλιτεχνικής σταδιοδρομίας και των υψηλών αμοιβών. (Λάζος, 2001, pp. 168-193)

Το φαινόμενο της εξαναγκαστικής πορνείας στην Ελλάδα ανθίζει ιδιαίτερα την δεκαετία του 1990 όταν η κατάρρευση της Ανατολικής Ευρώπης, της Σοβιετικής Ένωσης και της Βαλκανικής προωθεί μια μεγάλη μάζα γυναικών στην Ελλάδα προς εκμετάλλευση. Το χαρακτηριστικό της [20]

εξαναγκαστικής πορνείας του 20^{ου} αιώνα είναι ότι πραγματοποιείται κάτω από έμμεσο ή άμεσο καθεστώς βίας και εξαπάτησης. Η περίοδος 1990-2000 χαρακτηρίζεται από «έναν εκρηκτικό πληθωρισμό μεγεθών κάθε είδους». (Λάζος, 2001, pp. 209-214) Ο παρακάτω πίνακας είναι ενδεικτικός της διακύμανσης του πορνικού πληθυσμού ανά έτος:

Πίνακας 1. Εκδιδόμενα άτομα κατά την περίοδο 1990-2000 (σε επίπεδο έτους)²⁰

Έτη	Εκδιδόμενα άτομα	Ετήσια διαφορά πληθυσμού	Ποσοστιαία διαφορά πληθυσμού
1990	5.500	950	
1991	6.250	750	13,5%
1992	7.650	1.400	22,5%
1993	11.600	3.950	52,0%
1994	14.750	3.150	27,0%
1995	19.750	5.000	34,0%
1996	23.450	3.700	18,5%
1997	25.050	1.600	7,0%
1998	23.100	-1.950	-8,0%
1999	23.850	750	3,0%
2000	23.200	-650	-2,5%

Όπως είναι ευκρινές στο παραπάνω πίνακα, το έτος 1993 αποτελεί έτος-ορόσημο για την γενικότερη πορνεία στην Ελλάδα. Η τετραετία 1993-1996 αποτελεί « φάση απογείωσης» για την εξαναγκαστική πορνεία. (Λάζος, 2001, p. 228)

²⁰ Βλ. Λάζος Γ «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στην Σύγχρονη Ελλάδα», ο.π. σ 215 [21]

Τα άτομα που εκδίδονται στην εξαναγκαστική πορνεία είναι γυναίκες ηλικίας (8-41 ετών) από τις χώρες Ρωσία, Ουκρανία, Αλβανία, Βουλγαρία. Εκτιμάται ότι το ρωσικό και το ουκρανικό δίκτυο προώθησαν ενήλικες γυναίκες στην εξαναγκαστική πορνεία ενώ το αλβανικό και το βαλκανικό προώθησαν κυρίως ανήλικα κορίτσια(13-15 ετών). Η πορνική αγορά παιδιών λειτούργησε παράλληλα αλλά αυτόνομα από την ευρύτερη πορνική αγορά. Ο πίνακας που παρατίθεται είναι ενδεικτικός της προώθησης παιδιών ηλικιακά στην εξαναγκαστική πορνεία από το 1995 έως το 1997:

Πίνακας 2. Παιδιά στη πορνεία κατά το 25μηνο Σεπτεμβρίου 1995-Σεπτεμβρίου 1997²¹

Ηλικία	Φύλο		
	Κορίτσια	Αγόρια	Σύνολο
Έως 10 ετών	51	58	109
Από 11έως 12 ετών	54	60	114
Σύνολο εκδιδομένων παιδιών ανά φύλο	105	118	223
Από 13 έως 14 ετών	121	46	167
Γενικό σύνολο παιδιών	226	164	390

Το αλβανικό δίκτυο σωματεμπόρων ήταν το κατεξοχήν δίκτυο που προωθούσε ανήλικα στην πορνεία. Από το 1994 έως το 1997 η πορνεία παιδιών προωθήθηκε από 70 έως 80 ομάδες σωματεμπόρων που ήταν υπεύθυνοι για την εγκατάσταση και φύλαξη ανηλίκων. (Λάζος, 1997, p. 302)

²¹.Αξίζει να σημειωθεί ότι όσον αφορά την ακριβή ηλικία των παιδιών η έρευνα αντιμετώπισε προβλήματα καθώς οι προαγωγοί αλλά και τα παιδιά «έκρυβαν χρόνια» προκειμένου να ανεβάσουν το πορνικό μίσθωμα. Εκτιμάται ότι στα παιδιά ηλικίας 13 ετών και κάτω οι τιμές διπλασιάζονταν. Βλ. Λάζος Γ «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στην Σύγχρονη Ελλάδα», οπ. σελ.304-308.

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι η εξαναγκαστική πορνεία αποτέλεσε την βάση για την ανάπτυξη της ελεύθερης αγοράς της πορνείας στην Ελλάδα. Η έδρα εργασίας της δεν είναι ένας οίκος ανοχής αλλά ένα καθόλα νόμιμο μπαρ ή ένα «στούντιο μασάζ» όπου ο πελάτης μπορεί να πάει με μικρότερο κίνδυνο στιγματισμού, σε σχέση με τον παραδοσιακό οίκο ανοχής. Την τελευταία δεκαετία μετά το 2000 αυτό που έχει δώσει μια νέα ροή στην πορεία της πορνείας, είναι το διαδίκτυο που είναι γεμάτο από ιστότοπους (site) μέσα από τους οποίους κλείνονται ραντεβού ανάμεσα σε πελάτες και εκδιδόμενες ενώ περιέχουν πληροφορίες για τις κοπέλες καθώς και αξιολογήσεις από πελάτες που τις «δοκίμασαν». Οι οίκοι ανοχής και τα μπαρ συνεχίζουν να υπάρχουν και σήμερα, όπως και οι πιάτσες του πεζοδρομίου. Ωστόσο πολλές από αυτές τις δομές στις μέρες μας λειτουργούν παράνομα, θέτοντας σε κίνδυνο τόσο τη δημόσια υγεία όσο και τις νόμιμα εκδιδόμενες. Πολλές γυναίκες θύματα Trafficking έχουν καταλήξει στη χώρα μας και εξαναγκάζονται στη πορνεία χωρίς να έχουν περάσει από τον νόμιμο υγειονομικό έλεγχο. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα, η μάλιστα του ιού HIV, που εμφανίζεται έντονα μεταξύ των εκδιδομένων ατόμων και των τοξικομανών, να εξαπλώνεται ανεξέλεγκτα.

Κεφάλαιο 2. Το φαινόμενο της Διεθνικής Σωματεμπορίας (Trafficking)

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να επιτευχθεί μια εκτενέστερη επισκόπηση του φαινομένου της διεθνικής σωματεμπορίας (trafficking) καθώς όπως ήδη αναφέραμε διαδραμάτισε σημαντικό παράγοντα αλλαγών στην πορνεία της σύγχρονης Ελλάδας από την δεκαετία του 1980 έως σήμερα. Ο όρος trafficking, ετυμολογικά προέρχεται από τη λέξη «traffic» που δηλώνει [23]

την κίνηση, τη μεταφορά, το εμπόριο. Ο επίσημος ορισμός του trafficking σύμφωνα με το **Πρωτόκολλο των Ηνωμένων Εθνών για την Αποτροπή** , την **Καταστολή** και την **Τιμωρία της Παράνομης Διακίνησης Προσώπων** με σκοπό την **Σεξουαλική** και **Οικονομική εκμετάλλευση**, ιδιαίτερα των **Γυναικών** και **Παιδιών**, αφορά την Παράνομη Διακίνηση Προσώπων με σκοπό την Οικονομική και Σεξουαλική Εκμετάλλευση ή την παραλαβή προσώπων μέσω της απειλής ή της χρήσης βίας ή άλλων μορφών εξαναγκασμού, της απαγωγής, του δόλου, της εξαπάτησης, της κατάχρησης της δύναμης, της κατάχρησης μιας ευάλωτης ή τρωτής θέσης, της προσφοράς ή της αποδοχής οικονομικού ή άλλου οφέλους, για την επίτευξη της σύμφωνης γνώμης ενός προσώπου το οποίο ασκεί έλεγχο ή εξουσία επί άλλου προσώπου για το σκοπό της εκμετάλλευσης. Η εκμετάλλευση θα περιλαμβάνει κατά ελάχιστο: την εκμετάλλευση της πορνείας των άλλων ή άλλες μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης , την εξαναγκαστική εργασία ή παροχή υπηρεσιών, την διαμόρφωση συνθηκών σκλαβιάς ή παρόμοιων με αυτήν πρακτικών, την διαμόρφωση συνθηκών δουλείας (δεσμευτικής παροχής υπηρεσιών) ή την λήψη σωματικών οργάνων. (Τσακλάγκανου, 2003, p. 3) Ο ορισμός αυτός είναι γνωστός ως «Πρωτόκολλο του Παλέρμο»²² και είναι ο πιο αποδεκτός ορισμός για το φαινόμενο της διακίνησης ανθρώπων.

Η **Σύμβαση για τη Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων**, του Συμβουλίου της Ευρώπης²³, αναφέρει στο άρθρο 3²⁴ σχετικά με τα μέτρα

²² Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3875, Κύρωση και εφαρμογή της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος και των τριών Πρωτοκόλλων αυτής και συναφείς διατάξεις, Αρ. Φύλλου 158, 20 Σεπτεμβρίου 2010,

προστασίας των θυμάτων, ότι πρέπει να διασφαλίζονται τα δικαιώματα τους χωρίς καμία διάκριση λόγω φύλου, φυλής, χρώματος, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης, συμμετοχής σε εθνική μειονότητα, περιουσία, γέννηση ή άλλη κατάσταση. Στο **άρθρο 4**²⁵ της ίδιας σύμβασης ορίζει μεταξύ άλλων, με τη εισαγωγή της παραγράφου (-e-) ότι ως «Θύμα νοείται κάθε φυσικό πρόσωπο που υπόκειται σε εμπορία ανθρώπων, όπως ορίζεται στο παρόν άρθρο».

Με βάση αυτόν τον ορισμό το trafficking περιλαμβάνει τρία στάδια: την στρατολόγηση, την μεταφορά από την χώρα αποστολής στη χώρα προορισμού και την εκμετάλλευση. Η επικρατούσα μορφή στην σύγχρονη Ελλάδα αφορά την ένταξη και την εκμετάλλευση του προσώπου στην πορνεία. (Λάζος, 2003) Βέβαια όπως αναφέρει ο Γ. Λάζος ο όρος «σεξουαλική εκμετάλλευση» που εμφανίζεται σε διεθνείς αποφάσεις και συμβάσεις είναι κάπως άστοχος²⁶. Είναι ευκρινές ότι τα θύματα της Διεθνικής

²³ Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings CETS No.: 197

<http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=197&CM=1&CL=ENG> ανάκτηση στις 13/11/2014

²⁴ Article 3 – Non-discrimination principle-The implementation of the provisions of this Convention by Parties, in particular the enjoyment of measures to protect and promote the rights of victims, shall be secured without discrimination on any ground such as sex, race, color, language, religion, political or other opinion, national or social origin, association with a national minority, property, birth or other status- Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings CETS No.: 197 <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=197&CM=1&CL=ENG>, ανάκτηση στις 13/11/2014

²⁵ Article 4 – Definitions- e “Victim” shall mean any natural person who is subject to trafficking in human beings as defined in this article.- Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings CETS No.: 197 <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=197&CM=1&CL=ENG> ,ανάκτηση στις 13/11/2014

²⁶ Ο σωματέμπορος δεν εκμεταλλεύεται σεξουαλικά το εκδιδόμενο άτομο αλλά εκμεταλλεύεται οικονομικά την σεξουαλικότητα του και η διαφορά είναι σημαντική. Το εξαναγκαστικά εκδιδόμενο άτομο είναι αντικείμενο εκμετάλλευσης από μέρος του πελάτη. Ο πελάτης και όχι ο σωματέμπορος είναι αυτός που το εκμεταλλεύεται σεξουαλικά. Βλ. Γ. [25]

Σωματεμπορίας στερούνται βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων: υπόκεινται σε ψυχολογική, σωματική και σεξουαλική βία για να υποταγούν στην θέληση του διακινητή, σε εξαναγκαστική εργασία και κρατούνται σε συνθήκες σκλαβιάς. Δεν έχουν το δικαίωμα ελευθερίας της βούλησης, τους αφαιρούνται τα νόμιμα έγγραφα τους (διαβατήρια, ταυτότητες κλπ.), καθώς και τα χρήματα που κερδίζουν από την εξαναγκαστική εργασία. Οι δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης των θυμάτων της διεθνικής σωματεμπορίας χαρακτηρίζονται από ελλιπή και κακή διατροφή, προβλήματα υγείας(σωματικά, ψυχικά), από συνεχείς βιασμούς, ξυλοδαρμούς και εξευτελισμούς, παρατεταμένη έλλειψη και αταξία ύπνου καθώς και από βασανισμούς νουθεσίας ή παραδειγματισμού. (Τσακλάγκανου, 2003, pp. 4-5)

Η διεθνική σωματεμπορία σχετίζεται άμεσα με το λαθρεμπόριο μεταναστών. Όπως αναφέρει η Παπαγιανοπούλου το λαθρεμπόριο μεταναστών μπορεί εύκολα να μετατραπεί σε παράνομη διακίνηση ατόμων με σκοπό την οικονομική/σεξουαλική εκμετάλλευση, καθώς η κυβερνητική κατασταλτική πρακτική θέτει τους μετανάστες απροστάτευτους από τον νόμο. Ως εκ τούτου όσοι δεν δύναται να μεταναστεύσουν νόμιμα καταλήγουν να εμπλακούν στα δίκτυα των λαθρεμπόρων. (Παπαγιανοπούλου, 2007, pp. 6-7) Σύμφωνα με την Αντριάσεβιτς²⁷ οι αυστηροί μεταναστευτικοί έλεγχοι που υιοθετήθηκαν για το trafficking αυξάνουν τελικά το κόστος όλης της

Λάζος «Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στην Σύγχρονη Ελλάδα», οπ. υποσημείωση 143 σελ 131

²⁷ Η Αντριάσεβιτς διεξήγαγε έρευνα στην Μπολόνια το 1999-2000 σε εικοσιπέντε μετανάστριες που έφτασαν στην Ιταλία μέσω δικτύων trafficking και εργάστηκαν ως πόρνες στο δρόμο. Η προβληματική της δεν εστιάζεται στην βία κατά τω γυναικών αλλά στην εξέταση του trafficking μέσα σε ένα πλαίσιο ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και την μετατόπιση του από τη βία και το οργανωμένο έγκλημα στην μετανάστευση και την εργασία,. Βλ. Αντριάσεβιτς, Ρ. «Τράφικινγκ: Συζήτηση γύρω από μια έννοια. Η περίπτωση των ανατολικοευρωπαϊκών γυναικών στην Ιταλία», μτφ. Μ.Ι. Παπαδήμα, Θέσεις, τευχ. 98, 2007, σσ. 53-80.

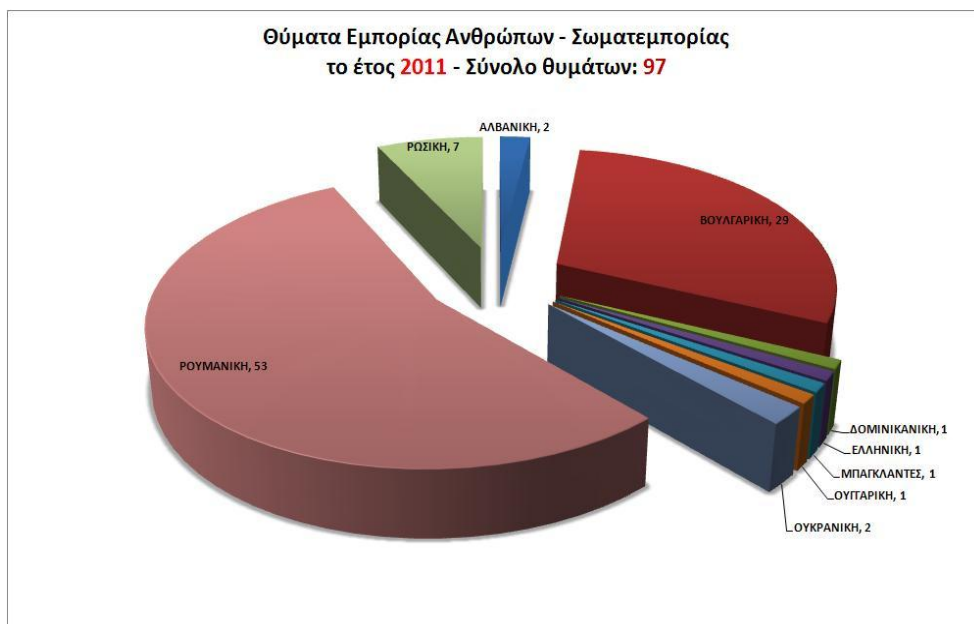
«επιχείρησης», εκτινάσσοντας την αξία των μεταναστών ως «εμπορευμάτων εργασίας» που τελικά εξυπηρετούν τα συμφέροντα τρίτων προσώπων. Συγκεκριμένα αναφέρει: *”...κάθε τμήμα του ταξιδιού αποκτούσε μια χρηματική αξία που οι γυναίκες με τις οποίες μίλησα, μην έχοντας τα οικονομικά μέσα για να πληρώσουν, έπρεπε να ξεπληρώσουν με σεξουαλική εργασία σε διάφορους σταθμούς κατά τη διάρκεια του ταξιδιού..”* (Αντριάσεβιτς, 2007).

Το trafficking διαπράττεται αποκλειστικά από διεθνή κυκλώματα οργανωμένου εγκλήματος με απώτερο σκοπό το κέρδος μέσω της εμπορίας ανθρώπων(εμπόριο λευκής σαρκός). Παρά τις συνεχείς και αυξανόμενες προσπάθειες για την καταπολέμηση του φαινομένου, εξακολουθεί να υπάρχει λαμβάνοντας ολοένα και μεγαλύτερες διαστάσεις. Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία που παραθέτει η Ελληνική Αστυνομία κατά τα τελευταία τρία έτη 2010-2012 το μεγαλύτερο ποσοστό θυμάτων διεθνικής σωματεμπορίας προέρχονται κυρίως από τις χώρες Ρουμανία και Βουλγαρία. Τα παρακάτω διαγράμματα είναι ενδεικτικά:

Εικόνα 1 Θύματα εμπορίας ανθρώπων κατά το έτος 2010²⁸

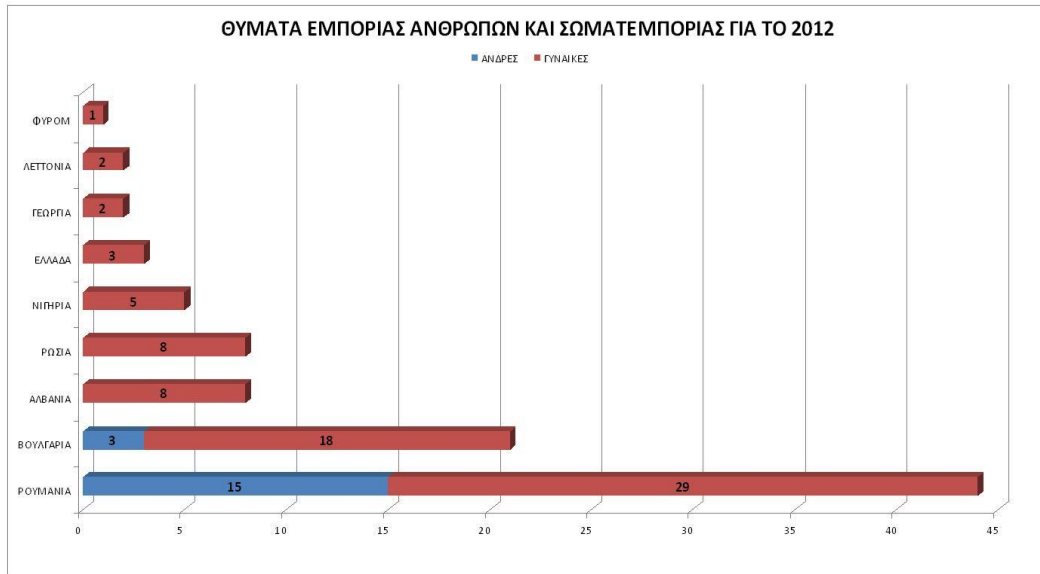
Εικόνα 2 Θύματα εμπορίας ανθρώπων κατά το έτος 2011²⁹

²⁸ Ελληνική Αστυνομία, Στατιστικά Στοιχεία,2010, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=12106&Itemid=429&lang=, ανάκτηση στις 14/11/2014

²⁹ Ελληνική Αστυνομία, Στατιστικά Στοιχεία,2011, σπ.
[28]

Εικόνα 3 Θύματα εμπορίας ανθρώπων κατά το έτος 2012³⁰

Όπως είναι ευκρινές η παράνομη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων αποτελεί πλέον μία από τις πιο προσοδοφόρες επιχειρήσεις στον κόσμο μετά το εμπόριο όπλων και ναρκωτικών.³¹ Το φαινόμενο έχει εξαπλωθεί ραγδαία και στις νέες τεχνολογίες καθώς το Διαδίκτυο αποτελεί πλέον το πιο εύκολο και προσβάσιμο μέσο για την άμεση εύρεση και διαπόμπευση των γυναικών αυτών. Μέσο συγκεκριμένων διαδικτυακών site πορνογραφικού περιεχομένου οι ενδιαφερόμενοι-πελάτες μπορούν εύκολα να έχουν στην οθόνη τους ή ακόμα και στο σπίτι τους οποιονδήποτε τύπο γυναίκας επιθυμούν, οποιασδήποτε εθνικότητας και ηλικίας. Αρκετοί ιστότοποι στον Κυβερνοχώρο φιλοξενούν υλικό πορνογραφίας με γυναίκες-θύματα του trafficking να

³⁰ Ελληνική Αστυνομία, Στατιστικά Στοιχεία, 2012, σπ

³¹ United Nations Children's Fund/United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights/Organization for Security and Cooperation in Europe-Office for the Democratic Institutions and Human Rights (UNICEF/UNOHCHR/OSCE-ODIHR), *Trafficking in Human Beings in Southeastern Europe*, UNICEF, June 2002, σ. Xiii, text at: http://www.unicef.org/ceecis/Trafficking_Report.2005.pdf#search=%22Trafficking%20in%20Human%20Beings%20in%20Southeastern%20Europe.%22 14/11/2014

επιδίδονται σε άσεμνες πράξεις προκείμενου να προσελκύσουν με αυτόν τον τρόπο τους ενδιαφερόμενους χρήστες με απώτερο σκοπό το κέρδος. Μέσω του διαδικτυακού ιστού οι γυναίκες αυτές εκτίθενται παγκοσμίως σε ένα ευρύ κοινό πελατών που δίνουν σημαντικά οικονομικά ποσά για να τις εξαγοράσουν.

Κεφάλαιο 3. Κλασσικές εγκληματολογικές προσεγγίσεις

*“Υπάρχει μια καλή αρχή που δημιούργησε την τάξη
το φως και τον άντρα, και μία κακή που
δημιούργησε το χάος, το σκότος και την γυναίκα”*

Πυθαγόρας

Η γυναικεία εγκληματικότητα για πολλά χρόνια ήταν ένα παραμελημένο ζήτημα στην επιστήμη της εγκληματολογίας λόγω του χαμηλού ποσοστού των γυναικείων εγκλημάτων και του υψηλού ποσοστού των ανδρών θεωρητικών στο πεδίο της εγκληματολογικής σκέψης. Ωστόσο στις αρχές του 20^{ου} αιώνα μια ομάδα θεωρητικών ασχολήθηκε με την φύση της γυναικείας εγκληματικότητας αποδίδοντας την αιτιολογία της είτε σε βιολογικά χαρακτηριστικά είτε σε κοινωνικούς και ψυχολογικούς παράγοντες.

Είναι εύλογο κάποιος να αναρωτηθεί για ποιο λόγο παραθέτουμε τις εγκληματολογικές θεωρίες στην ανάλυση του φαινομένου της πορνείας. Η πορνεία λογίζεται ως έγκλημα; Σε αυτό το σημείο οι απόψεις δίστανται. Το μόνο σίγουρο είναι ότι δεν μπορούμε να προσεγγίσουμε την πορνεία μόνο μέσα από τον νομικό ορισμό του εγκλήματος και αυτό γιατί δεν μπορεί να αποκοπεί από την θέση που έχει στον νόμο και την κοινωνία διαχρονικά. Αποκόπτοντας την πορνεία από το ιστορικό της πλαίσιο είναι το ίδιο

μονομερές και άτοπο με το στηριζόμεστε αποκλειστικά στον νομικό ορισμό του εγκλήματος. Πρέπει σε κάθε περίπτωση να μελετάται συνδυαστικά με το κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο στο οποίο συναντάται και αναπτύσσονται οι αντίστοιχες επιμέρους κοινωνικές προεκτάσεις και νομικές αναφορές.

. Τα έργα των C. Lombroso, G. Ferrero, W.I Thomas, S. Freud, K. Davis και O. Pollak σηματοδοτούν την έναρξη για την ενασχόληση με την γυναικείο έγκλημα και αποτελούν πηγή έμπνευσης για μεταγενέστερους συγγραφείς. (McLaughlin, et al., 2003, p. 182)

Ο C. Lombroso(1835-1909) ακολουθώντας το θετικιστικό παράδειγμα αρχικά διατύπωσε την άποψη για την εγκληματική διαφορά ανδρών και γυναικών. Γι αυτόν το έγκλημα αποτελεί μια καθαρά «ανδρική υπόθεση» καθώς οι γυναίκες εξαιτίας των ιδιαίτερων βιολογικών και ψυχικών χαρακτηριστικών δεν διαπράττουν εγκλήματα και για αυτό επιδίδονται στην πορνεία. Η πορνεία σύμφωνα με τον Lombroso είναι υποκατάστατο τις εγκληματικής συμπεριφοράς. (Χαΐδου, 1996, p. 265) Η κεντρική ιδέα του Lombroso σχετικά με την αιτιολογία της γυναικείας εγκληματικότητας αφορά την φυσιολογική ακινησία και την ψυχολογική παθητικότητα των γυναικών, ενώ η έννοια της γυναικείας ανηθικότητας κατέχει κεντρικό σημείο στις θεωρητικές του προσεγγίσεις. (McLaughlin, et al., 2003, p. 185) Τα χαρακτηριστικά αυτά των γυναικών διέπονται από αρκετές αντιφάσεις: ο μύθος για τις ευαίσθητες και φιλεύσπλαχνες γυναίκες έρχεται σε σύγκρουση με την φημισμένη ψυχρότητα τους ,ενώ η αστάθεια τους διαψεύδει την ικανότητα τους να επιβιώσουν. Μια πιθανή εξήγηση που δίνει ο Lombroso για αυτές τις αντιφάσεις είναι η δυαδικότητα της σεξουαλικής ιδεολογίας η οποία διακρίνει ανάμεσα σε καλές και κακές γυναίκες. Συνεπώς θεωρεί ότι οι

[31]

καλές γυναίκες είναι αγνές με θηλυκότητα και συνήθως δεν επιδίδονται σε εγκληματικές δραστηριότητες ενώ αντίθετα οι κακές είναι πόρνες που παρασύρονται από τη λαγνεία τους για χρήματα και από την επιθυμία τους για ερωτικούς συντρόφους. Τις περισσότερες φορές εμφανίζονται με αρρενωπά χαρακτηριστικά και αισθήματα φθόνου για την έλλειψη του πέους. (Lombroso & Ferrero, 2004, pp. 114-119)

Οι νόμοι ενσωματώνουν περιορισμούς της γυναικείας σεξουαλικότητας όπως η απαγόρευση της ασυδοσίας των κοριτσιών κάτι το οποίο δεν συμβαίνει με τους άντρες. Αυτό δικαιολογεί το γεγονός γιατί οι θεωρητικοί της γυναικείας εγκληματικότητας πέρα από τις σεξουαλικές παραβιάσεις των γυναικών ασχολούνται και με μη σεξουαλικές παραβιάσεις όπως είναι η πορνεία στην οποία οι γυναίκες επιδίδονται περισσότερο για το σεξουαλική επαφή παρά για τα λεφτά. Αυτές οι γυναίκες θεωρούνται σεξουαλικά διεστραμμένες και υπάγονται στην κατηγορία των κακών γυναικών. (McLaughlin, et al., 2003, p. 186)

Η θεωρία του W.I. Thomas (1923) θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική καθώς σηματοδοτεί μια μετάβαση από τις καθαρά βιολογικές εξηγήσεις του Lombroso για την γυναικεία εγκληματικότητα σε πιο εξελιγμένες θεωρίες που περιπλέκουν βιολογικούς, ψυχολογικούς και κοινωνικούς παράγοντες. Ωστόσο ακόμα και οι πιο εξελιγμένες θεωρίες περί γυναικείας εγκληματικότητας βασίζονται σε έμμεσες υποθέσεις για την βιολογική φύση της γυναίκας. Ο Thomas έκανε για λόγο για την έννοια της ηθικότητας που την συνέδεσε στενά με την νομιμότητα στο σημείο που συντελεί στην διατήρηση της κοινωνικής τάξης, ενώ διέκρινε ανάμεσα σε αρσενική και θηλυκή ηθικότητα όπου η πρώτη συνδέεται με κοινωνικές δραστηριότητες [32]

ενώ η δεύτερη εντοπίζεται σε προσωπικό επίπεδο. Όσον αφορά το θέμα της γυναικείας παραβατικότητας ο Thomas αναφέρει ότι οι γυναίκες έχουν ευνοϊκότερη αντιμετώπιση από ότι οι άντρες στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης και αυτό εξαιτίας της περιθωριακής τους θέσης στην κοινωνική σφαίρα. Μόνο σε περιπτώσεις σεξουαλικών αδικημάτων οι γυναίκες αντιμετωπίζουν βαριές ποινές. Ο Thomas αντιλαμβάνεται την γυναικεία εγκληματικότητα ως μια «φυσιολογική αντίδραση» σε συγκεκριμένες κοινωνικές συνθήκες καθώς θεωρεί ότι η γυναίκα καταπιέζεται και **χειραγωγείται** από αυστηρούς κοινωνικούς θεσμούς, κώδικες και στερεότυπα. Συνεπώς σκοπός της κοινωνίας δεν είναι η επιβολή αυστηρών μέτρων και ποινών στα παραβατικά και αντικοινωνικά άτομα αλλά η ομαλή ένταξη αυτών των ατόμων στο υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο. Με άλλα λόγια εφόσον η κοινωνία ευθύνεται για την αποκλίνουσα συμπεριφορά των ατόμων θα πρέπει η ίδια να παράγει σωστή στάση απέναντι στα μέλη της. (McLaughlin, et al., 2003, pp. 189-192)

Ο Freud με τη ψυχαναλυτική θεωρητική του προσέγγιση άσκησε σημαντική επιρροή στο πεδίο των θεωριών για την αιτιολογία της γυναικείας εγκληματικότητας. Σύμφωνα με τον Freud οι αποκλίνουσες συμπεριφορές των γυναικών (κυρίως εγκληματική δραστηριότητα) είναι η έκφραση της οδύνης για την έλλειψη του φαλλού. Πρόκειται για «νευρωτικές» συμπεριφορές ψυχοπαθολογικού χαρακτήρα και για το λόγο αυτό η κοινωνία δεν θα πρέπει να παρεμβαίνει τιμωρητικά μέσω της επιβολής ποινών αλλά μέσω της αποκατάστασης των παρεκκλινόντων και της κοινωνικής αλλαγής.

Ως εκ τούτου οι νευρωτικές συμπεριφορές κι η αδυναμία σεξουαλικής προσαρμογής αποτελούν τις κυριότερες αιτίες της γυναικείας εγκληματικότητας σύμφωνα με τον Freud. Παρόλα αυτά ο ίδιος ακολούθησε μια ρατσιστική και ταξική διάκριση ανάμεσα στις γυναίκες των ανώτερων και μεσαίων κοινωνικών στρωμάτων και στις φτωχές γυναίκες του τρίτου κόσμου. Ο Freud κατηγορήθηκε για συντηρητισμό όσον αφορά τις βασικές του ιδέες για την καταπίεση των σεξουαλικών ενστίκτων, την σεξουαλική παθητικότητα των γυναικών και την σύσταση της πυρηνικής οικογένειας. Η ψυχαναλυτική θεωρία για την αιτιολογία της γυναικείας εγκληματικότητας είναι σημαντική αλλά όχι επαρκής καθώς δεν λαμβάνει υπόψη τους κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτικούς παράγοντες ενώ οι απόψεις του δεν μπορούν να ακολουθήσουν μια καθολική γραμμή και να επιφέρουν κοινωνική αλλαγή (McLaughlin, et al., 2003, pp. 192-194)

Τις απόψεις του Freud περί νευρώσεων και αδυναμία προσαρμογής των γυναικών σε κανονιστικά σεξουαλικά πρότυπα ως αιτιολογία της γυναικείας εγκληματικότητας υιοθέτησε ο Davis(1961) ο οποίος έκανε λόγο για την πορνεία ορίζοντας την ως οικονομικό σεξουαλικό έγκλημα και τις εκδιδόμενες ως σεξουαλικούς παραβάτες. Ο Davis μέσα από μια κλασική ανάλυση του θέματος εξέφρασε δομικές και λειτουργικές απόψεις για το φαινόμενο της πορνείας. Θεωρεί λοιπόν τη πορνεία ως μια «δομική αναγκαιότητα» κάθε κοινωνικού συστήματος της οποίας οι ρίζες βρίσκονται στην σεξουαλική φύση τόσο των ανδρών όσο και των γυναικών. Υποστηρίζει ότι το φαινόμενο της πορνείας είναι καθολικό και αγνοεί τις ιστορικές αλλαγές και τις σημαντικές διαφορές στην ποσότητα και στην ποιότητα της πορνείας στις διαφορετικές κοινωνίες. Ως εκ τούτο οι

εκδιδόμενες είναι μια κατηγορία γυναικών που εντοπίζεται πάντα στην δομή της κοινωνίας και εξυπηρετεί την ομαλή λειτουργία της.

Συνδέοντας την πορνεία με την ασυδοσία ο Davis επισημαίνει ότι η πορνεία δεν είναι αποτέλεσμα της οικονομικής δυσπραγίας των γυναικών αλλά αποτέλεσμα της σεξουαλικής καταπίεσης μέσα στο οικογενειακό πλαίσιο το οποίο ορίζεται ως προπύργιο ηθικής και θεσμός σταθερότητας μέσα στην κοινωνία. Χρησιμοποιώντας την έννοια της «συμπληρωματικής επιθυμίας» ο Davis τοποθετεί την πορνεία μέσα σε ένα οικονομικό πλαίσιο³² πώλησης-αγοράς όπου οι γυναίκες προσφέροντας σεξουαλικές υπηρεσίες αμείβονται ικανοποιητικά και αυτό αποτελεί ένα κλειστό σύστημα το οποίο φέρει πλεονεκτήματα και για τις δύο πλευρές. Οι «λειτουργίες» της πορνείας είναι σημαντικές καθώς όπως αναφέραμε εξυπηρετούν την διατήρηση της κοινωνικής τάξης ενώ η πορνεία δεν είναι αποτέλεσμα οικονομικής καταπίεσης αλλά προσωπικής επιλογής. Η λύση που προτείνει ο Davis για την εξάλειψη της πορνείας είναι η απελευθέρωση των σεξουαλικών ηθών με κάποιους ωστόσο ενδοιασμούς καθώς η ανάλογη «σεξουαλική επανάσταση» του αγοραίου έρωτα στην σύγχρονη Αμερικάνικη κοινωνία ενίσχυσε παρά εξάλειψε το φαινόμενο της πορνείας.

Η θεωρητική προσέγγιση του Pollak(1950) σχετικά με την γυναικεία εγκληματικότητα αφορά στον σκοτεινό αριθμό των γυναικείων εγκλημάτων

³² Κάτι ανάλογο έχει υποστηρίξει και η Paola Tabet στις μελέτες της για την πορνεία(1987, 1991) όπου αναφέρεται στην οικονομικό-σεξουαλική σχέση της καταναγκαστικής πορνείας. Σε ορισμένες μορφές πορνείας η οικονομικό-σεξουαλική ανταλλαγή γίνεται ρητή και αφορά ειδικά την σεξουαλικότητα. Η σεξουαλικότητα αυτή εντοπίζεται σε καθορισμένες σωματικές περιοχές των οποίων η σεξουαλική χρήση από τους άνδρες αποτιμάται έπειτα από διαπραγμάτευση σε χρόνο και αμοιβή. Η παρεχόμενη σεξουαλικότητα θεωρείται μια σεξουαλική υπηρεσία η οποία παρέχεται με την μορφή συμβολαίου έναντι αμοιβής. Η Tabet θεωρεί ότι οι σεξουαλικές αυτές σχέσεις αποτελούν ένα είδος χειραφέτησης, μια εξέγερση ενάντια στην «θεωρούμενη ως φυσική ιδιοποίηση του σώματος των γυναικών στη σεξουαλικότητα. Βλ. Κ. Γιαννακόπουλος «Σεξουαλικότητα, Θεωρίες και Πολιτικές της Ανθρωπολογίας», Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2006, σελ 59-60

που δεν καταγράφονται ή αποσιωπούνται με αποτέλεσμα να απεικονίζεται μόνο ένα χαμηλό ποσοστό της γυναικείας εγκληματικότητας. Ο Pollak τόνισε ότι οι εγκληματικές δραστηριότητες της γυναίκας δεν είναι στην πραγματικότητα λιγότερες από τις ανδρικές απλώς οι γυναίκες αποκαλύπτονται σπανιότερα ενώ καταγγέλλονται και δικάζονται σε μικρότερο βαθμό από τους άνδρες. Η γυναίκα εμπλέκεται στην εγκληματική πράξη μόνο ως συνεργός ή ηθική αυτουργός και για αυτό το λόγο δεν εξακριβώνεται η συμμετοχή της στο έγκλημα. Σύμφωνα με τον Pollak η γυναίκα είναι ικανότερη να εξαπατήσει ή να αποκρύψει κάτι και αυτό οφείλεται σε μια σειρά βιολογικών και ψυχολογικών παραγόντων που χαρακτηρίζουν τις γυναίκες ως «εγγενώς παραπλανητικές». Θεωρεί ότι οι διαφορετικοί ρόλοι που κατέχουν οι γυναίκες στο κοινωνικό σύνολο όπως ο ρόλος (της συζύγου, της νοικοκυράς, της δασκάλας κ α) ευνοούν την διάπραξη μη ανιχνεύσιμων εγκλημάτων από μέρους των γυναικών. Ως εκ τούτου τα καθαρά «γυναικεία» εγκλήματα όπως η κλοπή σε καταστήματα (shop-lifting), η παιδοκτονία και η άμβλωση παραμένουν σε πολύ μεγάλο ποσοστό στην αφανή εγκληματικότητα. Ο Pollak εστιάζει όπως αναφέραμε στους ψυχολογικούς και βιολογικούς παράγοντες ως τις βασικότερες αιτίες της γυναικείας εγκληματικότητας αναδιατυπώνοντας την άποψη του Freud ότι πίσω από κάθε έγκλημα εντοπίζεται μια ψυχική ασθένεια. Υποστηρίζει ότι η βασική αίτια του σκοτεινού αριθμού των εγκλημάτων είναι η επιείκεια που δείχνει το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης στην γυναίκα εγκληματία και η ευνοϊκότερη αντιμετώπιση της σε σχέση με του άντρες³³. (McLaughlin, et al., 2003, pp. 196-198)

³³ Βλ. επίσης και Χάιδου. Α. «Θετικιστική Εγκληματολογία, Αιτιολογικές Προσεγγίσεις του [36]

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι όλες οι παραπάνω θεωρίες παρότι αποτέλεσαν ένα κρίσιμο μεθοδολογικό και θεωρητικό υπόβαθρο για την εξέλιξη και διατύπωση νέων θεωριών στην εγκληματολογία, οι βασικές υποθέσεις και τεχνοκρατικές θεωρίες των παραπάνω συγγραφέων περιέχουν ρατσιστικά και σεξιστικά στοιχεία απέναντι στο γυναικείο φύλο. Είναι παραδοχές που χρησίμευσαν για να διατηρηθεί μια κατασταλτική ιδεολογία και ένας κρατικός έλεγχος και γι αυτό το λόγο η ανάγκη για την δημιουργία νέων ορισμών της γυναικείας εγκληματικότητας είναι επιτακτική.

Κεφάλαιο 4. Θεωρίες φύλου και ταυτότητας

Παραδοσιακά η κοινωνία έχει προσεγγίσει το πρόβλημα της πορνείας με τρεις τρόπους: με την καταστολή ή με το αίτημα κατάργησης της πορνείας, την ρύθμιση ή νομιμοποίηση και την ανοχή ή την αποποινικοποίηση της. Η καταστολή είναι σαφές τι σημαίνει, η νομιμοποίηση αφορά τις ρυθμίσεις που θεσμοθετεί το κράτος για τον έλεγχο της πορνείας όπως για παράδειγμα δημιουργία μητρών των εκδιδομένων, τακτικούς υγειονομικούς ελέγχους κλπ και η αποποινικοποίηση αφορά την πλήρη κατάργηση όλων των νόμων εναντίον της πορνείας συμπεριλαμβανομένων και των νόμων που αφορούν τους πελάτες, τους προαγωγούς κλπ.

Επιχειρώντας αρχικά να κατηγοριοποιήσουμε ιστορικά τις διαφορετικές εκφάνσεις της σεξουαλικής ταυτότητας με κέντρο τους κατασταλτικούς μηχανισμούς, δυο χρονικές περίοδοι σύμφωνα με τον Φουκώ στάθηκαν ορόσημο στην διαμόρφωση και εξέλιξη της. Η πρώτη περίοδος ανιχνεύεται τον 17^ο αιώνα όπου αποτελεί την έναρξη μιας εποχής καταστολής που

χαρακτηρίζει τις αστικές κοινωνίες, την γέννηση των μεγάλων απαγορεύσεων, της υποχρεωτικής αποφυγής του σώματος κ την επιβολή της σιωπής, την αναγνώριση της αποκλειστικής ενήλικης και έγγαμης σεξουαλικότητας. Η δεύτερη περίοδος του 20^{ου} αιώνα σηματοδοτεί την χαλάρωση των κατασταλτικών μηχανισμών που επιτυγχάνεται με την ανοχή στις προγαμιαίες και εξώγαμες σχέσεις , με την μετρίαση των αρνητικών χαρακτηρισμών όσων αποκλίνουν από το ηγεμονικό και κανονιστικό πρότυπο σεξουαλικότητας, και την αίρεση των ταμπού στην σεξουαλικότητα των παιδιών. (Φουκώ, 2003, p. 143)

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι μέχρι το τέλος του 18^{ου} αιώνα τρεις μεγάλοι κώδικες έλεγχαν και κυβερνούσαν την σεξουαλική πρακτική: το εκκλησιαστικό δίκαιο, η χριστιανική ποιμαντορία και οι αστικοί νόμοι. Οι τρεις αυτοί κώδικες εστίαζαν στην ετεροφυλόφιλη σεξουαλικότητα και ιδιαίτερα στις γαμήλιες σχέσεις. Το συζυγικό καθήκον, ο τρόπος τήρησης του, η ικανότητα εκπλήρωσης του, οι αξιώσεις και οι βιαιότητες που το συνόδευαν αποτέλεσε εστία καταναγκασμών ενώ το σεξ των συζύγων καταδυναστευόταν από κανόνες και συστάσεις. Η παραβίαση του νόμου του γάμου και η επιθυμία για αλλότριες ηδονές ήταν πράξεις καταδικαστέες. Πράξεις όπως η ακολασία(εξώγαμες σχέσεις), η μοιχεία, ο βιασμός, η πνευματική και σαρκική αιμομιξία καθώς και η σοδομία αποτελούσαν «παρά φύσιν» πράξεις και ήταν σημαδεμένες με έναν ιδιαίτερο αποτροπιασμό. (Φουκώ, 2003, p. 51)

Στον αντίποδα των μηχανισμών καταστολής που επέβαλλε το εκκλησιαστικό δίκαιο και οι αστικοί νόμοι μέσα από τα ηθικά προστάγματα και την επιβολή ποινών για τις αποκλίνουσες μορφές σεξουαλικότητας ,

βρισκόταν οι λόγοι περί σεξουαλικότητας³⁴ οι οποίοι παρά την διαφορετικότητα τους τόσο στην μορφή όσο και στο περιεχόμενο τους εδρεύουν και πολλαπλασιάζονται πάνω στο πεδίο άσκησης της εξουσίας. Παρουσιάζεται δηλαδή μια θεσμική παρότρυνση λεκτικής αναφοράς της σεξουαλικότητας με σκοπό τον δια του Λόγου έλεγχο του σεξ .Το 18^ο αιώνα το σεξ γίνεται υπόθεση της αστυνομίας όχι όμως με την καταστολή της αταξίας αλλά με την αύξηση των συλλογικών και ατομικών δυνάμεων.³⁵

Τα κύρια χαρακτηριστικά των αστικών κοινωνιών του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα είναι η ανάδυση των διάφορων περιφερειακών σεξουαλικότητων, η ανάδυση της σεξουαλικής ετερογένειας.³⁶ Πάνω σε αυτήν την βάση της σεξουαλικής ετερογένειας ο Φουκώ επιχείρησε να διατυπώσει μια νέα θεώρηση για την εξουσία και την σεξουαλικότητα. (Φουκώ, 2003)

Σύμφωνα με τον Φουκώ οι νέες αυτές σεξουαλικές ταυτότητες αποτελούν στρατηγικές άσκησης της νεωτερικής πειθαρχικής βιοεξουσίας. Αυτή η μορφή εξουσίας που δεν έχει ούτε απαγορευτικό ούτε κατασταλτικό χαρακτήρα και επιτυγχάνεται μέσω της παραγωγής Λόγων για το ανθρώπινο σώμα και την εμφύτευση «διαστροφών», επιχειρεί να εξοβελίσει όλες τις αποκλίνουσες μορφές σεξουαλικότητας δηλαδή όλες εκείνες που δεν

³⁴ Σύμφωνα με τον Φουκώ πρόκειται για λόγους που αφορούν την παραγωγή γνώσης για το σώμα και την εμφύτευση διαστροφών που αποσκοπούν στον έλεγχο της σεξουαλικότητας βλ. Μ. Φουκώ «Η Ιστορία της Σεξουαλικότητας, 1. Η δίψα της γνώσης», , Αθήνα, Ράππα, 2001, σ. 28

³⁵ Με τον όρο ατομικές και συλλογικές δυνάμεις ο Φουκώ υπονοεί την στερέωση και διατήρηση των κανονισμών που διέπουν την εσωτερική ισχύ του Κράτους οι οποίοι δεν αφορούν μονάχα την Δημοκρατία αλλά και όλα τα μέλη που ανήκουν σε αυτήν. Η αστυνομία οφείλει να υπηρετεί αυτούς τους κανονισμούς με σκοπό την κοινή ευημερία. Η αστυνόμευση του σεξ δεν αφορά την σκληρότητα μιας απαγόρευσης αλλά την ρύθμιση του σεξ με δημόσιες λογικές εξηγήσεις. Βλ. Μ. Φουκώ, οπ. σελ 43

³⁶ Ο 19^{ος} αιώνας εγκαινιάζει τις σεξουαλικές ετερογένειες, πρόκειται για μια διασπορά των σεξουαλικότητων και των παράταιρων μορφών της καθώς και μια πολλαπλή εμφύτευση «διαστροφών». Βλ. Μ. Φουκώ, οπ. σελ 51

συμμορφώνονται με την αναπαραγωγή και αποσκοπεί σε ένα δια του Λόγου έλεγχο του σεξ. (Γιαννακόπουλος, 2006).

Αξίζει να σημειωθεί ότι με τον όρο εξουσία ο Φουκώ δεν εννοεί το σύνολο των θεσμών και μηχανισμών που εξασφαλίζουν την υποταγή των πολιτών στο κράτος, τη μορφή του νόμου ή την σφαιρική ενότητα ενός εξουσιασμού αλλά εννοεί «το πλήθος των σχέσεων δύναμης που ενυπάρχουν στον χώρο όπου ασκούνται και είναι συστατικές της οργάνωσης τους. Συνεπώς η εξουσία δεν γίνεται αντιληπτή ως ένας θεσμός που κατέχουν λίγοι και καταπιέζει το προϋπάρχον ανθρώπινο σώμα και τις ενστικτώδεις ορμές (σεξουαλική επιθυμία), αλλά ως μία βιοεξουσία που παράγει σώματα ως πεδία άσκησης σχέσεων εξουσίας και νοείται ως θετική, παραγωγική. (Φουκώ, 2003, p. 103) Η θεωρία του Φουκώ για την εξουσία συνδέεται άμεσα με την θεωρία που διατύπωσε για την ταυτότητα και το υποκείμενο. Μέσα από αυτήν την μορφή εξουσίας η οποία ασκείται στην καθημερινή ζωή επιχειρήσε να αποδείξει πως ο άνθρωπος αναγνωρίζει μέσα σε ένα κοινωνικό σύνολο τον εαυτό του ως υποκείμενο μιας «σεξουαλικότητας». Υποστήριξε ότι η εξουσία αυτή καθυποτάσσει αλλά και ταυτόχρονα συγκροτεί το υποκείμενο αναδεικνύοντας την διπλή σημασία των λέξεων υπο-κείμενο(sujet) και υπο-κείμενο-ποίηση(assujettissement). (Γιαννακόπουλος, 2006, p. 30)

Παρόλα αυτά με τον όρο της υποκειμενοποίησης ο Φουκώ δεν υπονοεί ότι το υποκείμενο καθυποτάσσεται πλήρως στην εξουσία αλλά έχει την δυνατότητα αντίστασης προς αυτήν. Καθότι ο ίδιος αντιλαμβάνεται την εξουσία ως ένα θεσμό που έρχεται από «κάτω» και όχι ως δυαδική σχέση αντίθεσης ανάμεσα σε εξουσιαστές και εξουσιαζόμενους, θεωρεί η αντίσταση που ενδέχεται να ασκήσει το υποκείμενο δεν βρίσκεται σε εξωτερική θέση ως

[40]

προς την εξουσία αλλά σε συνάρτηση με τις σχέσεις εξουσίας, αποτελεί δηλαδή την μόνιμη συνθήκη ύπαρξής τους. (Φουκώ, 2003, pp. 117-119)

Επομένως ο ρόλος της ταυτότητας είναι διπλός: από την μία είναι δυνατόν να αποτελέσει στρατηγική εξουσίας, ενώ από την άλλη να φέρει αντίσταση στο πεδίο των σχέσεων εξουσίας. Στην φουκοϊκή ανάλυση περί εξουσίας και σεξουαλικότητας βασίστηκαν και οι νεότεροι ερευνητές οι οποίοι παρόλο που θεωρούν ότι η αναγνώριση των αποκλινόντων σεξουαλικών ταυτοτήτων είναι αποτέλεσμα της εξουσία και ενός κανονιστικού, ομοφοβικού λόγου, ωστόσο αναγνωρίζουν ότι μπορούν να απολέσουν την αφετηρία για μια στρατηγική αντίστασης. Λόγου χάρη η αναγνώριση της ομοφυλόφιλης/ γκέι ταυτότητας αποτελεί σημείο αντίστασης όχι σαν μια μειονοτική κατηγορία αλλά ως ένα πεδίο ανησυχίας και αποδιάρθρωσης των κανονιστικών σεξουαλικών κατηγοριοποιήσεων. (Γιαννακόπουλος, 2006, p. 31)

Η σεξουαλικότητα αρχίζει να συγκροτείται ως κεντρικό θέμα από την δεκαετία του 70' και μετά, στην επιστήμη της ανθρωπολογίας αλλά και σε άλλες κοινωνικές επιστήμες. Οι πρώτες ανθρωπολογικές μελέτες αμφισβητώντας την ουσιοκρατία³⁷ στην οποία στηρίζεται η σεξουαλική καταπίεση στις δυτικές κοινωνίες εξήγγειλαν την θεωρία της κοινωνικής κατασκευής για την μελέτη της σεξουαλικότητας. Αμφισβητώντας την φυσικότητα της σεξουαλικότητας η οποία αποτελούσε κεντρικό σημείο στην ουσιοκρατική σκέψη, η θεωρία της κοινωνικής κατασκευής αποτέλεσε βασική τομή για τις μέχρι τότε σεξουαλικές θεωρίες. Παρόλα αυτά η ουσιοκρατία

³⁷ Στην ουσιοκρατία η σεξουαλικότητα αποτελεί μια αναλλοίωτη, εγγενή «ανθρώπινη» ουσία. Χαρακτηριστικό της ουσιοκρατικής αντίληψης είναι η αντίθεση μεταξύ σεξουαλικότητας η οποία νοείται ως βιολογική /ατομική και κοινωνίας Βλ. Γιαννακόπουλος. Κ «Σεξουαλικότητα, Θεωρίες και Πολιτικές της Ανθρωπολογίας», Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2006, σελ 19

κατέχει ακόμη και σήμερα ηγεμονική θέση στην αντίληψη για την σεξουαλικότητα στις περισσότερες κοινωνίες. Σύμφωνα με αυτήν την αντίληψη η κοινωνία η οποία αποτελεί μια δύναμη εξωτερική της σεξουαλικότητας είτε καταπιέζει είτε αφήνει ελεύθερες τις «φυσικές» επιθυμίες. Η αντίληψη πάντως για την επικράτηση μιας εγγενούς σεξουαλικότητας υπήρχε και στις θεωρίες των κριτικών της σεξουαλικής καταπίεσης όπως των μαρξιστών φροϋδιστών Wilhelm Reich και Herbert Marcuse, οι οποίοι στηριζόμενοι στην ψυχαναλυτική θεωρία του Freud για την σχέση λίμπιντο (εσωτερική ενέργεια) και πολιτισμού, διατύπωσαν την άποψη ότι η σεξουαλική απελευθέρωση μπορεί να οδηγήσει στην κοινωνική επανάσταση, καθώς η έκφραση μια φυσικής σεξουαλικότητας είναι αντίθετη με την άσκηση εξουσίας. (Γιαννακόπουλος, 2006, pp. 19-20)

Κεφάλαιο 5. Φεμινιστικές προσεγγίσεις της πορνείας

5.1 Η πορνεία ως επίκεντρο των φεμινιστικών αναλύσεων

Τα γυναικεία κινήματα αποτελούν βασικές κοινωνικές δυνάμεις που διαθέτουν θεμελιώδεις ωθήσεις και κίνητρα ικανά να επιφέρουν κοινωνικές μεταβολές και να οδηγήσουν σε δομικές κοινωνικές αλλαγές ανθρωποκεντρικού χαρακτήρα, αλλαγές της θεσμικής και κοινωνικής τάξης των πραγμάτων. Πρόκειται για κοινωνικές δυνάμεις με πολιτικό σκοπό, πολιτική ιδεολογία και επιδίωξη μιας νέας τάξης πραγμάτων που διατηρούν τον επαναστατικό τους χαρακτήρα. (Γκασούκα, 1988, pp. 59-63)

Για το φεμινιστικό κίνημα το ζήτημα της πορνείας παραμένει μέχρι σήμερα στο επίκεντρο των αναλύσεων και των κινητοποιήσεων τόσο παγκόσμια όσο και στην Ελλάδα. Κεντρικό στοιχείο αποτελεί η ανάδειξη της

[42]

βασικής δομής σχέσεων κυριαρχίας και υποταγής που διέπουν τις σχέσεις των δύο φύλων. Το φεμινιστικό κίνημα ήταν το πρώτο που ανέδειξε την αναγωγή της γυναίκας σε σεξουαλικό αντικείμενο, την εμπορευματοποίηση του γυναικείου σώματος την φетиχοποίηση του έρωτα, την αδυσώπητη παρουσία του άντρα είτε στον ρόλο του πελάτη είτε στον ρόλο του μαστροπού ή αστυνομικού και την διαπίστωση ότι η βία και η κακοποίηση αποτελούν συστατικά στοιχεία της πορνείας. Προτού αναφερθούμε στην κατάθεση των κυριότερων φεμινιστικών απόψεων για την γυναικεία καταπίεση που σύμφωνα με τις φεμινίστριες αποτελεί την βασικότερη αιτία του φαινομένου της πορνείας είναι χρήσιμο να οριοθετήσουμε εννοιολογικά τον φεμινισμό.

Σύμφωνα λοιπόν με την Beasley ο φεμινισμός ορίζεται ως το δόγμα το οποίο υποδηλώνει την συστηματική μειονεκτική θέση της γυναίκας στην σύγχρονη κοινωνία και αποβλέπει σε ίσες ευκαιρίες μεταξύ ανδρών και γυναικών. Ο βασικός στόχος του φεμινιστικού κινήματος είναι η απόκτηση από μέρους των γυναικών κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων ισάξιων με των ανδρών. Κοινή παραδοχή από όλους τους κλάδους του κινήματος είναι ότι υπήρξε ιστορικά μια παράδοση της γυναικείας εκμετάλλευσης από τους άντρες. Μία άλλη προσέγγιση ορίζει τον φεμινισμό ως το κίνημα που επιδιώκει την εξάλειψη της υποταγής, της καταπίεσης, της ανισότητας και της αδικίας που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες εξαιτίας του βιολογικού τους φύλου. Σύμφωνα με την φεμινιστική εγκυκλοπαίδεια ο φεμινισμός ορίζεται ως το κίνημα που υπερασπίζεται τα δικαιώματα των γυναικών βασισμένο στην πίστη της ισότητας των φύλων και αφορά όλους εκείνους που μάχονται για την κατάργηση της υποταγής των γυναικών σε όλα τα επίπεδα. (Beasley, 1999, p. 27). Το ζήτημα της μελέτης του γυναικείου φύλου εμφανίστηκε στις [43]

αρχές της δεκαετίας του 70' όταν γυναίκες ανθρωπολόγοι επέβαλαν το αίτημα να συμπεριληφθούν οι γυναίκες στα εθνογραφικά κείμενα και να περιγραφούν οι διάφορες κοινωνίες από την δική τους σκοπιά. Οι εκπρόσωποι της ανθρωπολογίας των γυναικών τεκμηρίωσαν και ανέλυσαν την γυναικεία καταπίεση σε διάφορα συμφραζόμενα με σκοπό τον αγώνα για την απελευθέρωση των γυναικών στο πλαίσιο της θεωρίας του φεμινιστικού κινήματος. Κεντρικό ζήτημα και έννοια κλειδί για αυτήν την ανθρωπολογία είναι η «θέση» των γυναικών. (Ortner, et al., 1994, pp. 14-16)

Οι κλασικές φεμινιστικές θεωρίες ερμηνεύουν τις σχέσεις ανισότητας και εξουσίας ανάμεσα στα φύλα με κοινωνιολογικούς όρους, δηλαδή με όρους κοινωνικής δομής και οργάνωσης, για αυτό άλλωστε ονομάζονται και δομικές θεωρίες (structural theories). Οι θεωρίες αυτές αναφέρονται στην καταπίεση των γυναικών ως ένα καθολικό φαινόμενο, το οποίο χαρακτηρίζει όλες τις σύγχρονες κοινωνίες του δυτικού πολιτισμού. Επομένως η παρουσίαση των κοινωνιολογικών φεμινιστικών θεωριών αποτελεί την βάση της ερμηνείας της υποδεέστερης θέσης της γυναίκας τόσο στην ιδιωτική όσο και στη δημόσια σφαίρα διαχρονικά και διαπολιτισμικά.

Οι φεμινιστικές θεωρήσεις επιχειρούν να απαντήσουν σε ερωτήματα όπως πώς και γιατί οι γυναίκες υποτάσσονται τελικά στην ανδρική κυριαρχία και προσεγγίζουν τις κοινωνικές και πολιτισμικές διαδικασίες μέσα από τις οποίες αυτή η καταπίεση διατηρείται και αναπαράγεται. Βέβαια κάθε μία από τις θεωρητικές προσεγγίσεις εστιάζει σε διαφορετικούς τομείς της γυναικείας υποταγής και την επεξηγεί χρησιμοποιώντας διαφορετικές αναλυτικές κατηγορίες ή δομές (πχ. φύλο, κοινωνική τάξη, σεξουαλικότητα κλπ). Οι

κυριότερες φεμινιστικές θεωρητικές προσεγγίσεις είναι η **ριζοσπαστική** , η **φιλελεύθερη** , **μαρξιστική ανάλυση** και η **σοσιαλιστική θεώρηση**

5.1.2 Ριζοσπαστικός Φεμινισμός

Ο ριζοσπαστικός φεμινισμός εμφανίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 70' στις Ηνωμένες Πολιτείες ως αντίλογος στο σοσιαλιστικό και φιλελεύθερο φεμινισμό. Σύμφωνα με τον ριζοσπαστικό φεμινισμό η υποδεέστερη θέση των γυναικών και η καταπίεση που δέχονται, δεν οφείλεται στην κοινωνική τους τάξη αλλά είναι συνέπεια του βιολογικού τους φύλου. Μάλιστα αυτή η καταπίεση λόγου του φύλου που αποτελεί την θεμελιώδη μορφή καταπίεσης σε όλο τον κόσμο προέρχεται από το πατριαρχικό σύστημα κοινωνικής οργάνωσης³⁸ το οποίο είναι υπεύθυνο για όλες τις κοινωνικές ανισότητες και κατέχει σημαντική θέση στην ριζοσπαστική ανάλυση. Σύμφωνα με την Walby η πατριαρχία για τις ριζοσπαστρίες φεμινίστριες είναι ότι ο καπιταλισμός για τους μαρξιστές (Walby, 1990, pp. 5-6) ενώ η Weedon υποστηρίζει ότι η πατριαρχία αποτελεί μια ολοκληρωτική δομή, η οποία υπαγορεύει αναγκαστικά την καθολική διαφοροποίηση των γυναικών και την ανάπτυξη μιας διαφορετικής γυναικείας κουλτούρας ανεξάρτητα από αυτήν των ανδρών. (Weedon, 1987, p. 34)

³⁸ Σύμφωνα με τον Weber (1947) η πατριαρχία αποτελεί ένα σύστημα κοινωνικής οργάνωσης στο οποίο οι άνδρες κατέχουν επικεφαλείς θέσεις και υποτάσσουν τις γυναίκες. Το πατριαρχικό σύστημα και η λειτουργία του έχει αναπτυχθεί αρκετά στα κείμενα του ριζοσπαστικού φεμινιστικού κινήματος το οποίος κάνει λόγο για κυριαρχία των ανδρών σε βάρος των γυναικών και πρεσβεύει ότι η πατριαρχία είναι ένα σύστημα το οποίο υπάρχει παράλληλα με τον καπιταλισμό. Βλ.S. Walby, «Theorizing Patriarchy», Oxford UK and Cambridge USA, Basil Blackwell, 1990, p. 19

Με έντονες επιρροές από την Σιμόν ντε Μποβουάρ και τον λεβιστρωσικό δομισμό³⁹ ο ριζοσπαστικός φεμινισμός εστίασε σε διπολικές αντιθέσεις γυναίκα-άντρας, δημόσιο-ιδιωτικό, αρσενική-θηλυκή σεξουαλικότητα.

Για τις ριζοσπάστριες φεμινίστριες η εμπορευματοποίηση της σεξουαλικότητας ή η αναπαράσταση της πχ (πορνεία, πορνογραφία) καθώς και οι σεξουαλικότητες που εμπεριέχουν σχέσεις εξουσίας (σαδομαζοχισμός, σχέσεις ενηλίκων/ανηλίκων κα) διέπεται από την ανδροκεντρική αντίληψη για την ετερόφυλη σεξουαλικότητα κυρίως ως σχέση όπου οι άνδρες είναι τα υποκείμενα οι κυρίαρχοι και οι γυναίκες τα αντικείμενα κυριαρχούμενοι.

Σύμφωνα με αυτήν την φεμινιστική προσέγγιση η ιδεατή σεξουαλικότητα είναι «εκείνη μεταξύ δύο συναινούντων συναισθηματικά εμπλεκόμενων ανηλίκων στην οποία δεν υπάρχουν ρόλοι άνδρας-γυναίκα

³⁹ Ο Λεβί-Στρως επιχειρώντας να προσδιορίσει την γυναικεία ταυτότητα μέσα στο κοινωνικό σύστημα έκανε λόγο για μια φαλλοκεντρική οικονομία που χαρακτηρίζει τα **συστήματα συγγένειας**. Οι γυναίκες σύμφωνα λοιπόν με τις **στοιχειώδες δομές της συγγένειας** είναι το αντικείμενο ανταλλαγής που εμπεδώνει και συγχρόνως διαφοροποιεί αυτές τις σχέσεις, οι ίδιες προσφέρονται ως δώρα από την μία πατρογραμμική ομάδα καταγωγής στην άλλη μέσω του θεσμού του γάμου. Η νύφη δηλαδή το δώρο, αποτελεί ένα δίαυλο ανταλλαγής που πέρα από τον λειτουργικό σκοπό της διευκόλυνσης της ανταλλαγής, επιτελεί και τον συμβολικό ή τελετουργικό σκοπό της εμπέδωσης των εσωτερικών δεσμών της συλλογικής ταυτότητας κάθε ομάδας καταγωγής που διαφοροποιείται μέσω του γάμου. Η γυναίκα-νύφη λειτουργεί επομένως σαν *σχεσιακός όρος* ανάμεσα σε ομάδες αντρών, δεν έχει ταυτότητα ούτε ανταλλάσει την μία ταυτότητα με την άλλη αντανάκλα μονάχα την ανδρική ταυτότητα. Τα αρσενικά μέλη της ομάδας καταγωγής επικαλούνται την προνομία της ταυτότητας μέσω του γάμου ενώ η εξωγαμία διακρίνει και διακατέχει πατρωνυμικά συγκεκριμένα είδη ανδρών. Ως σύζυγοι οι γυναίκες εκτός από την αναπαραγωγή του ονόματος (λειτουργικός σκοπός) ,διενεργούν μια συμβολική συνουσία ανάμεσα σε ομάδες καταγωγής ανδρών. Η γυναίκα μέσα στον θεσμό του γάμου δεν προκρίνεται ως ταυτότητα αλλά μόνο ως σχεσιακός όρος ανάμεσα στις ομάδες καταγωγής, ενώ η ανδρική ταυτότητα εγκαθιδρύεται μέσω της πράξης διαφοροποίησης ανάμεσα σε πατρογραμμικές ομάδες καταγωγής. Πρόκειται για μία ανταλλαγή η οποία κατανέμει την «ταυτότητα» σε πρόσωπα αρσενικού γένους ενώ προσδίδει στις γυναίκες μια υποτελή και σχεσιακή «άρνηση» ή «έλλειψη». Βλ. J. Butler « *Αναταραχή του Φύλου, ο Φεμινισμός και η Ανατροπή της Ταυτότητας*» Αθήνα, Αλεξάνδρεια, σ. 67-69.

κυρίαρχου –κυριαρχούμενου» και η οποία θα μπορούσε να εκφραστεί με την συναισθηματική σχέση μεταξύ δύο ισότιμων γυναικών.

Άλλες ριζοσπαστικές φεμινίστριες (Butler, 2009) εστίασαν στους τρόπους με τους οποίους το κοινωνικό φύλο και η σεξουαλικότητα χρησιμοποιήθηκαν για την καταπίεση των γυναικών. Ήδη από την δεκαετία του 70' οι γαλλίδες ριζοσπάστριες απορρίπτουν τον όρο gender⁴⁰ που είχε καθιερωθεί για να δηλώσει το κοινωνικό φύλο καθώς και την διάκριση μεταξύ κοινωνικού και βιολογικού⁴¹ φύλου. Έτσι θεωρούν ότι το κοινωνικό φύλο κατασκευάζει το βιολογικό ή ότι το κοινωνικό προηγείται του βιολογικού. Σύμφωνα με την Mathieu(1991) η σχέση βιολογικού και κοινωνικού φύλου αναλύεται ως μια σχέση κοινωνιολογική-πολιτική όπου η βιολογική διαφορά διαμορφώνεται από την ιεραρχική θέση άνδρας-γυναίκα και χρησιμοποιείται για να νομιμοποιήσει την ιεραρχία αυτήν. Συνεπώς η ιεραρχία του κοινωνικού φύλου προηγείται της βιολογικής διαφοράς ενώ η διαφοροποίηση των φύλων έχει συγκροτηθεί από κοινωνικές σχέσεις εξουσίας ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες⁴². Για τις ριζοσπάστριες φεμινίστριες οι φυλετικοί ρόλοι και τα

⁴⁰ Ο όρος gender (κοινωνικό φύλο) πολιτογραφήθηκε στο λεξιλόγιο των κοινωνικών επιστημών τις τελευταίες δεκαετίες για να αποδώσει τα κοινωνικά νοήματα της έμφυλης διαφοροποίησης. Βλ. J. Butler, «*Η αναταραχή του φύλου φεμινισμός και η ανατροπή ταυτότητας*», Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2009 σελ x. Χρησιμοποιήθηκε από την φεμινιστική επιστήμη με στόχο να επισημάνει το γεγονός πως η φυλετική ασυμμετρία είναι ένα κοινωνικό μεταβαλλόμενο φαινόμενο ανάλογα με τις ισχύουσες κάθε φορά κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές συνθήκες. βλ. Μ. Γκασούκα «*Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις του Φύλου. Ζητήματα Εξουσίας και Ιεραρχίας*», Αθήνα, 1988, σελ 23

⁴¹ Η διάκριση μεταξύ βιολογικού και κοινωνικού φύλου (sex and gender) άρχισε να καθιερώνεται στα τέλη της δεκαετίας του 1980 και υπονοούσε την ύπαρξη ενός προ-κοινωνικού φύλου που εγγράφεται στη σφαίρα του «φυσικού», του «εγγενούς», του «σταθερού». Βλ J. Butler., οπ σελ x

⁴² Κάτι ανάλογο διατυπώθηκε από την Τζούντιθ Μπάτλερ την δεκαετία του 1990 όπου με το βιβλίο της «*Η Αναταραχή του φύλου*» ασκεί έντονη κριτική στην διάκριση μεταξύ βιολογικού και κοινωνικού φύλου, ενώ επικεντρώνεται στην έννοια της κοινωνικής κατασκευής για να διατυπώσει την άποψη ότι το βιολογικό φύλο συνδέεται με τα πολιτισμικά νοήματα του κοινωνικού φύλου. Ή ίδια ισχυρίζεται ότι η σημασιοδότηση του σώματος ως έμφυλου/σεξουαλικού συμβαίνει μόνο ως αναφορά στο κοινωνικό φύλο και

στερεότυπα φύλου αποτελούν επιπλέον τρόπους με τους οποίους η κοινωνία υποτάσσει τις γυναίκες στους κανόνες της πατριαρχίας. (Γιαννακόπουλος, 2006, pp. 52-53)

Η Beasley αναφέρει ότι οι ριζοσπάστριες φεμινίστριες ενίσχυσαν μια έντονη διάκριση μεταξύ ανδρών και γυναικών τονίζοντας τα θετικά χαρακτηριστικά της θηλυκότητας σε σχέση με τις θέσεις εξουσίας που κατέχουν οι άνδρες.

Ο ριζοσπαστικός φεμινισμός σε αυτήν την βάση υποστηρίζει ένα επαναστατικό μοντέλο κοινωνικής αλλαγής για την αντιμετώπιση της ανδρικής κυριαρχίας στο κοινωνικό-πολιτικό σύστημα όπου πρεσβεύει την ενότητα των γυναικών και την προσήλωση τους στις ιδιαίτερες γυναικείες αρετές όπως αυτές της φροντίδας και της συντροφικότητας. (Beasley, 1999, pp. 56-57)

Η κύρια κριτική που δέχτηκε ο ριζοσπαστικός φεμινισμός αφορά στην ανάλυση της πατριαρχίας ως καθολικού και αιώνιου συστήματος κυριαρχίας και εκμετάλλευσης των γυναικών και στην προβολή μιας γυναικείας κουλτούρας. Σύμφωνα με την Στασινοπούλου (1992), το ζήτημα της πατριαρχίας προσεγγίζεται με τρόπο στατικό όπου αποκρύπτει τις διαφορετικές μορφές ανισότητας και καταπίεσης των γυναικών σε διαφορετικές ιστορικές στιγμές και σε διαφορετικά κοινωνικά συστήματα. Συνακόλουθα η προσήλωση στην γυναικεία κουλτούρα ακυρώνει την αλληλοϋποστήριξη και αλληλοβοήθεια που αναπτύσσεται συχνά ανάμεσα στα δύο φύλα ενώ συγχρόνως παραβλέπει τις ταξικές διαφοροποιήσεις και συγκρούσεις μεταξύ των γυναικών. (Στασινοπούλου, 2006, pp. 125-126)

ότι διανοητά φύλα είναι εκείνα που δείχνουν συνοχή μεταξύ βιολογικού, κοινωνικού φύλου και επιθυμίας. Βλ. J Butler. οπ σελ x, xi, xii
[48]

Κάτι ανάλογο υποστηρίχθηκε και από την Beasley, η οποία δηλώνει ότι η στάση των ριζοσπαστριών φεμινιστριών να καθορίζουν την γυναικεία κουλτούρα με ότι δεν είναι ανδρικό περιθωριοποιεί τις γυναίκες και τονίζει την διαφορά τους. Τέλος, σύμφωνα με την Walby ο ριζοσπαστικός φεμινισμός κατηγορήθηκε για μια τάση προς τον εσσενσιαλισμό, προς το άμεσο ή έμμεσο ντετερμινισμό σε σχέση με την γυναικεία βιολογία και προς ένα λανθασμένο οικουμενισμό που δεν μπορεί να λάβει υπόψη τις ιστορικές αλλαγές, όπως επίσης τις ταξικές και εθνοτικές διακρίσεις ανάμεσα στις γυναίκες. (Walby, 1990).

Όσον αφορά το φαινόμενο της πορνείας, ο ριζοσπαστικός φεμινισμός αντιτίθεται σε αυτήν με την αιτιολογία ότι υποβαθμίζει τις γυναίκες και προωθεί την πολιτική δύναμη του ανδρικού φύλου. Καθώς οι γυναίκες ιστορικά θεωρούνται θύματα των άμεσων και έμμεσων μορφών της ανδρικής καταπίεσης οι ριζοσπάστριες φεμινίστριες διατυπώνουν την άποψη ότι η πρακτική της πορνείας στην κοινωνία διαιωνίζει και ενισχύει αυτό το κλίμα καταπίεσης. Σύμφωνα με την ριζοσπάστρια φεμινίστρια Laurie Shrage η γυναικεία πορνεία καταπιέζει τις γυναίκες όχι με την λογική ότι οι γυναίκες που επιδίδονται στην πορνεία φαίνεται να «υποφέρουν στα μάτια της κοινωνίας» αλλά γιατί η οργανωμένη πρακτική της μαρτυρεί και διαιωνίζει κοινωνικά ηγεμονικές πεποιθήσεις που καταπιέζουν όλες τις γυναίκες σε διαφορετικούς τομείς της κοινωνικής τους ζωής. (Stuart, 1995, p. 74). Μια άλλη ριζοσπάστρια φεμινίστρια η Kathleen Barry, στο βιβλίο της *the Prostitution of Sexuality* συνδέει την πορνεία με το σεξ, την βία και την κακοποίηση. Η ίδια αντιλαμβάνεται την πορνεία ως ένα βίαιο, άχαρο και ζοφερό επάγγελμα που υποβαθμίζει όχι μόνο τις ίδιες τις πόρνες αλλά και ολόκληρο το γυναικείο [49]

φύλλο. (Barry, 1995). Ο ριζοσπαστικός φεμινισμός αντιλαμβάνεται την πορνεία ως μια εγκληματική δραστηριότητα με πολλαπλά θύματα όπου οι άντρες τείνουν να υποβιβάζουν τις γυναίκες σε σεξουαλικά αντικείμενα. Οι άντρες ασυνείδητα μέσω της πορνείας καταπιέζουν και εξαναγκάζουν τις γυναίκες να ικανοποιούν τις δικές τους φαντασιώσεις. (Freeman, 1996, p. 242) Η άνιση πολιτική και οικονομική εξουσία ανάμεσα στους άντρες και στις γυναίκες είναι εμφανής. Από την σκοπιά των ριζοσπαστικών φεμινιστριών το θέμα της πορνείας είναι η επέκταση της πολιτικής εξουσίας που διέπει την κοινωνική επαφή μεταξύ ανδρών και γυναικών. Οι άνδρες βρίσκονται σε δεσπόζουσα θέση και σύμφωνα με τις ριζοσπάστριες κοινωνικοποιούνται ώστε να έχουν σεξουαλικές επιθυμίες ενώ οι γυναίκες κοινωνικοποιούνται ώστε να ικανοποιούν τις επιθυμίες των ανδρών και να εσωτερικεύουν τους αποδεκτούς ορισμούς της θηλυκότητας και της σεξουαλικής αντικειμενοποίησης. (Freeman, 1996, p. 194) Εκφέρουν την άποψη ότι η πόρνη δεν εκδίδεται ύστερα από προσωπική επιλογή αλλά είναι θύμα εξαναγκαστικής πορνείας.

Παρά την τάση τους να μεγαλοποιούν το νόημα των ,λέξεων όπως «υποβάθμιση», «βιασμός» οι ριζοσπάστριες φεμινίστριες διατύπωσαν την φιλοσοφική υπόθεση ότι η επιθετική σεξουαλική φύση των ανδρών δεν έχει βιολογική προέλευση αλλά έχει πολιτισμικό υπόβαθρο και για αυτό το λόγο μπορεί να τροποποιηθεί. Άλλωστε η αλλαγή στον τρόπο συμπεριφοράς των ανδρών απέναντι στις γυναίκες είναι και ο σημαντικότερος στόχος του φεμινιστικού κινήματος. Οι ριζοσπάστριες δεν αντιλαμβάνονται την πορνεία ως μια ακίνδυνη ιδιωτική συναλλαγή αντιθέτως θεωρούν ότι ενισχύει την αντικειμενοποίηση, την υποταγή και την εκμετάλλευση των γυναικών.

Εν τούτοις από μια κριτική σκοπιά οι φεμινίστριες του ριζοσπαστικού κινήματος φαίνεται με τις απόψεις που κατέθεσαν περί της ανδρικής υπεροχής να ενίσχυαν αυτήν την πεποίθηση στους άνδρες. Ουσιαστικά υποστηρίζοντας ότι η επιθετική ανδρική σεξουαλικότητα δεν έχει απαραίτητα βιολογική προέλευση αλλά είναι αποτέλεσμα της πολιτισμικής κουλτούρας επιδεινώνουν την αυτοεκτίμηση των ανδρών για την υπεροχή τους στην σεξουαλικότητα κάτι που φυσικά δεν υφίσταται στην πραγματικότητα. Υπό αυτό το πρίσμα εκτιμώντας την πορνεία ως ταπεινωτική για τις γυναίκες ενισχύουν την άποψη για την υποδεέστερη θέση των γυναικών και την αντικειμενοποίηση τους από τους άνδρες. Σύμφωνα με την D.Kelly Weisberg η ριζοσπαστική φεμινιστική άποψη ότι οι άνδρες κοινωνικοποιούνται με σεξουαλικές επιθυμίες και οι γυναίκες με το να εκπληρώνουν αυτές τις επιθυμίες ενισχύει την προσκόλληση των ανδρών στην ιδέα ότι η σεξουαλικότητα τους είναι η απόλυτη έκφραση της ανάγκης και της κυριαρχίας τους και εμποδίζουν τις γυναίκες από την πραγμάτωση νέων στάσεων και συμπεριφορών. (Freeman, 1996, p. 194)

Συνοψίζοντας θα μπορούσε να ειπωθεί ότι ο ριζοσπαστικός φεμινισμός αποτελεί μια πρακτική κατανόησης της γυναικείας υποτέλειας μέσα από την δομή του πατριαρχικού συστήματος και έχει επηρεαστεί από την φαινομενολογική προσέγγιση καθώς οι ριζοσπάστριες εστιάζουν περισσότερο στην περιγραφή παρά στην εξήγηση των φαινομένων π.χ. στο φαινόμενο της πορνείας δεν λαμβάνει υπόψη την ποικιλομορφία των λόγων που οι γυναίκες εκδίδονται στην πορνεία. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η πορνεία ενώ αναμφίβολα υποβαθμίζει ως ένα βαθμός τις γυναίκες δεν είναι κατ' ανάγκη εξευτελιστική όπως άλλες μορφές εκφυλισμού. Συνακόλουθα οι λόγοι της [51]

ανδρικής κυριαρχίας δεν αναλύονται επαρκώς, ενώ η ίδια η ριζοσπαστική γνώση βασίζεται στην προσωπική εμπειρία καταπιεσμένων γυναικών σε πατριαρχικά κοινωνικά συστήματα.

5.1.3 Φιλελεύθερος Φεμινισμός

Ο φιλελεύθερος φεμινισμός ο οποίος πήρε μεγάλη ώθηση από τις ΗΠΑ διαπνέεται από τις αρχές της ελευθερίας, της ισοτιμίας, της αυτονομίας και της αυτοεκπλήρωσης και θεωρείται ως το επικρατέστερο ρεύμα του φεμινιστικού κινήματος. Σύμφωνα με την Beasley (1999) στην φιλελεύθερη προσέγγιση η υποδεέστερη θέση της γυναίκας στην κοινωνία οφείλεται στην άνιση κατανομή των δικαιωμάτων που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες ιδιαίτερα σε κοινωνικό επίπεδο, για αυτό άλλωστε και κεντρική θέση στον φιλελεύθερο φεμινισμό κατέχει η δημόσια ιθαγένεια και η επίτευξη της ισότητας σε σχέση με τους άνδρες ώστε οι γυναίκες να διεκδικούν ίσα δικαιώματα στην δημόσια σφαίρα. (Beasley, 1999, pp. 51-52)

Σύμφωνα με την Στασινοπούλου (1992) η φιλελεύθερη θεώρηση εστιάζει στην ανισότητα των δύο φύλων και στους σεξιστικούς νόμους που περιορίζουν τα δικαιώματα των γυναικών και καταστρατηγούν την ατομική ελευθερία του ατόμου, ενώ επικεντρώνεται σε εκείνα τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις που δρουν ανασταλτικά όχι μόνο για τις γυναίκες αλλά και για την εξέλιξη του κοινωνικού συνόλου. Συνεπώς η δράση του επικεντρώνεται στην δημόσια σφαίρα μέσα από την προώθηση προοδευτικής νομοθεσίας η οποία εδραιώνει την ισότητα των δύο φύλων. (Στασινοπούλου, 2006, p. 120)

Η πολιτική στρατηγική του φιλελεύθερου φεμινισμού εστιάζει στην θεώρηση μιας αδιαφοροποίητης σεξουαλικής φύσης μεταξύ ανδρών και

[52]

γυναικών προκειμένου να διατυπώσει την άποψη ότι οι γυναίκες έχουν την ικανότητα να αναλάβουν ίδιες αρμοδιότητες με εκείνες των αντρών. Λαμβάνοντας υπόψη την βιολογική «ομοιότητα» μεταξύ των φύλων και τα δικαιώματα που κατέχουν οι άνδρες στην δημόσια σφαίρα σε σχέση με τις γυναίκες, ο φιλελεύθερος φεμινισμός σε αντίθεση με τον ριζοσπαστικό εστιάζει σε μια μεταρρυθμιστική κοινωνική δράση παρά σε μια επαναστατική αλλαγή. (Beasley, 1999, p. 52)

Οι φιλελεύθερες φεμινίστριες ισχυρίζονται ότι όπως οι άνδρες έτσι και οι γυναίκες γεννιούνται ελεύθερες και ίσες επομένως η διαφορά ανάμεσα στα φύλα δεν οφείλεται στην βιολογία αλλά στα σεξιστικά πρότυπα και στην διαφορετική εκπαίδευση μεταξύ ανδρών και γυναικών. Το κράτος πρόνοιας διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην εξασφάλιση των προϋποθέσεων για την απελευθέρωση των γυναικών από τα αναχρονιστικά δεσμά μέσω των κατάλληλων μεταρρυθμίσεων καθώς επίσης και στην εξασφάλιση της δυνατότητας να ανταγωνισθούν με ίσους όρους στην ελεύθερη αγορά. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την κατοχύρωση των κοινωνικών δικαιωμάτων της γυναίκας (το δικαίωμα της αντισύλληψης και της άμβλωσης, η καθιέρωση της αρχής ίσων ευκαιριών στο χώρο εργασίας κ.α.). (Στασινοπούλου, 2006, p. 121)

Σύμφωνα με την Tong (1995) οι φιλελεύθερες φεμινίστριες απαιτούσαν ανέκαθεν δικαιοσύνη και ισότητα για τον κοινωνικό ρόλο των γυναικών. Ήδη από τον 18^ο αιώνα όπου η οικονομική και κοινωνική θέση της γυναίκας βρισκόταν σε παρακμή διεκδίκησαν ίσα πολιτικά δικαιώματα και ίσες ευκαιρίες πρόσβασης στη αγορά εργασίας. (Tong, 1995, pp. 13-15)

Ο φιλελεύθερος φεμινισμός βασίστηκε στις αρχές του ατομικισμού προκειμένου να ερμηνεύσει την ανεξαρτησία των γυναικών σε πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Η ατομικιστική στάση που υιοθετήθηκε εκ μέρους των φιλελεύθερων φεμινιστριών χρησιμοποιήθηκε ενάντια στο ανδρικό φύλο το οποίο θεωρούσαν ότι αναστέλλει την γυναικεία επικράτεια και την συλλογική ανάπτυξη. Με άλλα λόγια η φιλελεύθερη σύλληψη για τα ατομικά δικαιώματα και η ανεξαρτησία των γυναικών από τους άνδρες ευνόησαν σημαντικά την φεμινιστική θεωρία. (Phillips, 1987, p. 85)

Ο φιλελεύθερος φεμινισμός συνέταξε τον προνοιακό φεμινισμό (welfare feminism)⁴³ που θεωρήθηκε ένα είδος ελεύθερης πολιτικής σκέψης εστιάζοντας το ενδιαφέρον του στις ανάγκες των γυναικών στην ιδιωτική σφαίρα και την προώθηση μεταρρυθμίσεων για την καλύτερευση των συνθηκών διαβίωσης της οικογένειας, ιδιαίτερα της εργατικής τάξης. (Στασινοπούλου, 2006, p. 123) Οι υποστηρικτές του κοινωνικού φιλελευθερισμού διατύπωσαν την άποψη για την επικράτηση απαγορευμένων μορφών κρατικής παρέμβασης με το επιχείρημα ότι η άναρχη ανισότητα οδηγεί μερικούς σε μια σκληρή κοινωνική κατάληξη ενώ η κοινωνία η οποία μετριάξει την ανισότητα με την καλοσύνη (προς εκείνους που βρίσκονται σε μειονεκτική κοινωνική θέση ή είναι λιγότερο τυχεροί σε σχέση με κάποιους άλλους) προωθεί την ευημερία όλων. Επιπλέον υποστήριξαν ότι αδικαιολόγητα εμπόδια επιβραδύνουν την ύπαρξη μιας αξιοκρατικής

⁴³ Ο Προνοιακός φεμινισμός ως όρος χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από την Olive Banks το 1981 αναπτύχθηκε σε σύνδεση με τον ρεφορμιστικό σοσιαλισμό. Έχει υιοθετηθεί από τις σύγχρονες συγγραφείς σε θέματα φεμινισμού και κοινωνικής πολιτικής. Αυτό το είδος του φιλελευθερισμού πολλές φορές περιγράφεται ως «μικρός φιλελευθερισμός» ή «πολιτικός φιλελευθερισμός». Οι οπαδοί του κοινωνικού φιλελευθερισμού αναφέρονται συχνά με το επίθετο «βρεγμένοι» βλ. L. Bryson «Welfare and the State, Who Benefits?» London, 1992 σ 39-46

ιεραρχίας. Ο φιλελεύθερος φεμινισμός υιοθέτησε τον συγκεκριμένο τρόπο σκέψης για να επιβεβαιώσει ότι οι γυναίκες δεν διαφέρουν ουσιαστικά από τους άντρες αλλά παρόλα αυτά στερούνται ευκαιριών στην βάση του βιολογικού τους φύλου. Το φύλο αποτελεί εμπόδιο στην απόκτηση ορισμένων κοινωνικών προνομίων και ως εκ τούτου η θέση της γυναίκας στην κοινωνία αποτελεί ένα νόμιμο αντικείμενο της κρατικής παρέμβασης. (Beasley, 1999, p. 53).

Ο φιλελεύθερος φεμινισμός αντιλαμβάνεται την πορνεία ως μια ιδιωτική επιχειρηματική συναλλαγή που είναι αποτέλεσμα ελεύθερης βούλησης σε αντίθεση με τον ριζοσπαστικό που αντιλαμβάνεται την εκδιδόμενη ως ένα εμπορεύσιμο προϊόν που επιδίδεται στην πορνεία παρά τη θέλησή της. Η φιλελεύθερη φεμινίστρια Carol Pateman διατυπώνει την άποψη ότι η εκδιδόμενη δεν είναι ένας μισθωτός εργάτης αλλά ένας «ανάδοχος σύμβασης» που είναι σε θέση να ξεκινήσει /η να σταματήσει μια συναλλαγή. Η σύμβαση της είναι με έναν αρσενικό πελάτη και όχι με έναν εργοδότη. (Pateman, 1995, p. 202). Οι φιλελεύθερες φεμινίστριες αναγνωρίζουν τη πορνεία ως ένα εγγενές πολιτικό δικαίωμα διακηρύσσοντας ότι τα ατομικά δικαιώματα θα πρέπει να υπερισχύουν από το κοινωνικό «καλό», αναδιατυπώνοντας έτσι την άποψη του John Stuart Mill ο οποίος πίστευε ότι η κυβέρνηση θα πρέπει να μένει απ έξω από τις ιδιωτικές υποθέσεις των κατοίκων. (Freeman, 1996, p. 189). Ο φιλελεύθερος φεμινισμός επιδιώκει να απελευθερώσει την γυναίκα από τους καταπιεστικούς φυλετικούς ρόλους μέσα από την επίτευξη ισότητας δικαιωμάτων μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Ενώ η άποψη των φιλελεύθερων φεμινιστριών είναι υποστηρικτική για την πορνεία, υπάρχουν μέσα στις τάξεις των ίδιων των εκδιδόμενων γυναίκες [55]

οι οποίες αντιτίθεται στα ιδανικά των φιλελεύθερων. Για παράδειγμα μέλη της κοινότητας Whisper (Women Hurt in Systems of Prostitution) που έχουν βιώσει τραυματικές εμπειρίες μέσα στην πορνεία όπως ξυλοδαρμό, κακοποίηση, βιασμό κα (Bryson, 2005) στρέφονται ενάντια στον φιλελεύθερο φεμινισμό δεδομένου ότι υποστηρίζει ένα κοινωνικό σύστημα που βλάπτει και εκμεταλλεύεται τις γυναίκες. (Jackson & Scott, 1996, p. 70)

Συμπερασματικά θα μπορούσε να λεχθεί ότι οι βασικές αρχές του φιλελεύθερου φεμινισμού έχουν συμβάλει σημαντικά στον αγώνα για την ισότητα των δύο φύλων. Οι φιλελεύθερες φεμινίστριες κατάφεραν πολλές νομοθετικές ρυθμίσεις υπέρ της ισότητας ακολουθώντας τις φιλελεύθερες αρχές για ίσα πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα. Σύμφωνα με την Beasley πολλές φεμινίστριες υιοθέτησαν τον λόγο και την λογική του φιλελεύθερου φεμινισμού καθώς υποστηρίζει την κοινωνική αλλαγή στο πλαίσιο της υπάρχουσας δυτικής κοινωνίας. (Beasley, 1999, p. 53)

Ωστόσο η φιλελεύθερη προσέγγιση παρουσιάζει πολλές αδυναμίες καθώς δεν λαμβάνει υπόψη της τις ιστορικές αλλαγές σχετικά με την θέση της γυναίκας ούτε εξηγεί τις συνθήκες που προκάλεσαν τις αλλαγές αυτές. Στο πεδίο της πορνείας οι φιλελεύθερες φεμινίστριες απέτυχαν να αναγνωρίσουν τόσο την εσωτερική βία της πορνείας όσο και την τομή του σεξισμού, του ρατσισμού και της βίας όπως επίσης και την σεξουαλική ταπείνωση της γυναίκας είτε στην νόμιμη είτε στην παράνομη πορνεία.

Οι φιλελεύθερες φεμινίστριες δεν ασχολήθηκαν με τις βαθύτερες αιτίες της ανισότητας των φύλων και τους λόγους της συνεχούς πατριαρχικής κοινωνικής οργάνωσης. Σύμφωνα με την Walby η φιλελεύθερη προσέγγιση ανέλυσε την καταπίεση των γυναικών με βάση τους περιορισμούς και τις

[56]

απαγορεύσεις σε κοινωνικούς τομείς όπως η εκπαίδευση και η εργασία και όχι με βάση κάποια κυρίαρχη κοινωνική δομή. (Walby, 1990, pp. 32-33)

5.1.4 Μαρξιστικός Φεμινισμός

Η μαρξιστική φεμινιστική θεώρηση αποτελεί μια από τις σημαντικότερες φεμινιστικές προσεγγίσεις και έχει επηρεάσει σημαντικά το δυτικό φεμινιστικό κίνημα την δεκαετία του 60' και του 70'. Σύμφωνα με την μαρξιστική φεμινιστική θεώρηση η οποία είναι βασισμένη στο έργο του Μαρξ⁴⁴ και του Engels⁴⁵ οι ιεραρχικές ταξικές σχέσεις δημιουργούν ανισότητες μέσω της καταναγκαστικής δύναμης και καταπίεσης. Η σεξουαλική καταπίεση θεωρείται μια διάσταση αυτής της δύναμης, ενώ οι πρώιμες μορφές ταξικού διαχωρισμού ιστορικά, προκάλεσαν την ανδρική κυριαρχία. Η ανερχόμενη οργάνωση της πρώτης μορφής ιδιωτικού πλούτου και συνεπώς της πρώτης σε ιεραρχία κοινωνικής τάξης οδήγησαν στην αντιμετώπιση της γυναίκας ως ιδιοκτησίας. (Beasley, 1999, pp. 58-60)

Η ιστορική ανάλυση της οργάνωσης της εργασίας και της οικονομικής παραγωγής αποτέλεσε κεντρικό σημείο στην μαρξιστική φεμινιστική ανάλυση.

⁴⁴ Ο Καρλ Μαρξ(1818-83) ήταν ένας επαναστατικός ακτιβιστής και κοινωνικός θεωρητικός ο οποίος πίστευε ότι οι ταξικές κοινωνίες είναι πολιτικά ασταθής εξαιτίας της κοινωνικής αδικίας. Σύμφωνα με αυτήν την άποψη η ταξική πάλη θα μπορούσε να επιφέρει κοινωνική αλλαγή. Η μελέτη των αιτίων που γεννούν και διαμορφώνουν τον τρόπο παραγωγής, τις κοινωνικές τάξεις και την πολιτική υπόσταση κάθε ταξικής κοινωνίας και πιο ειδικά του καπιταλισμού είναι το βασικό αντικείμενο του έργου του Μαρξ. Η οικονομία και η πάλη των τάξεων αποτελούν για τον μαρξισμό, την πραγματική μηχανή της ιστορικής διαδικασίας (ιστορικός υλισμός), η οποία καθορίζει άμεσα ή έμμεσα την εξέλιξη των κοινωνιών. Βλ Robertson. D «The Penguin Dictionary of Politics» 2nd end, London, Penguin, 1993, pp. 304-6

⁴⁵ Ο Engels ήταν γερμανός φιλόσοφος ο οποίος επεξεργάστηκε μαζί με τον Καρλ Μαρξ την θεωρία του επιστημονικού Κομμουνισμού και του διαλεκτικού υλισμού. Τόσο ο Marx όσο και ο Engels ότι το κλειδί για την κατανόηση της ανθρώπινης εξέλιξης βρίσκονταν όχι στις ιδέες που πιθανόν να έχουν οι άνθρωποι αλλά στην φυσική παραγωγική δραστηριότητα τους. Τα έργα του Engels (1820) θεωρούνται φάροι για την περαιτέρω ανάπτυξη της μαρξιστικής φιλοσοφίας Βλ.V Bryson, οπ., σελ 100

Σύμφωνα με τις μαρξίστριες η εργασία των γυναικών προσδιορίζεται από καπιταλιστικές σχέσεις εργασίας που υπονομεύουν την ένταξη των γυναικών στο εργατικό δυναμικό και τις εντάσσουν στη κατηγορία των χαμηλών αμειβόμενων εργατών. Συνεπώς οι γυναίκες θεωρούνται μια υποδεέστερη και περιθωριοποιημένη κατηγορία εργατών όπου η εκμετάλλευση τους ευνοεί τους υπόλοιπους εργαζομένους. (Walby, 1990, p. 33)

Σύμφωνα με τον μαρξισμό ο καπιταλισμός ρίχνοντας τις γυναίκες στα εργοστάσια, όπου τις εκμεταλλεύεται περισσότερο από τους άντρες χειροτέρευσε την υλική τους κατάσταση. Η γυναίκα «εκμεταλλεζόμενη από το κεφάλαιο, υφίσταται τις κακουχίες του ελεύθερου εργαζομένου, ενώ η οικονομική της εξαθλίωση χειροτερεύει». Έτσι αντί να τρέφεται από τον πατέρα ή τον σύζυγο, στους οποίους εξακολουθεί να είναι υποταγμένη, υποχρεώνεται να κερδίζει η ίδια τα μέσα για την ύπαρξη της.⁴⁶

Οι γυναίκες εισέρχονται στην αγορά εργασίας από μια θέση υποταγής, η οποία αντανακλάται στις συνθήκες εργασίας αλλά και ενισχύεται από αυτές. Η υποτιθέμενη εξάρτηση των γυναικών από τον άνδρα «κουβαλητή» ρίχνει το μεροκάματο της σε σχέση με το μεροκάματο των ανδρών με αποτέλεσμα η χαμηλή αμοιβή να ενισχύει την οικονομική τους εξάρτηση μέσα στο γάμο αλλά και τη οικονομική αναγκαιότητα να βρουν ένα σύζυγο. Ο Marx χρησιμοποίησε την έννοια του «εφεδρικού εργατικού στρατού» η οποία ήταν ουσιώδης για την ανάλυση της οικονομικής καταπίεσης των γυναικών στην καπιταλιστική οικονομία, προκειμένου να εξηγήσει το γεγονός ότι οι γυναίκες σε εποχές ύφεσης μπορούν πιο εύκολα να μείνουν άνεργες από ότι οι άνδρες. Σύμφωνα

⁴⁶ Βλ. Lafargue, «La question de la femme», (Το γυναικείο πρόβλημα), ed. «L'oeuvre nouvelle», Παρίσι, 1904.

με τον Marx η ανάγκη του καπιταλισμού για εργατικά χέρια παρουσίαζε διακυμάνσεις καθώς η οικονομία διερχόταν κύκλους ανάπτυξης και ύφεσης. Αυτό επομένως προϋπέθετε την ύπαρξη μιας ομάδας εργατών που θα μπορούσε να αντιμετωπισθεί σαν περιθωριακή για την οικονομία και να καταστεί περιττή σε εποχές ύφεσης. Η ομάδα αυτή εργατών δεν ήταν άλλη από το γυναικείο εργατικό δυναμικό. (Bryson, 2005, pp. 319-320) Συνεπώς τα ιστορικά αιτήματα της γυναίκας για ισότητα, απελευθέρωση και αλληλεγγύη μορφοποιούνται σε μια «ελλειμματική γυναικεία απελευθέρωση», μια απελευθέρωση με όρους και τρόπους ωφέλιμους για το κεφάλαιο. (Λάζος, 2007, p. 258) Ο μαρξιστικός φεμινισμός υποστήριξε ότι όσο θα αναπτύσσονταν ο καπιταλισμός οι εργοδότες θα επιδίωκαν να απλοποιήσουν την εργατική τους παραγωγή και να αντικαταστήσουν τους ειδικευμένους εργάτες με ανειδίκευτους. Αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί με την είσοδο των εργατών και των παιδιών στο εργατικό δυναμικό. Παρόλα αυτά οι Phillips και Taylor(1986) υποστήριξαν ότι η «ειδίκευση» είναι μια ιδεολογική κατηγορία που προκύπτει από τον αγώνα των ανδρών για την διατήρηση της κυριαρχίας τους στην ιεραρχία των φύλων και τους επιτρέπει να εξαιρεθούν από την διαδικασία της «αποειδίκευσης», μεταθέτοντας τη στις γυναίκες. Συνεπώς από αυτήν την οπτική οι γυναίκες δεν αμείβονται λιγότερο επειδή απλώς είναι ανειδίκευτες αλλά επειδή οι άνδρες της εργατικής τάξης προστάτευσαν τα δικαιώματά τους σε βάρος των γυναικών. (Bryson, 2005, p. 321)

Όσον αφορά την οικιακή εργασία των γυναικών η μαρξιστική ανάλυση παρέβλεπε την οικονομική σημασία της άμισθης εργασίας που επιτελούν οι γυναίκες στο σπίτι, είτε βρίσκονταν είτε όχι στο πεδίο της μισθωτής εργασίας. Πολλοί συγγραφείς θεώρησαν αυτήν την παράλειψη ως ένα σημαντικό

[59]

μειονέκτημα για την μαρξιστική ανάλυση και υποστήριξαν ότι καθώς η οικιακή εργασία παράγει αξία όπως και οι άλλες μορφές παραγωγικής εργασίας, ο καπιταλισμός εκμεταλλεύεται την άμισθη εργασία της νοικοκυράς και ο ρόλος της είναι στρατηγικής σημασίας όπως και ο ρόλος του εργάτη του εργοστασίου. Η οικιακή εργασία των γυναικών δεν αντιπροσωπεύει απλώς μια προσωπική υπηρεσία προς τους άνδρες αλλά εξυπηρετεί τα συμφέροντα της καπιταλιστικής οικονομίας αναπαράγοντας και διατηρώντας το εργατικό δυναμικό με ένα φθινό και αποτελεσματικό τρόπο. Αυτό υποδηλώνει ότι η ανδρική υπεροχή μέσα στο σπίτι είναι ενσωματωμένη στις οικονομικές δομές και δεν είναι απλώς το αποτέλεσμα της πατριαρχικής καταπίεσης. (Byrson, 2005, pp. 317-318)

Σύμφωνα με τον Engels η υποταγή των γυναικών είναι αποτέλεσμα της ατομικής ιδιοκτησίας και της ταξικής κοινωνίας. Ο Engels βασισμένος στο έργο του ανθρωπολόγου του 19^{ου} αιώνα Lewis Morgan μελέτησε την εξέλιξη της οικογένειας και την σχέση ανάμεσα στα δύο φύλα από την πρώτη πρωτόγονη κοινωνία ως τις μέρες μας. Προσέφερε μια υλιστική (οικονομική) εξήγηση των αλλαγών στους ρόλους των δύο φύλων ιστορικά και αναφέρθηκε στη σχέση των ρόλων αυτών με τον τρόπο παραγωγής. Διατύπωσε ότι η ισοκρατική κατάσταση που υπήρχε μεταξύ των δύο φύλων στις πρωτόγονες κοινωνίες(οι σχέσεις μεταξύ των δύο φύλων βασίζονταν στην ισότητα και υπήρχε σεξουαλικός καταμερισμός της εργασίας) άλλαξε με την ανάπτυξη μιας νέας πηγής πλούτου στην ανδρική σφαίρα δραστηριοτήτων, μέσω της εξημέρωσης κατοικίδιων ζώων και της εκτροφής κοπαδιών. Οι άντρες απέκτησαν πλούτο και εξουσία και θέλησαν να μεταβιβάσουν την ιδιοκτησία στα παιδιά τους. Συνεπώς θα έπρεπε να ανατρέψουν την παραδοσιακή τάξη

[60]

της κληρονομιάς και να διασφαλίσουν την αυστηρή μονογαμία για κάθε γυναίκα, η οποία από μέσο παραγωγής κληρονόμων γινόταν κτήμα του συζύγου. Οι γυναίκες υποβιβάστηκαν, υποδουλώθηκαν, έχασαν τον έλεγχο στο σπίτι και έγιναν οικονομικά εξαρτημένες από τους άνδρες. Ο Engels υποστήριξε ότι η καταπίεση των γυναικών αποτελεί μέρος της ταξικής κοινωνίας αλλά δεν είναι μόνιμο ή αναγκαίο χαρακτηριστικό των ανθρώπινων σχέσεων. Η κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας σημαίνει και την κατάργηση της καταπίεσης με βάση το φύλο. Οι ισότιμες σχέσεις μεταξύ των φύλων αναπτύσσονταν μέσα στην καπιταλιστική κοινωνία όπου η είσοδος της γυναίκας στην βιομηχανική παραγωγή είχε επίδραση στην ισορροπία της εξουσίας μέσα στην οικογένεια. Μολονότι εναντιωνόταν στην καπιταλιστική εκμετάλλευση που υφίστατο οι γυναίκες στην αγορά εργασίας ο Engels θεώρησε ότι η γυναικεία μισθωτή εργασία ήταν μια προοδευτική δύναμη. Η κοινωνική επανάσταση και η αντικατάσταση του καπιταλιστικού οικονομικού συστήματος με ένα σύστημα που θα βασίζονταν στην κοινή ιδιοκτησία(σοσιαλιστικό σύστημα) ήταν ο μόνος δρόμος για την ελευθερία σύμφωνα με τον Engels. Ισχυρίστηκε ότι ο γάμος και οι σεξουαλικές σχέσεις θα μετασχηματίζονταν καθώς θα έπαιναν να βασίζονται στις οικονομικές ανάγκες, ενώ η μοιχεία και η πορνεία αποτελούσαν την βάση του νεότερου αστικού γάμου. (Bryson, 2005, pp. 102-106)

Τέλος ο Engels υποστήριξε ότι αν και ο καπιταλισμός χειροτέρεψε σημαντικά την θέση της γυναίκας στην αγορά εργασίας, ταυτόχρονα στάθηκε αφορμή για την σεξουαλική της απελευθέρωση που συντελείται μέχρι

σήμερα.⁴⁷ (Αλζον, 1977, π. 11) Είναι ευκρινές ότι όλα τα παραπάνω προϋποθέτουν ότι η μεταβαλλόμενη κατάσταση των γυναικών είναι αποτέλεσμα οικονομικών κοινωνικών διαστάσεων.

Παρότι η μαρξιστική ανάλυση ερμηνεύει την γυναικεία καταπίεση μέσα από το καπιταλιστικό σύστημα, τις ταξικές σχέσεις και τις σχέσεις παραγωγής ωστόσο δεν έλαβε υπόψη την κοινωνική παράμετρο «φύλο» την φυλετική δηλαδή ιεραρχία μέσα στην κοινωνία αλλά και στην σφαίρα των προσωπικών σχέσεων και της οικογένειας. (Στασινοπούλου, 2006, π. 126)

Ο Marx υπέθεσε ότι η εκμετάλλευση αντρών και γυναικών πηγάζει από τον ίδιο καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής, ενώ ο καταμερισμός της εργασίας ανάμεσα στα φύλα έχει σημασία μόνο κάτω από την λογική ότι δημιουργεί διαφορές στη ιδιωτική περιουσία. Οι μαρξιστικές αναλύσεις δεν αναφέρονται καθόλου στο πατριαρχικό σύστημα ως σύστημα ως σύστημα κυριαρχίας των ανδρών στις γυναίκες και η γυναικεία καταπίεση νοείται ως μια πλευρά ταξικής καταπίεσης. Τέλος ο μαρξιστικός φεμινισμός υποστήριξε ότι η απελευθέρωση των γυναικών θα μπορούσε να επιτευχθεί μόνο μέσω της κατάργησης του καπιταλιστικού συστήματος αγνοώντας το γεγονός ότι στις υποανάπτυκτες τριτοκοσμικές χώρες η γυναικεία καταπίεση άρχισε πολύ πριν τον καπιταλισμό και εξακολουθεί να υπάρχει σε χώρες που δεν είναι πια καπιταλιστικές.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι μαρξιστές αντιτίθεται σε κάθε κοινωνική ή πολιτική δράση η οποία δαιωνίζει την υποδούλωση και καταπίεση των μελών του εργατικού δυναμικού, τίθεται σαφές να αντιλαμβάνονται την

⁴⁷ Βλ. επίσης Φ. Ένγκελς «Η καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους», Ed. Sociales, 1971, σ. 69-70

πορνεία ως μια μορφή εργασίας που υπάγεται στην διαφθορά της μισθωτής εργασίας. Ο ίδιος ο Marx υποστήριξε ότι «η πορνεία είναι απλώς μια ειδική έκφραση της γενικότερης πορνείας που αντιμετωπίζει ο εργάτης». (Pateman, 1995, p. 201). Ως εκ τούτου η πορνεία μπορεί να θεωρηθεί ως ένα σύμβολο που αντικατοπτρίζει την γενικότερη διαφθορά της πολιτικής τακτικής μια κοινωνίας. Σύμφωνα με τις μαρξίστριες φεμινίστριες οι εκδιδόμενες μπορεί να αισθάνονται ότι δρουν αυτόνομα και με ελεύθερη βούληση, στην πραγματικότητα όμως είναι καταπιεσμένες εργάτριες που ενισχύουν και διαιωνίζουν την ύπαρξη ενός εκμεταλλευτικού καπιταλιστικού συστήματος. Αυτήν άποψη αντικρούει η Pateman που όπως αναφέραμε παραπάνω υποστηρίζει ότι η εκδιδόμενη δεν αποτελεί έναν μισθωτό εργάτη αλλά έναν ανεξάρτητο «ανάδοχο σύμβασης». Σύμφωνα με την Pateman η άποψη ότι η εκδιδόμενη βλάπτεται ή υποβαθμίζεται από τη εμπορευματοποίηση του σώματός της παρερμηνεύει την φύση του τι αποτελεί αντικείμενο διαπραγμάτευσης. Υπό αυτό το πρίσμα η εκδιδόμενη δεν προσφέρει το σώμα της και τον εαυτό της στην αγορά, αλλά αναθέτει τις υπηρεσίες της χωρίς αρνητικές επιπτώσεις για τον εαυτό της. (Pateman, 1995, p. 191)

Στο μαρξιστικό όπως και στον ριζοσπαστικό φεμινισμό υπάρχει έντονα η αντίληψη ότι στο καπιταλιστικό σύστημα παραγωγής επικρατεί απογύμνωση των ανθρώπινων αξιών καθώς το άτομο υποβιβάζεται σε μια εργοστασιακή μηχανή. Όπως στο καπιταλιστικό σύστημα, έτσι και στην περίπτωση της πορνείας ορισμένες φεμινίστριες έχουν την τάση να εξισώσουν την εκδιδόμενη με την εργοστασιακή μηχανή αφαιρώντας της με αυτόν τον τρόπο όλες τις πνευματικές ιδιότητες.

Ανακεφαλαιώνοντας, θα λέγαμε ότι ο μαρξισμός είναι μια εξαιρετικά σύνθετη θεωρία που προσέφερε μια πληθώρα ιδεών στην φεμινιστική θεωρία. Είναι μια περιεκτική θεωρία όπου αναλύονται θεμελιώδη ζητήματα και μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για κάθε μαρξιστική φεμινιστική θέση. Ωστόσο οι ιδέες που ανέπτυξε ο Marx όσον αφορά τις ταξικές και οικονομικές διαδικασίες μπορεί να βρίσκουν εφαρμογή στην ανάλυση των σχέσεων μεταξύ των φύλων αλλά δεν μπορούν να έχουν άμεση αντιστοίχιση. (Byrson, 2005, p. 117) Η μηχανιστική άποψη που ακολουθούν οι μαρξίστριες φεμινίστριες για την πορνεία υποβιβάζει την εκδιδόμενη μετατρέποντας την σε έναν υποδουλωμένο εργάτη κάτω από ένα διεφθαρμένο σύστημα παραγωγής που στερείται γνώσεων και δεξιοτήτων.

5.1.5 Σοσιαλιστικός Φεμινισμός

Η διαμάχη μεταξύ των ριζοσπαστικών και των μαρξιστικών φεμινιστριών κατά την δεκαετία του 1960 και 70' που αφορούσε τις κύριες αιτίες της κοινωνικής ανισότητας οδήγησε στον σχηματισμό ενός καινούργιου κινήματος το σοσιαλιστικό φεμινιστικό κίνημα. Ο σοσιαλιστικός φεμινισμός επιδίωξε να διατηρήσει μερικά στοιχεία της μαρξιστικής φεμινιστικής ανάλυσης όπως την σπουδαιότητα της ταξικής διάκρισης ,ενώ ταυτόχρονα ενσωμάτωσε στο θεωρητικό του πλαίσιο την ριζοσπαστική άποψη ότι δηλαδή η σεξουαλική καταπίεση των γυναικών δεν ήταν συνέπεια του ιστορικού ταξικού διαχωρισμού ανάμεσα στα φύλα. Με άλλα λόγια οι οπαδοί του σοσιαλιστικού φεμινισμού και οι ριζοσπάστριες φεμινίστριες συγκλίνουν στην άποψη ότι η γυναικεία υποταγή ήταν μια κοινωνική πραγματικότητα που προϋπήρχε και δεν ήταν αποτέλεσμα των ταξικών κοινωνιών. Υπάρχουν [64]

διαφορετικές εκδοχές της σοσιαλιστικής φεμινιστικής θεώρησης που περιλαμβάνουν διαφορετικούς συνδυασμούς του ριζοσπαστικού και του μαρξιστικού φεμινισμού ενώ κάποιες φορές ενσωματώνουν την ψυχαναλυτική φεμινιστική θεώρηση. (Beasley, 1999, p. 62)

Σύμφωνα με τον Barrett η σοσιαλιστική φεμινιστική ανάλυση αναφέρει ότι η γυναικεία καταπίεση δεν είναι σε καμία περίπτωση δεδομένη εκ των προτέρων, ούτε αποτελεί λειτουργική προϋπόθεση του καπιταλισμού. (Barrett & McIntosh, 1985, pp. 25-47) Στην πραγματικότητα δύο σημαντικές παραδόσεις του σοσιαλιστικού φεμινιστικού κινήματος απορρέουν από την διαμάχη μεταξύ των ριζοσπαστικών και των μαρξιστικών φεμινιστριών. Η πρώτη περιλαμβάνει την θεωρία της κοινωνικής κατασκευής του φύλου που επηρεάστηκε σημαντικά από την φροϋδική ψυχανάλυση και αντιλαμβάνεται την σεξουαλική καταπίεση των γυναικών ως το αποτέλεσμα ψυχολογικών διεργασιών ενώ ταυτόχρονα χρησιμοποιεί την μαρξιστική ανάλυση για τις ταξικές σχέσεις. Η πρώτη αυτή σοσιαλιστική φεμινιστική προσέγγιση διατυπώνει την θεωρία των διπλών συστημάτων (dual-systems theory) προκειμένου να αναλύσει το φαινόμενο της πατριαρχίας. Η θεωρητική προσέγγιση των διπλών συστημάτων ισχυρίζεται ότι ο καπιταλισμός και η πατριαρχία αποτελούν δύο ξεχωριστά αλλά ισότιμα συστήματα κοινωνικών σχέσεων τα οποία αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Διατυπώνει την άποψη ότι το ψυχολογικό μοντέλο που αναφέρεται στην υπεροχή του φύλου (sexual power) συνυπάρχει με το κοινωνικό μοντέλο για την ταξική οικονομική διάκριση. Καθότι η θεωρητική προσέγγιση περιλαμβάνει στοιχεία της υλιστικής μαρξιστικής ανάλυσης περί οικονομικών κοινωνικών σχέσεων υποστηρίζει ότι το θέμα της ταξικής διάκρισης είναι ουσιαστικής σημασίας ενώ η έννοια του

[65]

φύλου έχει περισσότερο ψυχολογική βάση. Η κατανόηση της κοινωνικής πραγματικότητας απαιτεί την ταυτόχρονη ανάλυση των ταξικών και φυλετικών δομών. (Beasley, 1999, p. 63)

Την θεωρία των διπλών συστημάτων ανέλυσε εκτενέστερα η Juliet Mitchell (1974) η οποία περιγράφει την πατριαρχία ως μία ιδεολογική και ψυχαναλυτική δομή και διακρίνει ανάμεσα στον οικονομικό τρόπο παραγωγής του καπιταλισμού και στην ιδεολογία της πατριαρχίας. Η Mitchell θεώρησε ότι το υποσυνείδητο είναι πολύ σημαντικό για την κατανόηση της πατριαρχικής ιδεολογίας και ενώ το οικονομικό επίπεδο καθορίζεται από τις καπιταλιστικές σχέσεις το επίπεδο του υποσυνειδήτου από τις πατριαρχικές. Επηρεασμένη από την ψυχαναλυτική θεωρητική προσέγγιση υποστήριξε ότι η γυναικεία καταπίεση διατηρείται από την πολιτισμική κατασκευή του ανδρισμού και της θηλυκότητας. (Mitchell, 1974, pp. 328-339)

Η άποψη της Hartmann (1979) για την σχέση μεταξύ του καπιταλισμού και της πατριαρχίας είναι παρόμοια με εκείνη της Mitchell όσον αφορά τον διαχωρισμό μεταξύ των δύο. Η Hartmann υποστήριξε ότι ένα οικονομικό σύστημα παραγωγής συνυπάρχει με ένα αναπαραγωγικό σύστημα φύλου τα οποία επηρεάζουν από κοινού τη εκάστοτε κοινωνική οργάνωση. Επομένως στην προκειμένη περίπτωση ο καπιταλισμός και η πατριαρχία συνυπάρχουν απαραίτητα, ωστόσο αλλαγές στο ένα σύστημα δεν συνεπάγονται απαραίτητα με αλλαγές και στο άλλο. Επισήμανε ότι οι πατριαρχικές σχέσεις εντοπίζονται στο επίπεδο της γυναικείας εκμετάλλευσης στον εργασιακό χώρο και όχι στο επίπεδο του υποσυνειδήτου και της ιδεολογίας, η εκμετάλλευση αυτή αφορά τόσο την μισθωτή όσο και την οικιακή εργασία. Όσον αφορά στο πεδίο της μισθωτής εργασίας ο επαγγελματικός διαχωρισμός χρησιμοποιείται από τους [66]

άνδρες προκειμένου να διατηρήσουν πρόσβαση στις καλύτερες αμειβόμενες θέσεις εργασίας σε βάρος των γυναικών. Ενώ όσον αφορά την οικιακή εργασία οι γυναίκες δουλεύουν περισσότερο στο σπίτι από ότι οι άντρες παρότι μπορεί να έχουν αμειβόμενη απασχόληση. Αυτές οι δύο μορφές απαλλοτρίωσης σύμφωνα με την Hartmann ενισχύουν η μία την άλλη καθώς η μειονεκτική θέση των γυναικών στη αμειβόμενη εργασία τις καθιστά ευάλωτες μέσα στον γάμο και ο ρόλος που έχουν μέσα στο γάμο τις υποβιβάζει σε μια μειονεκτική θέση στην αμειβόμενη απασχόληση. Καθώς ο καπιταλισμός αλλάζει την φύση της εργασίας ως ένα σημείο, η Hartmann διαφωνεί ότι η πατριαρχία προηγείται του καπιταλισμού και η απαλλοτρίωση της γυναικείας εργασίας δεν είναι καινούργια και αυτόνομη από τις καπιταλιστικές κοινωνίες, επομένως δεν μπορεί να εξαλειφθεί. Τέλος υποστήριξε ότι η εκμετάλλευση των γυναικών στον χώρο εργασίας από τους άντρες υποκινείται από το κρατικό σύστημα. (Walby, 1990, p. 6)

Η δεύτερη σημαντική εκδοχή του σοσιαλιστικού φεμινισμού αφορά το «πάντρεμα» των θεωριών του ριζοσπαστικού και του μαρξιστικού κινήματος σε μια θεωρία. Αυτού του είδους η θεωρητική προσέγγιση ονομάστηκε θεωρία του συμπαγούς ή (ενιαίου) συστήματος (unified-systems theory⁴⁸). Σύμφωνα με αυτήν τη θεωρητική προσέγγιση ο καπιταλισμός και η πατριαρχία ορίζονται ως ένα ενιαίο συμπαγές σύστημα και αποδίδονται με τον όρο «καπιταλιστική πατριαρχία». Ενώ η Hartmann και η Mitchell αντιμετωπίζουν τον καπιταλισμό και την πατριαρχία ως δύο ξεχωριστές κατηγορίες που αλληλεπιδρούν όμως μεταξύ τους, η Eisenstein (1981) θεωρεί ότι τα δύο αυτά συστήματα σχετίζονται τόσο άμεσα και συμβιώνουν σαν να ήταν ένα.

⁴⁸ Βλ Ch. Beasley, οπ, σελ 63-64
[67]

Υποστηρίζει ότι η πατριαρχία από τη μια προωθεί ένα σύστημα ελέγχου, νόμου και υποταγής ενώ ο καπιταλισμός προωθεί ένα σύστημα οικονομίας επιδιώκοντας το κέρδος. Συνεπώς αλλαγές στο καπιταλιστικό-πατριαρχικό σύστημα θα προκαλέσει αλλαγές σε κάποιο άλλο τμήμα, π.χ. η αύξηση της γυναικείας αμειβόμενης εργασίας λόγω της επέκτασης του καπιταλισμού δημιουργεί πίεση για πολιτικές αλλαγές ως αποτέλεσμα των αυξανόμενων αντιφάσεων για την θέση της γυναίκας που διαδραματίζει και τον ρόλο της συζύγου αλλά και του μισθωτού εργάτη. (Walby, 1990, p. 5)

Η Eisenstein υιοθετεί μια διαλεκτική προσέγγιση όπου ο καπιταλισμός και η πατριαρχία δεν αποτελούν αυτόνομα συστήματα αλλά αλληλοεξαρτώμενα. Για παράδειγμα οι οικονομικές συνθήκες καθορίζουν τις απαραίτητες ιδεολογίες ενώ οι ιδεολογίες φύλου με την σειρά τους επηρεάζουν και αλλάζουν την κοινωνική πραγματικότητα.

Ωστόσο σύμφωνα με την Walby ένα βασικό μειονέκτημα των θεωρητικών προσεγγίσεων του σοσιαλιστικού φεμινισμού είναι ότι δεν καλύπτουν όλο το φάσμα των πατριαρχικών δομών. Για παράδειγμα η σεξουαλικότητα και η ανδρική βία δεν επισημαίνονται σχεδόν καθώς άλλες φεμινίστριες θεωρούν ως κύρια πηγή της πατριαρχίας το οικονομικό επίπεδο (Hartmann, Eisenstein) ενώ άλλες το πολιτισμικό (Mitchell). Επιπλέον οι σοσιαλίστριες φεμινίστριες έδωσαν έμφαση στην οικιακή εργασία και στην οικογένεια ως πηγές της πατριαρχίας αγνοώντας το πεδίο της μισθωτής εργασίας. Έτσι ταυτίζοντας τις γυναίκες με την οικογένεια και τους άνδρες με την εργασία αναπαράγουν διακρίσεις και διαχωρισμούς. (Walby, 1990, p. 7)

Για τις σοσιαλίστριες φεμινίστριες η εκδιδόμενη αποτελεί θύμα της διαφθοράς μιας κοινωνίας που συνοδεύει ταξικές διακρίσεις. Η καταπίεση της

[68]

τάξης σε μια υλιστική κοινωνία υποβαθμίζει τους ανθρώπους και τους κατατάσσει σε μια κατηγορία αναλώσιμων αντικειμένων που μπορούν εύκολα να αντικατασταθούν. Υπό αυτό το πρίσμα η εκδιδόμενη αποτελεί ένα εύκολα αναλώσιμο αντικείμενο. Οι σοσιαλίστριες θεωρούν ότι τα αίτια της πορνείας ανιχνεύονται στις δομές διάρθρωσης της κοινωνίας για αυτό και προτείνουν μια ριζική αλλαγή στον τρόπο συγκρότησης των κοινωνικών δομών.

Συνοψίζοντας, θα λέγαμε ότι ο κύριος στόχος του σοσιαλιστικού φεμινισμού όπως αναφέρει και η Williams(1989) είναι «να διαμορφώσει στο θεωρητικό επίπεδο μια υλιστική ανάλυση της καταπίεσης των γυναικών, χωρίς όμως να ανάγει όλες τις μορφές αυτής της καταπίεσης στις ανάγκες του καπιταλισμού, αλλά επιχειρεί να συμπεριλάβει και την έννοια της πατριαρχίας και σε πρακτικό επίπεδο να καταδείξει την σημασία και κεντρικότητα των γυναικείων ζητημάτων στην πάλη για τον σοσιαλισμό». (Williams, 1989). Η ανάγκη για την αντιμετώπιση της πορνείας είναι επιτακτική και αυτό μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από την ανασύσταση της πολιτικής και κοινωνικής πρακτικής.

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι ο φεμινισμός διατυπώνει απόψεις με στόχο την ανασυγκρότηση των κοινωνικών δομών ώστε οι γυναίκες να κατοχυρώσουν ίσα κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα με τους άνδρες. Οι περισσότερες φεμινιστικές θεωρήσεις αντιλαμβάνονται την πορνεία ως ένα φαινόμενο που υποβαθμίζει το γυναικείο φύλο και προωθεί την πολιτική ισχύ των ανδρών. Μια τέτοια άποψη σαφέστατα δεν έχει αντικειμενική υπόσταση και κρίνεται αρκετά μονομερής. Η υποβάθμιση των γυναικών δεν είναι απαραίτητα αποτέλεσμα της δραστηριότητας της πορνείας αλλά είναι αποτέλεσμα μεμονωμένων ενεργειών που αντιβαίνουν αδιάλλακτες [69]

πολιτιστικές αξίες. Με άλλα λόγια δεν υποβαθμίζει η πορνεία τους ανθρώπους, οι άνθρωποι υποβιβάζουν τους εαυτούς τους με το να εκτελούν συγκεκριμένα μοτίβα συμπεριφορών. Σε γενικές γραμμές η πορνεία είναι αποτέλεσμα μιας δράσης ή περιγραφή μιας δράσης που αλλάζει την κοινωνική θέση ενός ατόμου σε σχέση με τις πολιτιστικές αξίες. Η άποψη των ριζοσπαστριών φεμινιστριών για την πορνεία είναι εν μέρει στοχαστική αλλά όχι αρκετά οριοθετημένη ώστε να εδραιώσει μια αξιόπιστη κοινωνική θεωρία ότι η πορνεία είναι απαραίτητα κάτι το μεμπτό και υποβιβάζει τις γυναίκες. Το επιχείρημα ότι η πορνεία είναι υποτιμητική της γυναικείας υπόστασης είναι άποψη που αποτελεί μέρος μιας γενικότερης ηθικοπλαστικής άποψης της ανθρώπινης συμπεριφοράς που θεωρεί κάποιες συμπεριφορές παραγωγικές και κάποιες άλλες εκφυλιστικές. Συνεπώς υπάρχουν αρκετές εκφυλιστικές ανθρώπινες συμπεριφορές που θα πρέπει να εξεταστούν πέρα από την πορνεία. Στόχος του φεμινισμού είναι η προσπάθεια να βελτιώσει την ποιότητα ζωής των γυναικών, προωθώντας ένα κόσμο στο οποίο θα μπορούν να ακμάζουν ισότιμα με τους άνδρες. Οι φεμινίστριες για την επίτευξη του στόχου έχουν διευρύνει αρκετές όψεις του προβλήματος και έχουν έρθει σε αποκλίνουσες απόψεις. Σε αυτό το σημείο είναι δύσκολο να αντιληφθούμε γιατί ορισμένες φεμινίστριες αντιλαμβάνονται την παρουσία της πορνείας ως απειλή για το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Για όλες τις τάσεις των φεμινιστριών η πορνεία είναι μορφή ανδρικής σεξουαλικής βίας και η έξαρσή της συμπίπτει με την βία που απεικονίζεται απροκάλυπτα σε περιοδικά, φιλμς και στο διαδίκτυο. Εν τούτοις, οι προθέσεις των φεμινιστριών για την πορνεία δεν είναι πάντα αρνητικές. Με το αδιάβλητο επιχείρημα ότι το πρόβλημα καταπίεσης των γυναικών από τους άνδρες είναι ουσιαστικά [70]

πρόβλημα κάθε γυναίκας, είναι επιβεβλημένο οι εκδιδόμενες να έχουν ενσυναίσθηση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες. Υπό αυτό το πρίσμα εάν οι εκδιδόμενες έδειχναν περισσότερο ενδιαφέρον για τα ζητήματα του φεμινισμού, οι φεμινίστριες ίσως εξοικειωνόταν περισσότερο με τις ζωές των ιερόδουλων μια αμοιβαία ευεργετική επίδραση στην κατανόηση τους ζητήματος της πορνείας.

B ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και Κοινή Γνώμη

1.1 Εισαγωγή

Σήμερα, τα ΜΜΕ αποτελούν για τους πολιτικούς έναν πολύ εύκολο τρόπο και μέσο για την προώθηση των πολιτικών που πρεσβεύουν αλλά και την προώθηση της εικόνας τους. Τα ΜΜΕ αποτελούν το κύριο διαμεσολαβητή ανάμεσα στον πολιτικό και το κοινό διαμορφώνοντας μία νέα κατάσταση.

1.2 Η εδραίωση της κοινής γνώμης

Η έννοια της κοινής γνώμης δεν είναι εύκολο να αποδοθεί και να καθοριστεί μέσω συγκεκριμένων ορισμών. Ωστόσο η κοινή γνώμη συνδέεται άρρηκτα με τις δημοσκοπήσεις πολιτικού περιεχομένου και ως εκ τούτου έχει καθιερωθεί ως θεσμός παρόλο που δεν υπάρχει κανενός είδους νομιμοποίησή της. Ειδικά, στις χώρες που υπάρχει κοινοβουλευτική δημοκρατία και εκλέγονται οι βουλευτές ως λαϊκοί εκπρόσωποι, οι δημοσκοπήσεις θεωρούνται ταυτόσημες με την εκλογική διαδικασία. Πλην των

χωρών αυτών, τις δημοσκοπήσεις άρχισαν να χρησιμοποιούν και χώρες με πιο αυταρχικά καθεστώτα όπως η Σοβιετική Ένωση, η Πολωνία, κ.α. (Charagne, 2004)

Τα παραπάνω καταδεικνύουν την εδραίωση της κοινής γνώμης ως κοινωνικό θεσμό αλλά και την πολύ ισχυρή θέση της, τόσο στο δημοσιογραφικό όσο και στον πολιτικό χώρο. Υπάρχουν ωστόσο και οι αντίθετες απόψεις που θεωρούν ότι στην πραγματικότητα δεν υπάρχει η κοινή γνώμη και ότι αποτελεί ένα ευφυολόγημα, προκειμένου να εδραιωθούν οι σχέσεις που αναπτύσσονται μέσα από αυτή τη διαδικασία (Champagne, 2004).

1.3 ΜΜΕ και κοινό

Στη διαδικασία της αυτό-διαμόρφωσης του ανθρώπου, τα μέσα επικοινωνίας και η ανάπτυξή τους παίζουν μεγάλο και σημαντικό ρόλο. Πριν από τα ΜΜΕ το συμβολικό υλικό που χρησιμοποιούσε ο άνθρωπος για την αυτό-διαμόρφωσή του το αποκτούσε μέσα από την αλληλεπίδρασή του με τα υπόλοιπα άτομα. Η αυτό-διαμόρφωση λοιπόν ήταν άμεσα συνυφασμένη με τις εντοπιότητες αφού εκεί γίνονταν οι αλληλεπιδράσεις τους. Η γνώση που κατείχαν και λάμβαναν ήταν σε κλειστά τοπικά όρια, προερχόμενη από το παρελθόν, λόγω παραδόσεων, αλλά μερικώς προσαρμοσμένη στην καθημερινότητα. (Thompson, 1999, pp. 42-62) Ελάχιστες ήταν οι περιπτώσεις που οι πληροφορίες που λάμβαναν προέρχονταν εκτός του τοπικού επιπέδου. Και σε αυτές όμως τις περιπτώσεις υπήρχε η επίδραση των ατόμων με κύρος της τοπικής κοινωνίας.

Με την ανάπτυξη των μέσων επικοινωνίας, η παραπάνω διαδικασία τροποποιήθηκε. Ο άνθρωπος κάνει την αυτό-διαμόρφωσή του μέσω των πληροφοριών και της γνώσης που του παρέχεται από όλο τον κόσμο, συμπληρώνοντας και σταδιακά αντικαθιστώντας την τοπική γνώση. Αυτού του είδους η γνώση δεν έχει καμιά εξάρτηση από κέντρα εξουσίας, δεν είναι ελεγχόμενη, διευρύνει το γνωστικό επίπεδο των ανθρώπων κάνοντας τους συγχρόνως πιο διαλλακτικούς και ανοιχτόμυαλους, και τους επιτρέπει να κατέχουν πληροφορίες βοηθώντας τους ταυτοχρόνως να ανεξαρτητοποιηθούν και να αποστασιοποιηθούν από τις εντοπιότητες της καθημερινότητας τους (Thompson, 1999, pp. 48-49)

Ο άνθρωπος λαμβάνοντας παγκόσμια γνώση, έχει την ευχέρεια της ελευθερίας της επιλογής ανάμεσα στα συμβολικά θέματα προκειμένου να διαμορφώσει τον εαυτό του. Με αυτό τον τρόπο η αυτό-διαμόρφωση του κάθε ατόμου δεν είναι ομοιόμορφη με το υπόλοιπο σύνολο αφού οι επιλογές είναι πολλές και διαφορετικές. Καθίσταται δύσκολο να μείνει κάποιος προσκολλημένος στις εντοπιότητες και στις παραδόσεις που αυτές εμπεριέχουν. Αυτό δημιουργεί πολλές φορές προβλήματα, καθώς ο άνθρωπος ανακαλύπτοντας εναλλακτικούς τρόπους ζωής, αρχίζει να κρίνει και να διερωτάται για τις πραγματικές συνθήκες στις οποίες διαβιώνει. Βέβαια δεν υπάρχουν μόνο θετικά στοιχεία στην επίδραση των μέσων ενημέρωσης στην αυτό-διαμόρφωση.

Υποστηρίζεται ότι τα ΜΜΕ καθρεφτίζουν τα δρώμενα της κοινωνίας και τίποτα παραπάνω, αυτή η θεωρία παραείναι απλοϊκή. Το δεδομένο είναι ότι η πληροφορία είναι χρήσιμη όταν είναι προσβάσιμη και αυτό από μόνο του δημιουργεί περιορισμούς. Σύμφωνα με στοιχεία της εθνικής ανάπτυξης, η

[73]

πρόσβαση στις πληροφορίες είναι άμεσα συνδυασμένη με τις γνώσεις. Στην αντίθετη περίπτωση το άτομο καταλήγει φυσικά και ψυχολογικά απομονωμένο (ΜάκΚομπς, et al., 1996, pp. 98-99)

Η κοινωνία των πληροφοριών έχει εξισώσει την πληροφόρηση με την εξουσία (ΜάκΚομπς, et al., 1996, p. 99), ως εκ τούτου όσα άτομα δεν έχουν πρόσβαση σε αυτήν αισθάνονται ότι μειονεκτούν σε σχέση με τους υπόλοιπους. Ειδικότερα σε ότι αφορά τις δημόσιες υποθέσεις, ο βαθμός γνώσης που κατέχει ο άνθρωπος προσδιορίζει την πραγματικότητα της κοινωνίας. Εκτιμάται ότι το ποσοστό των ατόμων που έχουν πρόσβαση στην πληροφορία είναι μεγαλύτερο από εκείνο των ατόμων που δεν έχουν τη ίδια πρόσβαση. Η επίδραση των Μ.Μ.Ε. στη γνώση εξαρτάται από τους περιορισμούς που υφίστανται αναφορικά με τη πρόσβαση, την ποικιλία και το περιεχόμενο της πληροφορίας (ΜάκΚομπς, et al., 1996, pp. 98-99)

Σύμφωνα με τον Γ. Πλειό (2011), η πληροφορία αποτελεί μόνο την ποσοτική-τεχνική πτυχή του περιεχομένου στις κοινωνίες της αφθονίας των Μέσων. Από μια ποιοτική-πολιτιστική άποψη, το περιεχόμενο συνιστά πληροφόρηση που προσφέρεται με ευχάριστο τρόπο (ενημέρωση). (Πλειός, 2011, pp. 53-62) Οι ειδήσεις αποτελούν το σημαντικότερο και διαρκώς διευρυνόμενο τμήμα του περιεχομένου. Μία είδηση ή μία πληροφορία μπορεί να προκαλέσει πληθώρα αντιδράσεων, ανάλογα με τις προηγούμενες εμπειρίες του καθενός και τον τρόπο που κάποιος επεξεργάζεται την εκάστοτε πληροφορία. Αυτή η προσωπική επεξεργασία καθιστά το κάθε άτομο ικανό να κρατά τις χρήσιμες και σημαντικές πληροφορίες από την πληθώρα που του προσφέρεται και να εκφράζει τη μοναδικότητα του εαυτού του (ΜάκΚομπς, et al., 1996, p. 99)

Τα Μ.Μ.Ε και ιδιαίτερα η τηλεόραση παίζουν σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση των εικόνων. Η εικόνα εγγράφεται στα όρια του νοηματικού λόγου. Σύμφωνα με τον Γ. Πλειό η ανάπτυξη της εικόνας συντελέστηκε όταν «συναντήθηκε η έντεχνη δημιουργία με έναν αστικό λαϊκό πολιτισμό ο οποίος είναι βαθιά αξιολογικός, ερμηνευτικός, συναισθηματικός». Στα ΜΜΕ βρίσκονται όλες οι βασικές πτυχές, γνωρίσματα και λειτουργίες του προπαγανδιστικού λόγου του οποίου η σημειωτική δομή διαμορφώνεται καθοριστικά από την εικόνα. (Πλειός, 2001, pp. 120-122) Το άτομο τείνει να δίνει έμφαση στην εικόνα ενός ανθρώπου που διαδραματίζει κάποιο ρόλο σε ένα θέμα, παρά στην άποψη που εκφέρει. Τη διαμόρφωση των εικόνων επηρεάζει σημαντικά και η γλώσσα των Μ.Μ.Ε. Με συναισθηματικούς συμβολισμούς τα Μ.Μ.Ε. ασκούν σημαντική επιρροή στο κοινωνικό σύνολο ιδιαίτερα σε θέματα εξωτερικής πολιτικής, όπου οι άνθρωποι δεν κατέχουν μεγάλες εμπειρίες για την συγκρότηση των κοινωνιών που προβάλλονται. Για παράδειγμα αν τα περιοδικά προβάλλουν στα άτομα εικόνες ενός λαού με αρνητικό περιεχόμενο, οι άνθρωποι δεν είναι σε θέση να αντιληφθούν ότι υπάρχουν και ανάλογες θετικές καθώς γνωρίζουν ελάχιστα για τις κοινωνικές συνήθειες του συγκεκριμένου λαού (Πλειός, 2001)

Οι περισσότεροι έχουν την τάση να εξαρτώνται από τις εικόνες όταν αυτές απεικονίζουν δείγματα από κοινωνικές σχέσεις με τις οποίες νιώθουν οικειότητα. Μεταφέρουν τις απαιτήσεις τους σε ανθρώπους που τους δίνουν την εντύπωση ότι έχουν χαρακτηριστικά από το οικείο περιβάλλον τους. Οι εικόνες επίσης, προσφέρουν ένα άλλοθι ψυχολογικής ασφάλειας (ΜάκΚομπς, et al., 1996)

1.4 Θεωρίες επίδρασης των ΜΜΕ

Τα ΜΜΕ χαρακτηρίζονται από συγκεκριμένες οργανωτικές μορφές. Αυτό που αξίζει να σημειωθεί και να αναλυθεί ακόμα περισσότερο είναι οι σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα στα ΜΜΕ και τα κοινωνικά περιβάλλοντα.

Στο πλαίσιο του εμπορικού και οικονομικού κέρδους, τα ΜΜΕ επιδιώκουν να είναι παραγωγικά καθώς η μεγαλύτερη παραγωγή ισοδυναμεί με περισσότερο κέρδος. Προκειμένου όμως να είναι παραγωγικά οφείλουν το προϊόν που παράγουν να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του κοινού ώστε να το προτιμήσει, ή τουλάχιστον να ανταποκρίνεται στην πλειοψηφία εφόσον δεν είναι δυνατόν να υπάρχει καθολική αποδοχή λόγω της ετερογένειας του κοινού. Προς την επίτευξη αυτού του σκοπού, τα ΜΜΕ επενδύουν μεγάλα χρηματικά ποσά στις διαδικασίες παραγωγής και μετάδοσης των μηνυμάτων τους, σε μεγάλα και εξειδικευμένα επιτελεία προσωπικού. Το κόστος των επενδύσεων αυτό όμως είναι εξαιρετικά μεγάλο και αναλαμβάνεται συνήθως από επιχειρήσεις που είναι οικονομικά ισχυρές. Επομένως οι επενδυτές λόγω των οικονομικών πόρων που διαθέτουν είναι αυτοί που επιδρούν άμεσα και καταλυτικά στα μηνύματα και τις συμβολικές μορφές που μεταδίδουν τα ΜΜΕ. Για παράδειγμα, μία μεγάλη επιχείρηση που χρηματοδοτεί ένα μέσο δεν θα δεχτεί την μετάδοση ενός μηνύματος που είναι επιζήμια γι' αυτή αλλά θα επιβάλλει την μετάδοση μηνυμάτων που είναι ευνοϊκά για τις δραστηριότητες της, μέσω της οικονομικής πίεσης που μπορεί να ασκήσει. (Maletzke, 1991)

Οι στόχοι λοιπόν των ΜΜΕ διαμορφώνονται μέσω της παραπάνω επίδρασης. Υπάρχει όμως και μία άλλη επίδραση, αυτής της εξουσίας που

[76]

ασκεί έλεγχο στην παραγωγή των ΜΜΕ που και αυτή με την σειρά της θέτει ανάλογους περιορισμούς στους στόχους των ΜΜΕ. Με αυτό τον τρόπο όμως απαξιώνεται και απαλείφεται το στοιχείο της επικοινωνίας εφόσον οι δημοσιογράφοι και οι παραγωγοί των ΜΜΕ λόγω των περιορισμών που έχουν, μετατρέπονται πλέον σε κατόχους τυπικών θέσεων μέσα σε τυπικές οργανώσεις με απώτερο σκοπό να εκπληρώσουν τις συνθήκες του ρόλου τους, και όχι να επικοινωνήσουν με το κοινό που δεν γνωρίζουν. Σε πολλές περιπτώσεις μάλιστα, το κοινό δεν αποτελεί κυρίαρχο σημείο αναφοράς για τους δημοσιογράφους αλλά αντίθετα εκείνο που αποτελεί σημαντικό στοιχείο αναφοράς είναι ο τρόπος με τον οποίο λειτουργούν οι υπόλοιποι δημοσιογράφοι και τα μέσα επικοινωνίας (Maletzke, 1991).

Πέρα όμως από την οικονομική διάσταση, τα ΜΜΕ δέχονται μεγάλη επίδραση από εξωτερικούς φορείς λόγω της ανάγκης που καταδεικνύουν για την συλλογή πληροφοριών και σε αυτό τον τομέα η επίδραση είναι διπλή. Η πρώτη ασκείται από τα δημόσια πρόσωπα και φορείς που κατέχουν τις πληροφορίες. Η δεύτερη ασκείται από τις κοινωνικές ομάδες που κατέχουν εξουσία και είναι οι επικρατέστερες στο ευρύ κοινωνικό σύνολο. Αυτού του είδους οι κοινωνικές ομάδες παρέχουν πληροφορίες και ασκούν έλεγχο στα ΜΜΕ ώστε να προβάλλεται η δική τους εικόνα ως κοινωνικό πρότυπο προς μίμηση και υιοθέτηση από το σύνολο της κοινωνίας (Maletzke, 1991).

Ο συγκεκριμένος τρόπος λειτουργίας άσκησης επιρροής στα ΜΜΕ αλλοιώνει την σχέση που εγκαθιδρύεται ανάμεσα στο κοινό και τα ΜΜΕ. Πρώτα απ' όλα, με αυτό τον τρόπο τα ΜΜΕ ενισχύουν ακόμα περισσότερο τις διαφοροποιήσεις ανάμεσα στα κοινωνικά στρώματα αφού ο τρόπος που μεταδίδουν τις πληροφορίες είναι αξιοποιήσιμος μόνο από τα άτομα που

ανήκουν στα υψηλά κοινωνικά στρώματα και έχουν το κατάλληλο μορφωτικό επίπεδο (Maletzke, 1991). Και στην μετάδοση όμως των μηνυμάτων και των συμβολικών μορφών υπάρχει κοινωνική διαφοροποίηση αφού ο τρόπος που το άτομο κωδικοποιεί και αποκωδικοποιεί μηνύματα βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στους πολιτιστικούς, πολιτισμικούς και κοινωνικούς πόρους⁴⁹ που αυτό διαθέτει. Τα μηνύματα λοιπόν που διαμορφώνονται από συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες μέσω της επίδρασης που ασκούν στα ΜΜΕ είναι εξαιρετικά δύσκολο να αποκωδικοποιηθούν από άλλες κοινωνικές ομάδες που δεν έχουν τους ανάλογους πόρους (Thompson, 1999), (ΜακΚουέλ, 2002, p. 209)

Ένα άλλο βασικό στοιχείο διαμόρφωσης της σχέσης κοινού και ΜΜΕ είναι η επίδραση που ασκούν στο κοινό. Όπως ήδη αναφέρθηκε, τα ΜΜΕ έχουν πολύ μεγάλη προσβασιμότητα στην καθημερινότητα του σύγχρονου ανθρώπου. Με τον τρόπο αυτό είναι ικανά να επηρεάσουν σημαντικά τις στάσεις και αντιλήψεις του.

Ο κάθε άνθρωπος διαμορφώνει τις απόψεις του βασισμένος στην αντιληπτική ικανότητα του για τον κόσμο. Οι αντιλήψεις αυτές δεν ανταποκρίνονται πάντα στην πραγματικότητα καθώς κάποιες βασίζονται σε γεγονότα με ανακριβείς υποθέσεις. Οι απόψεις λοιπόν του ανθρώπου χαρακτηρίζονται από συγκεκριμένες διαστάσεις που είναι

⁴⁹ Σύμφωνα με τον Thompson στην άσκηση της εξουσίας τα άτομα χρησιμοποιούν του πόρους που διαθέτουν. Οι πόροι είναι τα μέσα που τους δίνουν την δυνατότητα να επιδιώξουν την πραγματοποίηση των σκοπών τους αποτελεσματικά. Συνεπώς τα άτομα με την συγκέντρωση πόρων διαφορετικών ειδών μπορούν να αυξήσουν την δύναμη τους. Οι πόροι μπορούν να συγκεντρωθούν ατομικά αλλά και συλλογικά μέσα στο πλαίσιο των θεσμών, οι οποίοι αποτελούν σημαντικές βάσεις για την άσκηση της εξουσίας. Άτομα που καταλαμβάνουν κυρίαρχες θέσεις σε μεγάλους θεσμούς έχουν στην διάθεσή τους τεράστιους πόρους που τους δίνει την δυνατότητα να παίρνουν αποφάσεις και να επιδιώκουν στόχους με μακροπρόθεσμες συνέπειες. Βλ. J.B Thompson «*Νεωτερικότητα και Μέσα Επικοινωνίας*», , Αθήνα, Παπαζήση, 1999,σελ 33-34

αλληλοεξαρτώμενες. Η πρώτη από αυτές είναι η κατεύθυνση, δηλαδή η συμφωνία ή η διαφωνία με κάποιο θέμα. Η δεύτερη είναι ο βαθμός της κατεύθυνσης, δηλαδή πόσο μεγάλη είναι η συμφωνία ή η διαφωνία. Η τρίτη διάσταση είναι η ένταση της άποψης που συνήθως εξαρτάται από την σοβαρότητα του θέματος και τελευταία είναι η προβολή, δηλαδή πόσο σημασία έχει το θέμα στο οποίο διαμορφώνεται η άποψη προσωπικά για το κάθε άνθρωπο και την ζωή του (ΜάκΚομπς, et al., 1996)

Η σύγχρονη εποχή χαρακτηρίζεται ως η κοινωνία της πληροφορίας και είναι εύλογο οι άνθρωποι να παρακολουθούν και να προβληματίζονται με οποιοδήποτε θέμα προβάλλεται μέσα από τα ΜΜΕ. Σε αυτό το στάδιο όμως διαφαίνεται μία από τις μορφές επίδρασης που ασκούν τα ΜΜΕ στο κοινό. Η άμεση γνώση που δημιουργεί κάποιος παρακολουθώντας μία πληροφορία, αξιολογείται και διαμορφώνεται εκ νέου αναφορικά με τις απόψεις των άλλων. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν άνθρωποι που πριν εκφέρουν την άποψη τους για ένα θέμα, ελέγχουν πρώτα την άποψη των άλλων. Αν η πλειοψηφία συμφωνεί μαζί τους, τότε η άποψη τους ενδυναμώνει και εκφράζεται δημοσίως, εκφράζοντας στην ουσία την άποψη της πλειοψηφίας που σταδιακά μετατρέπεται σε κυρίαρχη άποψη. Με τον αντίστοιχο τρόπο, η κυρίαρχη άποψη ενισχύεται ακόμα περισσότερο από την έλλειψη αντιδράσεων της μειοψηφίας που μπορεί να μην τις εκφράσει δημόσια για τους λόγους που προαναφέρθηκαν (ΜάκΚομπς, et al., 1996)

Η άλλη μορφή επίδρασης που ασκούν τα ΜΜΕ στο κοινό είναι η προβολή συγκεκριμένων προτύπων και αξιών ως κυρίαρχα. Εφόσον όμως τα πρότυπα και οι εξουσίες αυτά υπαγορεύονται από τους συγκεκριμένους

παράγοντες που προαναφέρθηκαν είναι κατανοητό ότι αναπαράγουν τις αξίες και τα πρότυπα των κυρίαρχων κοινωνικών τάξεων.

1.5. Η επίδραση των ΜΜΕ στην μετάδοση συμβολικών μορφών

Η μαζική επικοινωνία, της οποίας τα μέσα τέλεσης είναι τα ΜΜΕ, είναι μία μορφή έκφρασης της κοινωνικής επικοινωνίας η οποία διέπεται από συγκεκριμένες συνθήκες και χαρακτηριστικά (Maletzke, 1991)

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η σύγχρονη μαζική επικοινωνία έρχεται αντιμέτωπη με τις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στα κοινωνικά περιβάλλοντα που απευθύνεται. Για την καταπολέμηση αυτής της διαφοροποίησης, το θεωρητικό πλαίσιο που έχει αναπτυχθεί βασίζεται κυρίως στην σύγχρονη συστημική θεωρία σύμφωνα με την οποία *η μαζική επικοινωνία αποτελεί ένα κοινωνικό υποσύστημα σε μία ορισμένη κοινωνία και περιλαμβάνει όλες τις οργανώσεις που παράγουν περιεχόμενα μαζικής επικοινωνίας. Το υποσύστημα μαζική επικοινωνία αναπτύσσει πολύμορφες αμοιβαίες σχέσεις τόσο σε με άλλα υποσυστήματα (π.χ. πολιτική, οικονομία, κουλτούρα) του κοινωνικού περιβάλλοντος όσο και με τις μεμονωμένες οργανώσεις μαζικής επικοινωνίας που αποτελούν υποσυστήματα του συστήματος μαζικής επικοινωνίας* (Maletzke, 1991)

Τα ΜΜΕ λοιπόν, είναι αυτά που συντελούν την μαζική επικοινωνία⁵⁰ με δέκτη το κοινό. Το είδος της επικοινωνίας όμως είναι αυτό που καθορίζει εξίσου το είδος, τον ρόλο και την λειτουργία του μέσου. Ένα χαρακτηριστικό

⁵⁰ Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με τον Thompson ο όρος «μαζική» θεωρείται ιδιαίτερος παραπλανητικός. Δεν υπονοείται ότι ένας συγκεκριμένος αριθμός ατόμων προσλαμβάνει τα προϊόντα αλλά ότι τα προϊόντα διατίθεται σε μια πλειονότητα ληπτών. Επιπλέον οι προσλαμβάνοντες τα προϊόντα των ΜΜΕ αποτελούν μια τεράστια μάζα παθητικών και αδιαφοροποίητων ατόμων. Βλ Thompson J.B. «*Νεωτερικότητα και Μέσα Επικοινωνίας*», οπ. σελ 52-53

των ΜΜΕ είναι η ικανότητα να αναπαράγουν μηνύματα και συμβολικές μορφές. Το χαρακτηριστικό αυτό είναι κυρίαρχο στην εμπορική διάσταση των ΜΜΕ, αφού μετατρέπει την ευρύτερη παραγωγή των ΜΜΕ σε εμπόρευμα διαθέσιμο για πώληση ή αγορά (Thompson, 1999, pp. 56-62) Η εμπορευματοποίηση των συμβολικών μορφών δεν είναι προνόμιο μόνο των ΜΜΕ. Υπάρχουν και άλλες κατηγορίες συμβολικών μορφών όπως οι ζωγραφικοί πίνακες και στα έργα τέχνης όπου υπόκεινται στην διαδικασία της οικονομικής αξιοποίησης και μπορούν να αγοραστούν και να πουληθούν ως εμπορεύματα. Τα ΜΜΕ όμως λόγω της ευχέρεια της μεγάλης και εύκολης προσβασιμότητας στην καθημερινότητα του σύγχρονου ανθρώπου αποτελούν το σημαντικότερο θεσμό το πεδίο αυτό. (Thompson, 1999, pp. 57-59) Ο πολιτικός λόγος αποτελεί με την σειρά του ένας είδος ανάλογου εμπορεύματος αφού ζητούμενο του είναι η διαμόρφωση θετικής κοινής γνώμης

Ο τρόπος που ένα άτομο κωδικοποιεί και αποκωδικοποιεί τα μηνύματα και τις συμβολικές μορφές που μεταδίδουν τα ΜΜΕ διαφοροποιείται ανάλογα με του κοινωνικούς, πολιτισμικούς και πολιτικούς πόρους που διαθέτει. Τα μηνύματα λοιπόν που διαμορφώνουν συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες είναι εξαιρετικά δύσκολο να αποκωδικοποιηθούν από άλλες κοινωνικές ομάδες που δεν έχουν τους ανάλογους πόρους (Thompson, 1999, pp. 76-78)

1.6 ΜΜΕ και Πολιτική

Τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί μία αυξανόμενη χρήση των πολιτισμικών συμβόλων και των ΜΜΕ από πολιτικές πρακτικές. Η χρήση αυτή λειτουργεί ως απόδειξη για την ανάδυση μίας νέας μορφής πολιτικής [81]

που χαρακτηρίζεται από νέες μορφές πολιτικής επικοινωνίας και πολιτικής δράσης (Scott & Street, 2000, p. 2)

Μία σειρά πολιτικών κομμάτων έχουν υιοθετήσει μία πρακτική προώθησης των ιδεών τους χρησιμοποιώντας είδωλα της λαϊκής κουλτούρας. Με αυτό τον τρόπο έχει αναδυθεί μία νέα πολιτική κουλτούρα στην οποία εμπεριέχονται μεταξύ άλλων και διασημότητες. Η χρήση αυτή της λαϊκής κουλτούρας έχει δημιουργήσει νέες έννοιες στη διεκδίκηση της λαϊκής νομιμότητας, στην επικοινωνία των πολιτικών ιδεών και στη δημιουργία πολιτικών αναπαραστάσεων. Με λίγα λόγια, έχει εγκαθιδρύσει μία νέα μορφή πολιτικής ομιλίας στην οποία η πολιτική αποκτά μία νέα γλώσσα και νέα κριτήρια για την κριτική της (Scott & Street, 2000, p. 2)

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο όρος λαϊκή κουλτούρα εμπεριέχει μία σειρά διαφορετικών φαινομένων όπως οι διασημότητες της μαζικής ψυχαγωγίας, το είδος του ντυσίματος που σχετίζεται με αυτή την ψυχαγωγία, κ.α. Ο όρος λαϊκή κουλτούρα ως όρος αντιπροσωπεύει μία μορφή κουλτούρας η οποία αντιπροσωπεύεται από ένα μεγάλο κοινό (Scott & Street, 2000).

Και η ανάμειξη όμως των διασημοτήτων στην πολιτική κουλτούρα εμπεριέχει διαφορετικά φαινόμενα και διαφορετική επίδραση στο κοινό. Δύο χαρακτηριστικά και αντικρουόμενα παραδείγματα είναι τα κάτωθι: τον Ιούλιο του 2005, μία σειρά διάσημων μουσικών και τραγουδιστών, υπό την ηγεσία του Bono των U2 και του Bob Geldof, συμμετείχαν σε μία σειρά συναυλιών με τον τίτλο Live 8 που είχαν ως σκοπό την άσκηση πίεσης στους ηγέτες της G8 να μειώσουν τα χρέη των αναπτυσσόμενων χωρών και να μειώσουν ή να εξαφανίσουν την φτώχεια. Σύμφωνα με τον Bob Geldof, οι διασημότητες που

[82]

συμμετείχαν πέτυχαν το σκοπό τους, δηλαδή να αλλάξουν τις ιδέες αυτών που κυβερνούν παγκοσμίως. Παράλληλα όμως, στην ίδια την Αφρική που αποτελούσε και ο κύριος στόχος της προηγούμενης πρωτοβουλίας, ένας άλλος μουσικός, ο Simon Bikindi, περίμενε να δικαστεί στην Κένυα αντιμετωπίζοντας κατηγορίες ότι με την μουσική βοήθησε στο να προκληθεί η σφαγή από τους Hutu το 1994. Αυτά τα δύο παραδείγματα καταδεικνύουν πως άνθρωποι που ανήκουν στην ίδια κατηγορία, των λαϊκών διασημοτήτων μπορούν να επιφέρουν διαφορετικά πολιτικά αποτελέσματα και επιδράσεις στο κοινό τους (Street, 2007)

Η περίπτωση των μουσικών αλλά και άλλων διασημοτήτων όπως της Oprah Winfrey που βοήθησε σημαντικά τον Obama να εκλεγεί πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, επιτρέπουν να διαφανεί πως η μείξη των διασημοτήτων με την πολιτική έχει γίνει ένα σημαντικό στοιχείο της δημοκρατικής πολιτικής κουλτούρας. Για το αν η εξέλιξη αυτή είναι θετική η αρνητική για την δημοκρατική πολιτική υπάρχουν αντικρουόμενες απόψεις. (Inthorn & Street, 2011)

Μία σειρά θεωρητικών υποστηρίζει ότι η ψυχαγωγική τηλεόραση, η λαϊκή μουσική, ακόμα και τα ηλεκτρονικά παιχνίδια μπορούν να αποτελέσουν πηγές πολιτικής μάθησης. Η επίδραση τους όμως δεν είναι ίδια σε όλες τις περιπτώσεις. Έρευνες έχουν καταδείξει ότι ενώ στο Ηνωμένο Βασίλειο αυτοί που ενδιαφέρονται έντονα για τις διασημότητες έχουν μειωμένο πολιτικό ενδιαφέρον και δεν θεωρείται πιθανό να ψηφίσουν. Ενώ στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και στον Καναδά, οι διασημότητες ασκούν θετική επίδραση στους νέους ανθρώπους και τους παροτρύνουν να υποστηρίξουν

συγκεκριμένους σκοπούς ή να ψηφίσουν στις εκλογές (Inthorn & Street, 2011).

1.6.1 Η συμβολή των ΜΜΕ στην πολιτική

Η πολιτική έχει προσωποποιηθεί σε τεράστιο βαθμό και ειδικά μέσω των ΜΜΕ αφού τα πρόσωπα και όχι οι πολιτικές τους τοποθετήσεις είναι αυτά που προβάλλονται κυρίως. Ως εκ τούτου “η τηλεόραση κατέστη κυρίαρχος τρόπος θέσπισης και ερμηνείας του Πολιτικού”. Το κοινό επικοινωνεί πλέον με τα πολιτικά πρόσωπα και όχι με τα πολιτικά θέματα μέσω της τηλεόρασης. Η συνεχόμενη προβολή των πολιτικών μέσα από τα ΜΜΕ αποσκοπεί σε μία προσπάθεια των πρώτων να οικειοποιηθούν τη πολιτική δράση και να επηρεάσουν το κοινό ώστε να αποκτήσει εμπιστοσύνη κυρίως στο πρόσωπο τους και μετά στο πολιτικό τους έργο. (Δεμερτζής, 2002, pp. 230-233)

Η εικόνα των πολιτικών από τα ΜΜΕ προβάλλεται μέσω κάποιων συγκεκριμένων σκηνοθετικών κανόνων. Ο πρώτος κανόνας είναι η επιλεκτική προβολή των πολιτικών θεμάτων από τα ΜΜΕ. Ο δεύτερος κανόνας είναι ότι τα πολιτικά θέματα και τα πρόσωπα που εμπλέκονται παρουσιάζονται μέσω της χρήσης θεατρικών κανόνων. Η παρουσίαση είναι σύντομη και γρήγορη με πολλές εναλλαγές και απαραίτητη τη παρουσία των πολιτικών προσώπων που εμπλέκονται στα θέματα. (Meyer, 2000)

Υπάρχει λοιπόν μία συγκεκριμένη πολιτική σκηνοθεσία ειδικά στην τηλεόραση η οποία ξεκινά από την επιλογή των θεμάτων. Η επιλογή δεν είναι μία απλή διαδικασία αφού το θέμα πρέπει να φέρει συγκεκριμένα κριτήρια και χαρακτηριστικά, δηλαδή θα πρέπει να είναι σύντομο ώστε να μην κουράζει τον θεατή, να μπορεί να συγκλονίσει το κοινό και να επιτρέψει στα πρόσωπα

[84]

που συμμετέχουν να συγκρουστούν μεταξύ τους ώστε το κοινό στο τέλος να προσωποποιήσει το θέμα. Η επίδραση αυτής της πολιτικής σκηνοθεσίας είναι άμεσα ορατή αφού σε πολλές περιπτώσεις μετά το τέλος της προβολής ενός πολιτικού θέματος, ο θεατής μπορεί να μην φέρει στην μνήμη του κάθε λεπτομέρεια του θέματος αλλά παρόλα αυτά θυμάται τι ακριβώς ειπώθηκε και με ποιο τρόπο προβλήθηκε ο πολιτικός που τον εντυπωσίασε.

Οι συνέπειες λοιπόν που προκύπτουν από μία τέτοια προβολή των πολιτικών θεμάτων καθώς των ίδιων των πολιτικών είναι ότι στο τέλος το κοινό ορίζει ως πετυχημένο, εκείνον τον πολιτικό με την καλύτερη σκηνική παρουσία και τις μεγαλύτερες υποκριτικές ικανότητες και όχι αυτόν που επιτελεί ουσιαστικό πολιτικό έργο (Meyer, 2000).

Από αυτού του είδους η επιτηδευμένη προβολή όμως δεν επηρεάζει το σύνολο του τηλεοπτικού κοινού. Οι σταθεροί ψηφοφόροι μίας πολιτικής παράταξης και οι πολιτικοποιημένοι τηλεθεατές επιλέγουν τους πολιτικούς με άλλα κριτήρια και όχι τα τηλεοπτικά. Η ομάδα του τηλεοπτικού κοινού που επηρεάζεται μέσω της τηλεοπτικής πολιτικής επικοινωνίας είναι οι επιφανειακοί πολίτες που λειτουργούν βάση συναισθήματος και διαμορφώνουν τη γνώμη τους βάση των εντυπώσεων που δημιουργούνται με την τηλεοπτική παρουσία των πολιτικών (Meyer, 2000).

1.7 Η προβολή της πορνείας από τα ΜΜΕ

Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης στην σύγχρονη εποχή καλύπτουν το θέμα της πορνείας μέσα από δύο εκδοχές: η πρώτη παρουσιάζει τις

ιερόδουλες που εμπλέκονται στην πορνεία ως παραβάτες και η άλλη εκδοχή ως θύματα.

Η προβολή της αντίληψης των ιερόδουλων ως παραβατών, παρέχει παραδείγματα ιερόδουλων που παραβιάζουν τον Νόμο, που απειλούν την ασφάλεια των κοινοτήτων και που ενεργούν ως γενική ενόχληση. (Brunschot, et al., 1999), (Brock, 1988), (King, 1990), (Sacks, 1996)

Τα ΜΜΕ προβάλλουν επίσης μια «ρητορική της άνεσης», την οποία οι δημοσιογράφοι χρησιμοποιούν για να περιγράψουν τα συναισθήματα των γύρω περιοχών. Αυτή η ρητορική απεικονίζει την απειλή που αποτελεί η πορνεία στους δρόμους για τις μη-ιερόδουλες γυναίκες και τα σπίτια τους, την αύξηση της κυκλοφορίας και του θορύβου, καθώς και διάφορες καταγγελίες από τα μέλη της κοινότητας. (Brunschot, et al., 1999, pp. 42-72)

Σε ορισμένους δήμους, το κοινωνικό πρόβλημα της πορνείας συμπεριλαμβάνει το οργανωμένο έγκλημα, τον εθισμό και το παράνομο εμπόριο ναρκωτικών. Οι Van Brunschot κ.ά. διατύπωσαν ότι ορίζοντας αυτόν τον συσχετισμό σχεδόν φυσικό, η πορνεία θεωρήθηκε ακόμη περισσότερο υπεύθυνη για τα προβλήματα στους δρόμους (Brunschot, et al., 1999, pp. 55-56)

Το θέμα της άμεσης συσχέτισης της πορνείας με τον φαινόμενο του ιού HIV προβάλλεται έντονα από τα ΜΜΕ. Η J. Irvine υποστηρίζει ότι, μεταξύ άλλων «κοινωνικά λιγότερο ευνοημένων ομάδων, όπως είναι οι μετανάστες, οι χρήστες ναρκωτικών, οι ψυχικά ασθενείς ή ανάπηροι, καθώς και οι φτωχοί των αστικών κέντρων, οι ιερόδουλες ήταν και συνεχίζουν να είναι οι αποδιοπομπαίοι τράγοι για την νόσο και την μετάδοση του ιού HIV/AIDS». (Irvine, 1999, p. 66) Η Irvine συνεχίζει να υποστηρίζει ότι οι μελέτες για την

[86]

οροθετικότητα μεταξύ των εκδιδόμενων και των μη-εκδιδόμενων γυναικών δείχνουν παρόμοια ποσοστά μόλυνσης. Μελέτες που δείχνουν ένα υψηλότερο ποσοστό μόλυνσης μεταξύ των οροθετικών ιερόδουλων επίσης συνδέουν έντονα την λοίμωξη HIV με την ενδοφλέβια χρήση ναρκωτικών (EXN). Μεταξύ των μη-EXN ιερόδουλων, η Irvine αναφέρει ότι η μόλυνση από τον ιό HIV έχει σημειωθεί στο 5%. Συνεχίζει να επισημαίνει ότι η συγκεκριμένη μελέτη διεξήχθη χρησιμοποιώντας προσβάσιμα δείγματα ιερόδουλων που βρέθηκαν σε κρατητήρια, φυλακές, κλινικές σεξουαλικά μεταδιδόμενων ασθενειών, κλινικές μεθαδόνης και στον δρόμο. Αυτό το δείγμα, υποστηρίζει η ίδια, υπέρ-αντιπροσωπεύει τις γυναίκες που βρίσκονται σε κίνδυνο για λοίμωξη από τον ιό HIV (Irvine, 1999, p. 66) Η Brock υποστηρίζει ότι η σχέση μεταξύ της πορνείας και του HIV είναι εμφανής στα μέσα μαζικής ενημέρωσης του Καναδά, τα οποία προωθούν αυτό που ονομάζει «προπαγάνδα μίσους» (Brock, 1988, p. 13)

Άλλες έρευνες που έχουν διεξαχθεί στα ΜΜΕ φαίνεται να υποστηρίζουν αυτές τις διασυνδέσεις. Για παράδειγμα, η μελέτη της King για τις ιερόδουλες και την μετάδοση του ιού HIV σε άρθρα στους New York Times και την Washington Post αποκαλύπτει ότι οι ιερόδουλες πράγματι στοχοποιούνται ως φορείς μετάδοσης. Η King δείχνει ότι βάσει μιας προκαθορισμένης αντίληψης των ιερόδουλων ως απειλή για την κοινωνική τάξη, οι ιερόδουλες αποτελούν ευάλωτο στόχο για τους φόβους της μετάδοσης του AIDS. Οι φόβοι αυτοί, έχουν τις ρίζες τους στο στίγμα που συνδέεται με τις ιερόδουλες ως μια περιθωριακή ομάδα και όχι σε μια πραγματικότητα. Τα στοιχεία που χρησιμοποιεί για να στηρίξει τον ισχυρισμό αυτό είναι η απουσία

αποδεικτικών στοιχείων για τις ιερόδουλες ως φορείς μετάδοσης του HIV (King, 1990)

Από τα παραπάνω αναδεικνύεται πώς οι ιερόδουλες παρουσιάζονται ως παραβάτες από τα ΜΜΕ, ωστόσο αυτός ο προσανατολισμός αντιπροσωπεύει μόνο το μισό της συνολικής εικόνας. Μερικές φορές τα ΜΜΕ απεικονίζουν την ιερόδουλη ως θύμα. Εν τούτοις στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί πως η κάλυψη με προσανατολισμό της παρουσίασης της ιερόδουλης ως θύμα παρουσιάζεται σπανιότερα.

Μεταξύ των θεμάτων που προσδιορίζονται στη μελέτη που διεξήχθη από τους Van Brunschot κ.ά. (1999), είναι και ο διάλογος γύρω από τη βία ή η ρητορική της «ασφάλειας στην εργασία». Αυτός ο διάλογος περιλαμβάνει τις άμεσες δηλώσεις από ιερόδουλες που μιλούν για τον εαυτό τους, εκφράζοντας το φόβο και τη βία που βιώνουν ως εργαζόμενες στον δρόμο. (Brunschot, et al., 1999)

Το πρώτο θέμα που προσδιορίστηκε στη μελέτη της Gordon (1996) σχετικά με την πορνεία είναι το φαινόμενο όπου οι δημοσιογράφοι κατηγορούν τις ιερόδουλες για τη βία που βιώνουν στην εργασία τους. Ισχυρίζεται πως, με βάση την διχοτόμηση της θηλυκότητας σε «καλά» και «κακά» κορίτσι οι γυναίκες που εργάζονται ως ιερόδουλες τοποθετούνται στην κατηγορία των «κακών κοριτσιών» και θεωρούνται υπεύθυνες για την βία που διαπράχθηκε εναντίον τους. Αναφέρονται στοιχεία που αφορούν στις εγκληματικές πράξεις, ενισχύοντας αυτήν την αποκλίνουσα εικόνα. Για παράδειγμα, η προκλητική ενδυμασία, η σχέση της με τον δράστη, η ελκυστικότητα του θύματος, η χρήση όπλου και λεπτομέρειες που υπαινίσσονται την αποκλίνουσα συμπεριφορά από τον παραδοσιακό ρόλο [88]

στο σπίτι και την οικογένεια: «... λόγω του ότι είναι μια γυναίκα που εκπορνεύεται, η αξιοπιστία του θύματος της βίας έχει ζημιωθεί» (Gordon, 1996, p. 68)

Το δεύτερο στοιχείο που προκύπτει στην ανάλυση της Gordon είναι ο τρόπος με τον οποίο απλοποιούνται σύνθετα ατομικά εγκλήματα και απομονώνονται από το κοινωνικό και ιστορικό πλαίσιο. Για παράδειγμα, τα θέματα εστιάζουν στην κίνηση που έκανε ή δεν έκανε το θύμα για να αποτρέψει την επίθεση. Το στερεότυπο της ναρκομανούς ιερόδουλης που υποστηρίζεται ότι η ίδια προκάλεσε στον εαυτό της την επίθεση αγνοεί ότι αυτό είναι ένα ευκαιριακό ή ίσως ακόμη και προμελετημένο έγκλημα (Gordon, 1996, pp. 70-71)

Μια τρίτη τάση που διαπιστώθηκε από την Gordon περιλαμβάνει την εξατομίκευση της θυματοποίησης των εκδιδομένων γυναικών. Υποδηλώνεται ότι οι γυναίκες που παραβιάζουν τους κανόνες της σωστής συμπεριφοράς θα πρέπει να αναμένουν την βία ως φυσικό επακόλουθο. Ένας από τους τρόπους που αυτό επιτυγχάνεται είναι μέσω της χρήσης της λέξης «πόρνη» από τα μέσα ενημέρωσης για να τονίσουν την ενοχή των γυναικών που εργάζονται ως ιερόδουλες. Αυτή η ορολογία, όπως υποστηρίζει η Gordon, όχι μόνο «απαλλάσσει αποτελεσματικά την ενοχή των ανδρών στο παράνομο σεξ, αλλά και την ευθύνη της κοινωνίας για την έλλειψη βιώσιμων οικονομικών επιλογών για τις γυναίκες» (Gordon, 1996, pp. 72, 76)

Ο Lowman (2000), κάνει λόγο για τον «διάλογο της απομάκρυνσης». Εξηγεί ότι αυτός ο διάλογος αποτελεί την ερμηνεία των μέσων μαζικής ενημέρωσης ως προς τις προσπάθειες της αστυνομίας, των κατοίκων και των πολιτικών να εξαλείψουν την πορνεία του δρόμου. Η συνέπεια της [89]

επικοινωνίας αυτού του διαλόγου από τα μέσα ενημέρωσης είναι ότι συμβάλλει στο δημόσιο διάλογο έξω από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Τροφοδοτεί ένα εχθρικό κοινωνικό περιβάλλον όπου η αστυνομία, οι κάτοικοι και οι πολιτικοί ορίζουν τις εκδιδόμενες ως μια ενόχληση από την οποία θα πρέπει να απαλλαγούν. Μόλις εδραιωθεί από το κοινωνικό σύνολο η ιδέα ότι οι ιερόδουλες αποτελούν εστία μόλυνσης, οι ίδιες αυτόματα καθίσταντο ευάλωτες από κακόβουλους πελάτες που επιδιώκουν την σωματική τους βλάβη.

Αυτός ο διάλογος περί απαλλαγής, σχημάτισε ένα ιδεολογικό πλαίσιο στο οποίο εξαντλείται η βία των ανδρών κατά των γυναικών. Μια γυναίκα που εργάζεται στο δρόμο είναι ιδιαίτερα ευάλωτη στην επιθετική βία και τον μισογυνισμό και ακόμη περισσότερο σε ένα περιβάλλον στο οποίο επίσης διατρέχει τον κίνδυνο ποινικής δίωξης. (Lowman, 2000, p. 10) Συμβάλλοντας σε αυτόν τον διάλογο για την απαλλαγή, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης επικοινωνούν μία ιδεολογία σχετικά με το φύλο, την πορνεία και την ενοχή, παρόμοια με εκείνη που οδηγεί σε πρακτικές επιβολής και διακρίσεων που στοχοποιούν τις γυναίκες ιερόδουλες.

Αυτό που είναι ενδιαφέρον στο διάλογο με προσανατολισμό στο θύμα, είναι ότι φαίνεται να μοιάζει περισσότερο με έναν διάλογο με προσανατολισμό στο δράστη. Όπως δείχνουν οι Gordon (1996) και Lowman (2000), τα ΜΜΕ φαίνεται να προβάλλουν ως θύματα βίας τις εκδιδόμενες ενώ ταυτόχρονα τις καθιστούν υπεύθυνες για την σωματική και ψυχολογική βία που ασκείται εναντίον τους.

Κεφάλαιο 2. Μεθοδολογικό Πλαίσιο-Ανάλυση αποτελεσμάτων

2.1 Μεθοδολογικό Πλαίσιο

Τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί ένα αυξημένο «αντί-ουσιοκρατικό» ενδιαφέρον για τα ζητήματα της μεθοδολογίας της επιστημονικής έρευνας και ιδιαίτερα όσον αφορά στις επικεντρωμένες στη γλώσσα ποιοτικές μεθόδους. Κατευθυντήριο νήμα των μεθόδων αυτών είναι η κοινή παραδοχή ότι η γλώσσα μπορεί να μελετηθεί αυτόνομα και συστηματικά ως «κοινωνική πρακτική» που σιωπηλά υπαγορεύει, απαγορεύει, διατάσσει, διαμορφώνει και νομιμοποιεί τις σχέσεις των ανθρώπων με τον κοινωνικό τους περίγυρο κατά τρόπο ενεργητικό ή «επιτελεστικό». (Gergen, 1985) .

Η γλώσσα και τα κάθε είδους κείμενα προσεγγίζονται ως μορφές λόγου που βοηθούν επιτελεστικά στο να δημιουργηθούν και να αναπαραχθούν «περιέχουσες νόημα» σχέσεις, ταυτότητες και συστήματα «γνώσης/εξουσίας» μέσα σε συγκεκριμένα ιστορικά και κοινωνικά πλαίσια. (Τσεκέρης, 2006)

Αυτό προϋποθέτει μια άγρυπνη κριτική και ερμηνευτική «μετά-θεωρητική» στάση ως προς την «πραγματική» χρήση της γλώσσας σε διάφορες κοινωνικές περιστάσεις, κατά το πνεύμα της Νιτσεϊκής κριτικής και της γλωσσικής φιλοσοφίας του ύστερου Wittgenstein.

Σύμφωνα λοιπόν με τις θεωρίες ανάλυσης λόγου, η επιστήμη δεν αποτελεί ένα απλό άθροισμα «απρόσωπων» και «αντικειμενικών» στρατηγικών για την ουδέτερη «αναπαράσταση», ή εικονική επανάληψη, του εσωτερικού κόσμου των ανθρώπων και του εξωτερικού κόσμου των αντικειμένων, αλλά ένα δομημένο σύστημα κοινωνικών πρακτικών, οι [91]

οποίες συγκροτούν και αναπαράγουν γνωστικά αντικείμενα. (Eco, 1991)
Κάθε γνώση παράγεται μέσα από τις κοινωνικά διαμορφωμένες πρακτικές και τους διαθέσιμους λόγους, κάθε επιστημονική/ερευνητική δράση θα πρέπει αναστοχαστικά να υποβάλλεται σε εξέταση, σε σχέση με τις προϋποθέσεις και τις πρακτικές της.

Ο ερευνητής λόγου οφείλει να εξετάζει αυτοκριτικά τους ιδιαίτερους τρόπους με τους οποίους οι πρακτικές αναφορικά με το σχεδιασμό της έρευνας και τη συλλογή και ανάλυση δεδομένων συνυποστασιοποιούν ένα συγκεκριμένο τύπο γνώσης. (Banister, et al., 1994)

Θα πρέπει επίσης να αποκτά μια έλλογη συναίσθηση των ιστορικών συγκυριών που διαμόρφωσαν ένα επιστημονικό/ερευνητικό «παράδειγμα» που χρησιμοποιεί, καθώς και τις ποικίλες συνέπειες του συγκεκριμένου παραδείγματος για τον τύπο γνώσης που είναι ικανός να παραχθεί.

Τέλος, θα πρέπει να εστιάζει στην ιδιαίτερη σχέση της γνώσης που παράγει η συγκεκριμένη έρευνα με το ευρύτερο πεδίο της επιστημονικής γνώσης όσον αφορά το υπό μελέτη αντικείμενο και τις συνέπειες που η γνώση μπορεί να έχει για τα ατομικά ή συλλογικά υποκείμενα της έρευνας. (Gergen, 1985)

Μέσα από τις πρακτικές, διαμορφώνονται συγκεκριμένα είδη γνώσης τα οποία επιδρούν αποφασιστικά στο ερευνητικό υλικό σε κάθε φάση της διαδικασίας στη διατύπωση του ερευνητικού ερωτήματος, στην επιλογή της μεθοδολογίας, στο σχεδιασμό της έρευνας, στη συλλογή των διαφόρων δεδομένων και την ανάλυσή τους.

Λαμβάνοντας ως δεδομένο ότι οι ερωτήσεις προσκαλούν
[92]

συγκεκριμένα είδη απαντήσεων και συγκεκριμένα είδη στάσεων-τοποθετήσεων, επηρεάζουν τα ερευνητικά υποκείμενα αλλά και τα γλωσσικά αντικείμενα/υποκείμενα.

Εφόσον η επιτελεστική δύναμη της γλώσσας εξαρτάται όχι μόνον από την εσωτερική της γραμματική αλλά, όπως καταδεικνύει ο Pierre Bourdieu, και από τη θεσμική θέση του ομιλητή, θα πρέπει να συνυπολογιστεί η τάση του επιστημονικού/ερευνητικού λόγου η οποία ορίζει καταστάσεις και θεσπίζει πραγματικότητες.

Σύμφωνα με τον Ιωσηφίδη Θ το 2008, στο βιβλίο του «Ποιοτικές Μέθοδοι Έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες» αναφέρει ότι: *«Η ποιοτική έρευνα έχει ως βασικό σκοπό την κατανόηση του νοήματος ενός φαινομένου και όχι την μέτρηση και την στατιστική ανάλυση του. Οι ποιοτικές μέθοδοι έχουν ως βασικό στόχο τη διερεύνηση των νοημάτων και των αναπαραστάσεων που αποδίδουν τα υποκείμενα σε κοινωνικά φαινόμενα και διαδικασίες και στοχεύουν στην περιγραφή, ανάλυση, ερμηνεία και κατανόηση κοινωνικών φαινομένων, καταστάσεων και χαρακτηριστικών κοινωνικών ομάδων απαντώντας κυρίως στα ερωτήματα πώς και γιατί»* (Ιωσηφίδης, 2008, p. 21)

Σύμφωνα με τον Γ. Τσιώλη η ποιοτική έρευνα (Τσιώλης, 2014, pp. 45-46):

- Μελετά τα κοινωνικά φαινόμενα μέσα από την οπτική των δρώντων και εμπλεκόμενων υποκειμένων διεισδύοντας στα νοηματικά πλαίσια αναφοράς
- Εξετάζει τη ζωή όχι ως μια στατική κατάσταση αλλά ως μια

δυναμική διαδικασία

- Υιοθετεί μια ολιστική προσέγγιση των φαινομένων και τα μελετά εντός των ιστορικών, κοινωνικών και πολιτισμικών πλαισίων στα οποία ανήκουν
- Εστιάζει στην διαφοροποίηση και ποικιλία της κοινωνικής ζωής μελετώντας τα κοινωνικά φαινόμενα στην πολλαπλότητά τους.

Ο λόγος ο οποίος εκφράζεται μέσα από τις έννοιες γλώσσα και κοινωνικές πρακτικές, βοηθά στο να ξεπεραστούν μεθοδολογικά και θεωρητικά προβλήματα, όπως είναι ο μεθοδολογικός ολισμός και ατομικισμός, η γνώση και η εμπειρία, η δομή και η δράση, ο αντικειμενισμός και ο υποκειμενισμός.

Η ισχυρή σύνδεση του λόγου με την υλική πραγματικότητα και τους κοινωνικούς θεσμούς διαφοροποιεί την ανάλυση λόγου από άλλες γλωσσικές τεχνικές όπως είναι η αφήγηση, αλλά και η ανάλυση περιεχομένου. Η κριτική ανάλυση του λόγου προσφέρει τη βάση για τη μελέτη της ιδεολογίας σε διάφορους τομείς σπουδών. Σύμφωνα με τον Fairclough N. (1998) υπάρχουν τρεις βαθμίδες ανάλυσης του λόγου : η περιγραφή, η ερμηνεία αλλά και η κριτική εξήγηση.(Fairclough, 1988)

Η Μέθοδος της ανάλυσης του λόγου εμπνεύστηκε από τη θεωρία των ομιλιακών ενεργημάτων του J. Austin (Austin, 2003), την εθνομεθοδολογία του H. Garfinkel (Garfinkel, 1967) και τη σημειωτική. Η σημειωτική αποτελεί την επιστήμη της μελέτης των σημείων, αναφέρεται σε δυο αποκλίνουσες αποδόσεις. (Ιωσηφίδης, 2008)

Η πρώτη προέρχεται από τις εργασίες των Roland Barthes, Claude Levi-Strauss, Julia Kristeva και Jean Baudrillard, οι οποίες αναφέρονται [94]

στη σημειολογική παράδοση του Ferdinand de Saussure. (Billig, 1991)

Η δεύτερη προέρχεται από τις εργασίες των Charles W. Morris, Ivor A. Richards, Charles K. Ogden και Thomas Sebeok, ακολουθώντας λίγο-πολύ τη σημειωτική παράδοση του Charles Sanders Peirce. (Billig, 1991)

Ο βασικός εκφραστής των σημείων που προσπάθησε να συνθέσει αυτές τις δύο παραδόσεις είναι ο Umberto Eco. Ειδικότερα, ο Eco χρησιμοποίησε τον όρο «σημείωση» προκειμένου να καταδείξει την πολύπλοκη διαδικασία μέσω της οποίας ένας πολιτισμός παράγει σημεία και προσδίδει νόημα σ' αυτά. (Eco, 1976)

Στο πλαίσιο της πρακτικής άσκησης της ανάλυσης λόγου, δύο είναι τα κεντρικά θέματα (Eco, 1976):

α) τα ερμηνευτικά συμφραζόμενα του λόγου, τα οποία αναφέρονται κυρίως στην κοινωνική περίσταση και την πολιτισμική πραγματικότητα στην οποία τοποθετείται ένας συγκεκριμένος λόγος.

β) η ρητορική οργάνωση του λόγου, η οποία αφορά στην ιδιαίτερη διάρθρωση των επιχειρημάτων, που διαμέσου κεντρικών «δυναμικών αντιθέσεων» και διαφορετικών αναλυτικών επιπέδων, οργανώνουν ένα κείμενο ως «σημασιοδοτικό σύστημα» και συμβάλλουν έντεχνα στην ενίσχυση συγκεκριμένων ισχυρισμών ή αξιώσεων αλήθειας, ενώ ταυτόχρονα αντικρούουν αντίθετες απόψεις και πιθανές διαψεύσεις. Πρόκειται για την «αποκάλυψη» των στοιχείων «συνέχειας» και «απόκλισης» ή «ποικιλίας» μιας επιχειρηματολογίας.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι οι πολιτικοί διάλογοι/συνεντεύξεις, τα

ειδησεογραφικά δελτία και άλλες ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές, τα κάθε είδους διαφημιστικά κείμενα, ή η υπεράσπιση ενός κατηγορουμένου στη δικαστική αίθουσα.

Η ανάλυση λόγου αποτελεί μια αμφίδρομη διαδικασία ανάμεσα στο ειδικό και το γενικό, μια διαδικασία δηλαδή που συνδέει σε μια οργανική ολότητα (α) τη λεπτομερή, κριτική μεθοδολογική εξέταση λέξεων και προτάσεων, πάνω στον «παραδειγματικό» και το «συνταγματικό» άξονα, και (β) μια γενική θεωρία της κοινωνίας, του πολιτισμού, της εξουσίας και της υποκειμενικότητας. (Eco, 1991)

Με βάση τους παραπάνω ορισμούς θα γίνει και η ανάλυση του παρόντος θέματος. Συγκεκριμένα θα διερευνηθούν τα νοήματα και οι αναπαραστάσεις που αποδίδουν τα άρθρα σε σχέση με το εξεταζόμενο θέμα, σχετικά με πολιτικά και κοινωνικά φαινόμενα. Προκειμένου να υλοποιηθεί αυτό το εγχείρημα αποφασίσαμε να συλλέξουμε άρθρα από εφημερίδες, οι οποίες έχουν ένα αντιφατικό περιεχόμενο υπηρετώντας ένα διαφορετικό στυλ δημοσιογραφίας. Συγκεκριμένα από τη μια επιλέχθηκαν διαδικτυακοί ιστότοποι που ανήκουν στον «κίτρινο τύπο» ενώ από την άλλη εντάχθηκαν διαδικτυακά site και εφημερίδες οι οποίες έχουν κυρίως πολιτικό περιεχόμενο και συνδέουν πάντα τα γεγονότα τα οποία αναλύουν με το κράτος και τους πολίτες πχ (Καθημερινή, το Βήμα, Πρώτο θέμα κλπ).

Η μεθοδολογία ανάλυσης που ακολουθήθηκε βασίστηκε στις ακόλουθες δύο προσεγγίσεις⁵¹:

⁵¹“Φύλο και μέσα μαζικής Ενημέρωσης 2008” διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.genderissues.org.gr/Diotima/drasthriothtes/meletes-ereynes/EREVNES.htm>
[96]

1. **Κριτική ανάλυση λόγου:** Η συγκεκριμένη εστιάζει στην ανάλυση και στην διερεύνηση της πληθώρας των γλωσσικών και υφολογικών επιλογών που συγκροτούν τον έντυπο λόγο, επικεντρώνοντας την προσοχή στο κείμενο, τα θέματα, αλλά και τις λεξιλογικές επιλογές.

2. **Σημειολογική προσέγγιση ανάλυσης εικόνας** με στόχο να μελετηθεί το ευρύ φάσμα των κωδικών επικοινωνίας που ενσωματώνονται στην εικόνα.

Επιπλέον δόθηκε βαρύτητα στους κεντρικούς τίτλους των εφημερίδων αλλά και σε λέξεις και φράσεις που έδιναν το στίγμα κάθε φορά μιας έκρυθμης περιόδου. Η αξιολόγηση θα γίνει πέρα από τις παραπάνω αναφορές και με βάση τους τύπους των λόγων, οι οποίοι είναι ο πραγματιστικός, ο νοηματικός και ο προπαγανδιστικός λόγος. (Πλειός, 2001, pp. 67-106)

Συγχρόνως η ανάλυση θα βασιστεί και στα βασικά ερωτήματα που θέτονται κατά την διάρκεια της αναλυτικής διαδικασίας. Τα ερωτήματα είναι τα ακόλουθα. (Laswell, 1991, p. 165)

1. Ποιος εκφέρει την άποψη
2. Ποιο είναι το περιεχόμενο της άποψης
3. Ποιο μέσο επικοινωνίας χρησιμοποιεί για να εκφέρει την άποψή
4. Σε ποιον αναφέρεται
5. Ποιες συνέπειες έχει αυτή η δράση

Μέσα από το μοντέλο των βαθμίδων συγκρότησης θα γίνει η κατάταξη των άρθρων στο συμβολικό και φαντασιακό γίνεσθαι, με στόχο

πάντα την ενημέρωση του αναγνώστη με βάση πάντα και τις θέσεις που στοχεύει να προβάλλει η εφημερίδα (Δεμερτζής, 2002, π. 177)

2.1 Ανάλυση Αποτελεσμάτων

Σύμφωνα με το Δεμερτζή το 2002, στο βιβλίο του «Πολιτική Επικοινωνία», η ανάλυση του περιεχομένου μιας είδησης πραγματοποιείται είτε με την ποσοτική, είτε με την ποιοτική μέθοδο είτε και με τις δυο μεθόδους (Δεμερτζής, 2002)

Στη παρούσα ανάλυση αρχικά παρατέθηκαν κάποια ποσοτικά δεδομένα τα οποία δηλώνουν το εύρος των δημοσιευμάτων από τα υπό μελέτη site και εφημερίδες. Συνολικά μελετήθηκαν 27 άρθρα τα οποία προήλθαν από τις εφημερίδες το Πρώτο Θέμα, το Βήμα, τη Καθημερινή και site όπως το protagon, newsonly, newsbeat κ.λπ. Ημερολογιακά οι δημοσιεύσεις ξεκινούν τον Απρίλιο του 2012 όπου ξεκίνησε και το ζήτημα με τις οροθετικές εκδιδόμενες, ενώ παρατηρήθηκε μια συνεχή ενασχόληση με το θέμα καθ' όλη την χρονική διάρκεια του έτους 2012.

Καθώς η ανάλυση θα εστιάσει περισσότερο στο περιεχόμενο των άρθρων επιλέχθηκε η τεχνική της ανάλυση περιεχομένου σε συνδυασμό με την ανάλυση της εικόνας.

Ξεκινώντας με την ανάλυση, και συγκεκριμένα με την ανάλυση του λόγου, θα μελετήσουμε τους τίτλους και τα κείμενα στοχεύοντας στην αξιολόγηση τους με βάση το στόχο της εργασίας, που όπως προαναφέρθηκε αναφέρεται στη συμβολή του δημοσιογραφικού λόγου στο θέμα των οροθετικών εκδιδόμενων γυναικών, με ποιον τρόπο

προβλήθηκε το συγκεκριμένο θέμα, ποια τα μέτρα αντιμετώπισης της πολιτεία και ποιος ο απώτερος στόχος.

Προτού πραγματοποιηθεί η ανάλυση του υπό εξέταση θέματος, θα γίνει μια περιγραφή των γεγονότων όπως εξελίχθηκαν εκείνη τη περίοδο, προκειμένου να γνωστοποιηθεί στον αναγνώστη το υπό εξέταση θέμα. Αρχικά θα γίνει μια αναφορά στην ανακοίνωση της αστυνομίας για το συγκεκριμένο γεγονός όπως παραθέτετε από τον Φαρμακίδη(2013) στο άρθρο του «Αναπάντητα ερωτήματα γύρω από το ζήτημα των οροθετικών γυναικών» (Φαρμακίδης, 2013)

«Καταθέσεις αστυνομικών, διαβιβαστικά προς την εισαγγελία, δελτία Τύπου του Ξενίου Διός: «[...] προσήχθησαν 96 γυναίκες [...]», «[...] προσήχθησαν 2.160 εκδιδόμενες γυναίκες σε βάρος των οποίων ασκήθηκαν ισάριθμες μηνύσεις [...]», «[...] θα κινηθεί η διαδικασία διοικητικής τους απέλασης, καθώς [...] αποτελούν κίνδυνο για τη δημόσια υγεία [...]», «[...] από αυτές 10 βρέθηκαν θετικές στον ιό HIV [...]», «ελέγχθηκαν 91 οίκοι ανοχής [...] κινήθηκε η διαδικασία απελάσεις για 100 από τα συλληφθέντα άτομα (αλλοδαπές) [...]»⁵². «[...] φρονούμε ότι με τη δημοσιοποίηση του προσώπου και της ποινικής δίωξης [...] θα προστατευτεί το κοινωνικό σύνολο [...]», «[...] προσωρινή κράτηση, επειδή δεν έχει γνωστή διαμονή στη χώρα, στοιχείο από το οποίο προκύπτει σκοπός φυγής της [...]»⁵³.

⁵² Πρώτο Θέμα, 06.05.2012, με τίτλο «Έρευνα του ΚΕΕΛΠΝΟ “Δαγκωτό” υπέρ της δημοσιοποίησης για τις οροθετικές ιερόδουλες». Το Βήμα 11/12/2012, με τίτλο «Ξένοι δικαστές για την μεταχείριση οροθετικών ιερόδουλων από την ΕΛ.ΑΣ»

⁵³ Συγκεντρωτικό δελτίο από 01.01.2013 της Ελληνικής Αστυνομίας για την επιχείρηση «Ξένιος Ζευς». Διαθέσιμο στην Ιστοσελίδα [99]

Το πρώτο συμβάν σε σχέση με το εξεταζόμενο θέμα καταγράφεται περίπου το Μάιο του 2012, με τη σύλληψη 27 γυναικών οι οποίες μετά από επιχείρηση «σκούπα» της αστυνομίας στα στέκια των τοξικομανών και των εκδιδόμενων γυναικών κρατούνται στα κεντρικά της ελληνικής αστυνομίας. Στη συνέχεια και χωρίς να ακολουθηθεί κάποια νόμιμη διαδικασία μια εκ των εκδιδομένων παρά τη θέληση της ελέγχεται και διαπιστώνεται πως είναι φορέας του ιού HIV⁵⁴.

Λίγες μέρες αργότερα της απαγγέλθηκαν κατηγορίες κακουργηματικού χαρακτήρα. Ανάμεσα σε αυτές και η κατηγορία βαριάς σκοπούμενης σωματικής βλάβης. Το επόμενο διάστημα και καθώς η χώρα διανύει την πιο κρίσιμη προεκλογική περίοδο της μεταπολιτευτικής ιστορίας της, δεκάδες γυναίκες, ως επί το πλείστον Ελληνίδες, οδηγούνται στα αστυνομικά τμήματα, ελέγχονται και ορισμένες από αυτές προφυλακίζονται με τις ίδιες βαρύτατες κατηγορίες.

Η ΕΛ.ΑΣ δίνει τα στοιχεία τους στη δημοσιότητα. Τα ΜΜΕ εξαπολύουν ένα κυνήγι μαγισσών, ενώ μερίδα της κοινωνίας καυχιέται για την δική της καθαρότητα, εντοπίζοντας τον νέο εχθρό. Εκατοντάδες άντρες -οικογενειάρχες στο άκουσμα της είδησης συνωστίζονται στις Το φαινόμενο εντάθηκε το Μάιο του 2012, οι συλλήψεις όμως είχαν διενεργηθεί ήδη από τις αρχές του Μαρτίου του 2012. Τα δημοσιεύματα του τύπου που αναλύονται στη παρούσα μελέτη, υιοθετούν στη

http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=%27..%27&perform=view&id=23533&Itemid=1027&lang ανάκτηση στις 9-11-2014. Δελτίο τύπου Ελληνικής Αστυνομίας από 23.02.2013 για επιχείρηση ελέγχου για θύματα trafficking σε μαγαζιά «strip show».

⁵⁴ Μ. Μουδάτου, (2013) *Δύο Χρόνια Μετά το Κυνήγι των Εκδιδόμενων Οροθετικών Γυναικών*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.inout.gr/showthread.php?p=555393> Ανάκτηση στις 10-11-2014

πλειοψηφία τους και αναπαράγουν τις επικλήσεις των κυβερνητικών παραγόντων περί «υγειονομικής βόμβας από τους μετανάστες, έτοιμη να εκραγεί». Ο τύπος σπέρνει το πανικό. Συγκεκριμένα, δημοσίευμα της εφημερίδας εσπρέσο αναφέρει «2.042 ανθυγιεινές εστίες στο κέντρο της πρωτεύουσας – Κατά δεκάδες στοιβάζονται οι παράνομοι μετανάστες»⁵⁵. Σε ένα άλλο δημοσίευμα του Πρώτου θέματος περιγράφονται με γλαφυρό τρόπο (χρησιμοποιώντας ένα πραγματιστικό λόγο) οι συνθήκες διαβίωσης των μεταναστών και των ιερόδουλων, από την άλλη όμως γίνεται αναφορά με θετικά σχόλια στη κίνηση της τότε κυβέρνησης, να προβεί στην εξέταση των ιερόδουλων και στη δημοσιοποίηση των στοιχείων τους⁵⁶. Για πολλές εφημερίδες πολύ αργότερα θεωρήθηκε ότι η κίνηση αυτή είχε πολιτικό περιεχόμενο και στόχο να κερδίσει τις εντυπώσεις, για μια κυβέρνηση η οποία φαινόταν ότι θα έχανε την εξουσία.

Ορισμένα από τα δημοσιεύματα τα οποία εν συνεχεία αναπαράχθηκαν και από άλλα site και εφημερίδες ήταν τα ακόλουθα⁵⁷. «Τριτοκοσμικές συνθήκες – Σε εκατοντάδες κτίρια όπου διαμένουν άνθρωποι έχουν εντοπιστεί τρωκτικά, βουνά σκουπιδιών», «Ανθυγιεινές

⁵⁵ Πάντζου, Χ.(2013) Μετανάστευση και ρατσιστικός λόγος των ΜΜΕ, Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα, <http://www.unhcr.gr/1againstracism/> Ανάκτηση στις 10-11-2014

⁵⁶ Βλ. Πρώτο Θέμα, 06.05.2012, με τίτλο «Έρευνα του ΚΕΕΛΠΝΟ “Δαγκωτό” υπέρ της δημοσιοποίησης για τις οροθετικές ιερόδουλες» διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.protothema.gr/greece/article> Ανάκτηση στις 20-11-2014

⁵⁷ Βλ. Ουνισένκο Κ., «2.042 ανθυγιεινές εστίες στο κέντρο της πρωτεύουσας» ,Η Καθημερινή, 3/3/2012 διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.kathimerini.gr> βλ επίσης <http://www.newsbeast.gr/> , ανάκτηση στις 20-11-2014

εστίες” χαρακτηρίζονται ολόκληροι δρόμοι στο κέντρο με παρουσία αλλοδαπών, τοξικομανών, απορριμμάτων, ούρων, αφοδευμάτων», «Άνθρωποι και ποντίκια σε 500 κτίρια – Τριτοκοσμικές εικόνες σε εγκαταλειμμένα κτίσματα και πολυκατοικίες στις οποίες διαμένει μεγάλος αριθμός αλλοδαπών – Κτίρια υγειονομικές βόμβες. Απορρίμματα και ούρα τρωκτικών παντού. Δυσσομία. Κίνδυνος νοσημάτων. SOS»⁵⁸. Η παρακάτω εικόνα πλαισιώνει σε διάφορες εφημερίδες τη κατάσταση των μεταναστών, και στάθηκε αφορμή για τη σύλληψη των ιερόδουλων, οι οποίες συνελήφθησαν στο πλαίσιο της επιχείρησης σκούπας της αστυνομίας.

Πηγή: Φωτογραφία © UNHCR/J.Zocherman

Με βάση τη παραπάνω θεωρία η παρούσα φωτογραφία από τη μια επιχειρεί να προκαλέσει τη συμπόνια του κοινού ενώ την ίδια στιγμή

⁵⁸ Πάντζου, Χ.(2013) Μετανάστευση και ρατσιστικός λόγος των ΜΜΕ, 2013, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.unhcr.gr/1againstracism> Ανάκτηση στις 20-11-2014

παρουσιάζει τις συνθήκες διαβίωσης των μεταναστών, προκειμένου να αιτιολογήσει τους υγειονομικούς κινδύνους. Στόχος της δεν είναι να προβάλει το γεγονός της εξαθλίωσης των συγκεκριμένων ανθρώπων αλλά να δώσει βαρύτητα στους κινδύνους της παρούσας κατάστασης της κοινωνίας. Το ίδιο επιχειρήθηκε όπως θα αναφερθεί και παρακάτω με τις φωτογραφίες των ιερόδουλων. Οι ίδιες προβλήθηκαν ως εγκληματίες και όχι ως θύματα των ναρκωτικών καθρεφτίζοντας την άσχημη πλευρά της κοινωνίας μας. Μιας πλευράς που όλοι επιδιώκουν να κρύψουν.

Σύμφωνα με το Monthly Archive(2012)⁵⁹ την ίδια χρονιά, αλλά κάποιους μήνες αργότερα, συγκεκριμένα τον μήνα Οκτώβριο του 2012 έγινε αναφορά στην παράνομη αντιμετώπιση του θέματος από τη τότε Κυβέρνηση και συγκεκριμένα από τον πρώην Υπουργό Προστασίας του Πολίτη Μιχάλη Χρυσοχοΐδη και τον πρώην Υπουργό Υγείας Ανδρέα Λοβέρδο.

Όπως αναφέρεται στο δημοσίευμα με πρόσχημα την υγειονομική διάταξη Γ.Υ. 39^α/ ΦΕΚ 1002/02/04/2102, το κράτος εστιάζει σε σωρεία παρανομιών αναφορικά με την προσαγωγή, τη σύλληψη και την κράτησή τους. Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι τα νομικά ατοπήματα ήταν τα ακόλουθα:

1. Η διαδικασία προσαγωγής: Συνελήφθησαν 96 γυναίκες που βρίσκονταν σε δρόμους γύρω από την Ομόνοια, οι οποίες αφού οδηγήθηκαν στο τμήμα μεταγωγών της Πέτρου Ράλλη, σε καθεστώς στέρησης της ελευθερίας τους υποχρεώθηκαν να

⁵⁹ Βλ Monthly Archive (2012). Πρόσκληση σε συνέντευξη τύπου, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://diokomenesorothetikes.wordpress.com/2012/10/> Ανάκτηση στις 23-11-2014

κάνουν τεστ διάγνωσης της HIV λοίμωξης. Δεν συνελήφθησαν οι γυναίκες αυτές με την κατηγορία αυτόφωρου αδικήματος, αλλά για απλή εξακρίβωση στοιχείων.

2. Υποβολή σε τεστ διάγνωσης της HIV λοίμωξης: Στο μεταγωγών, ένα κλιμάκιο γιατρών κάνει το τεστ διάγνωσης ενάντια στους κανόνες της δεοντολογίας. Οι γιατροί επίσης, με άρση του απορρήτου και κατά παράβαση του νόμου περί προστασίας προσωπικών δεδομένων, ενημέρωναν τους αστυνομικούς για τα αποτελέσματα της εξέτασης και όχι τις ενδιαφερόμενες.
3. Προφυλάκιση των γυναικών με απόφαση της δικαστικής αρχής, που είχε ως αποτέλεσμα την προφυλάκιση των 26 αρχικά, γυναικών.

Παρότι η δράση της αστυνομίας και του κράτους είναι παράνομη, ο τύπος σπεύδει να δημοσιοποιήσει το γεγονός, όπως έχει ήδη αναφερθεί καταδικάζοντας τις ιερόδουλες. Στις 2-5-2012 η Καθημερινή μια εφημερίδα με πολιτική εστίαση, από τις πλέον αντικειμενικές και αποδεκτές από το κοινό, προβάλλει το γεγονός δημιουργώντας ένα αίσθημα κινδύνου, μέσα από το περιεχόμενο του άρθρου. Συγκεκριμένα ο λόγος που διατυπώνεται είναι επίσημος, ενώ η αναφορά στο ΚΕΕΛΠΝΟ και στην αστυνομία επισημοποιεί την είδηση όσο και το κρίσιμο του θέματος. Οι αναφορές του άρθρου που καθιστούν το θέμα σημαντικό είναι οι ακόλουθες: *« Οι ιερόδουλες που έχουν βρεθεί τα τελευταία 24ωρα θετικές στον ιό του έιτς ανέρχονται σε 12, γεγονός που επιβεβαιώνει τις εκτιμήσεις των ειδικών ότι η δραματική αύξηση των νέων*

[104]

κρουσμάτων που καταγράφεται οφείλεται κατά κύριο λόγο στην παράνομη πορνεία». (Μπουλούτζα, 2012) Μέσα από τη συγκεκριμένη αναφορά ουσιαστικά η δημοσιογράφος παίρνει θέση ενάντια στις ιερόδουλες, αναφέροντας τη λέξη «παράνομες» προκειμένου να δώσει έμφαση σ' ένα κοινωνικό γεγονός, στη λέξη «δραματική» προκειμένου να δηλώσει το πόσο επικίνδυνη είναι η κατάσταση λόγω των μεταναστών, των ναρκωτικών αλλά και των ιερόδουλων. Μια επόμενη παράγραφος με πραγματιστικό χαρακτήρα παρουσιάζει ένα γεγονός το οποίο δημιουργεί σίγουρα πανικό στις τάξεις των αναγνωστών. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι **1000 άτομα** που είχαν επαφή με μια εκ των γυναικών που συνελήφθησαν και είχε τον ιό HIV, κάλεσαν τη τηλεφωνική γραμμή του ΚΕΕΛΠΝΟ για να λάβουν οδηγίες. Αυτό σίγουρα καθοδήγησε όλους τους ενδιαφερόμενους που είχαν σεξουαλική επαφή με τη συγκεκριμένη ιερόδουλη ή με άλλες να προβούν σε παρόμοια δράση, δηλαδή να προβούν σε άμεσες εξετάσεις για να διαπιστώσουν αν έχουν τον ιό.⁶⁰

Τέλος το δημοσίευμα προτρέπει τη πολιτεία να προβεί και σε άλλες συλλήψεις (οι οποίες όπως προαναφέρθηκε ήταν παράνομες) και να δημοσιοποιήσει και άλλα ονόματα και φωτογραφίες- επίσης παρανόμως- προκειμένου το κοινό να λάβει γνώση των γεγονότων και ειδικά ο αντρικός πληθυσμός. Με βάση τον Gergen(1985) διαπιστώνεται ότι το συγκεκριμένο άρθρο δεν ενημερώνει αλλά καθοδηγεί ενώ συνάμα καθορίζει αυτό που η πολιτεία επιδίωξε εκείνη τη περίοδο να αποπροσανατολίσει και να κερδίσει την εύνοια σε μια προεκλογική περίοδο. (Gergen, 1985)

⁶⁰ Πρώτο Θέμα, 06.05.2012, με τίτλο «Έρευνα του ΚΕΕΛΠΝΟ “Δαγκωτό” υπέρ της δημοσιοποίησης για τις οροθετικές ιερόδουλες»

. Στην Εικόνα 2 παρουσιάζεται μία εκ των ιερόδουλων. Όπως παρατηρείτε η εικόνα που έχει επιλεγεί για να προβάλει στο κοινό το συγκεκριμένο άτομο, το οποίο κατά την αστυνομία συνειδητά επιδίωκε να μεταδίδει τον ιό του HIV προβάλετε χαμογελαστό αμετανόητο για τις πράξεις του. Στόχος του τύπου και της τηλεόρασης ήταν να παρουσιάσει την ιερόδουλη ως συνειδητοποιημένη για τη πράξη της. Σύμφωνα όμως με τον Τσέκερη (2006) η φωτογραφία ενός ατόμου δηλώνει σ' ένα βαθμό τη συναισθηματική του κατάσταση την ώρα που αυτή τραβήχτηκε και όχι την ευρύτερη συναισθηματική του κατάσταση. (Τσεκέρης, 2006) .

Εικόνα 2- Φωτογραφία 22χρονης Ιερόδουλης

Πηγή: Newonly.(2012) Προφυλακιστέα η οροθετική ιερόδουλη.

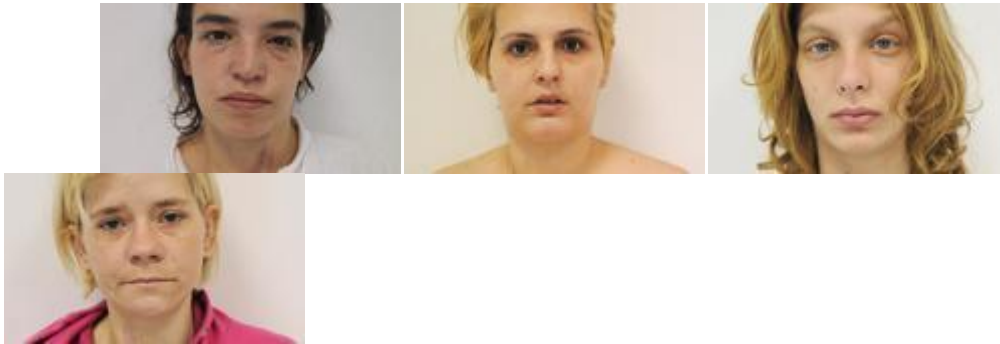
Διαθέσιμο στην Ιστοσελίδα

<http://www.newonly.gr/article.asp?catid=36808&subid=2&pubid=129027686>,

ανάκτηση στις 23-11-2014

Αντίθετα οι φωτογραφίες των λοιπών ιερόδουλων που κατηγορήθηκαν είναι πιο χαρακτηριστικές της συναισθηματικής τους κατάστασης. Το ύφος τους διακρίνεται από απάθεια αλλά και ταυτόχρονα μελαγχολία. Πρόκειται για

γυναίκες εξαθλιωμένες και κατατρεγμένες που στο πρόσωπο τους διακυβεύτηκε το κυνήγι ψηφοθηρίας από την κυβερνητική πρακτική.

Πηγή: Newonly.(2012) 12 οι οροθετικές ιερόδουλες - στη δημοσιότητα οι φωτογραφίες. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα

<http://www.newonly.gr/article.asp?catid=36808&subid=2&pubid=129027686>,

ανάκτηση στις 23-11-2014

Οι προτάσεις που χρησιμοποίησε ο τύπος πάντα με βάση την θεωρία των (Billing,1991;Banister, Burman, Parker, Taylor, M, and Tindall,1994) έχουν στόχο να στιγματίσουν τις ιερόδουλες, να κινδυνολογήσουν και να δημιουργήσουν το αίσθημα του επείγοντος στο κοινό. Συγκεκριμένα στις φράσεις «έλεγχοι της αστυνομίας μόνο σε 96 ιερόδουλες» , το μόνο υπονοεί ότι πιθανώς οι οροθετικές είναι πολύ περισσότερες, ενώ η έκφραση «Τηλεφωνήματα στο ΚΕΛΠΝΟ», επιδιώκει να δημιουργήσει αίσθημα πανικού. Μια άλλη σημαντική λέξη είναι η **σύλληψη** αντί για **εξακρίβωση**, κάτι που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι γυναίκες ορίζονται ως εγκληματίες και όχι θύματα της κατάστασης.

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η σεξουαλική αγωγή και ο ασφαλής τρόπος σεξουαλικής επαφής είναι κάτι που επαφίεται σε όλους τους συμμετέχοντες σε μια σεξουαλική πράξη και ότι η αμέλεια

γύρω από την χρήση προφυλακτικού βαραίνει κυρίως τους πελάτες των οίκων ανοχής, αφού είναι ευρέως γνωστό ότι η απαίτηση για την μη χρήση μέσων προστασίας προβάλλεται από τους άνδρες πελάτες των ιερόδουλων ως προαπαιτούμενο για την συνεύρεσή τους. Ως εκ τούτου οι πελάτες κατέχουν ένα σημαντικό μερίδιο ευθύνης στην εξάπλωση των ασθενειών από μέρους των εκδιδομένων. Αντί λοιπόν η πολιτεία να προχωρήσει σε ουσιαστικά μέτρα εκπαίδευσης γύρω από τα θέματα του ιού HIV (μέσα από προγράμματα σεξουαλικής αγωγής στα σχολεία) επιλέγει τη δημοσιοποίηση προσωπικών δεδομένων των γυναικών.

Σύμφωνα με τον Δεμερτζή μια είδηση έχει στόχο να κατευθύνει και να επηρεάσει το κοινό. (Δεμερτζής, 2002). Οι κρατικοί φορείς συνέβαλλαν ενεργά στην εξάπλωση του ρατσισμού μέσα από την διαπόμπευση των εκδιδομένων οροθετικών πραγματοποιώντας υγειονομικούς ελέγχους και κάνοντας λόγο για ανθρώπους «υγειονομικές βόμβες» που ζουν ανάμεσα μας εξαπλώνοντας τον φόβο, τον ρατσισμό και το στιγματισμό.

Η δημοσίευση των φωτογραφιών και η αποκάλυψη της οροθετικότητας των γυναικών αυτών είναι αδικαιολόγητη και άκρως προσβλητική της τιμής και της υπόληψής τους. Ωστόσο αφού προβλέπονται στον νόμο, πρόκειται εξ ορισμού για νόμιμες προσβολές. Είναι σαν η καταδικαστική απόφαση να προσβάλλει την υπόληψη του κατηγορουμένου. Η σκοπούμενη και καθ' όλα θεμιτή προστασία του κοινωνικού συνόλου (ενημέρωση και ευαισθητοποίησή του και διαφύλαξη της δημόσιας υγείας) μπορούσε να επιτευχθεί με σαφώς ηπιότερα μέσα, όπως με τη δημοσιοποίηση των χαρακτηριστικών των γυναικών που

συνελήφθησαν (ύψος, χρώμα ματιών και μαλλιών, εθνικότητα, κλπ) και της περιοχής όπου εργάζονταν(οίκος ανοχής, «πιάτσα»).

Όταν το διακύβευμα είναι η ίδια η ζωή του παθόντος, η Πολιτεία υποχρεούται να λάβει κάθε δυνατό μέτρο για την προστασία της. Η ιδιωτικότητα των κατηγορουμένων είναι ούτως ή άλλως υποδεέστερο έννομο αγαθό έναντι της ζωής ή της υγείας. Η αλήθεια είναι ότι η απάνθρωπη διαπόμπευση των οροθετικών γυναικών, έγινε καθαρά για λόγους πολιτικούς, αφενός για κατατρομοκράτηση της κοινωνίας με την προβολή μιας αόρατης απειλής, με στόχο την πειθάρχηση, και αφετέρου για να μπορέσει να αυξήσει το πολιτικό του γόητρο ο τότε υπουργός⁶¹.

Η λανθασμένη πολιτική δράση σε συνεργασία με την αστυνομία, αντανakλάται και στην αντίδραση του Γενικού γραμματέα του υπουργείου Δικαιοσύνης, ο οποίος προσπάθησε να αναστρέψει το αρνητικό κλίμα που επικρατούσε ⁶². Σύμφωνα με άρθρο από τον διαδικτυακό ιστότοπο inews στις 6-6-2012 δίνετε μια άλλη οπτική η οποία αναφέρεται στη παρέμβαση του Γενικού γραμματέα του υπουργείου Δικαιοσύνης στο θέμα των οροθετικών⁶³. Η παρέμβαση του συνδυάστηκε με την παρέμβαση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα και με την παρέμβαση του Συνηγόρου του Πολίτη για το θέμα που ανέκυψε με τη δημοσιοποίηση των φωτογραφιών των οροθετικών

⁶¹ ΣΚΑΙ.(2012) Μεγαλώνει η Λίστα με τις οροθετικές από <http://www.skai.gr/news/health/article/201955/antigrafotousunolika-14-oi-ierodoules-mehiv/> Ανάκτηση στις 10-1-2015

⁶² Pontiki.(2012) Αυξάνεται συνεχώς ο αριθμός των οροθετικών ιερόδουλων, από <http://topontiki.gr/article/34709> Ανάκτηση στις 10-1-2015

⁶³ In.(2012) *Παρέμβαση του Γενικού Γραμματέα*, από <http://www.inewsgr.com/102/paremvasi-sto-thema-ton-orothetikon-apo-ton-gg-tou-yp-dikaiosynis.htm> Ανάκτηση στις 10-1-2015

ιεροδούλων⁶⁴. Ο γενικός γραμματέας Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του υπουργείου Δικαιοσύνης κ. Γιάννης Ιωαννίδης, θέτει εμπέσως και ζήτημα τροποποίησης του σχετικού νόμου, λαμβάνοντας υπόψη τις αντιδράσεις του Συνηγόρου του Πολίτη, της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, της ΓΓ Ισότητας των Φύλων, του Ιατρικού Συλλόγου Αθηνών, του Κέντρου Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕΘΕΑ) κ.α. Οι συγκεκριμένοι φορείς έκαναν λόγο για παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων των θιγόμενων προσώπων. Ο κ. Ιωαννίδης με έγγραφό του προς την Αρχή ζητά να γνωμοδοτήσει επ' αυτού.

Σύμφωνα με πληροφορίες ο γενικός γραμματέας στο έγγραφο του καταγράφει τους προβληματισμούς που αναδείχθηκαν σε σχέση με την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τον έως τώρα δημόσιο διάλογο, μεταξύ των οποίων είναι:

α) Η νομιμότητα της δημοσιοποίησης, λαμβανομένων υπ' όψη του εύρους και της ποιότητας των δεδομένων, ιδίως όσον αφορά την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας σε σχέση με τους επιδιωκόμενους σκοπούς, όπως αυτοί ορίζονται στο ν. 2472/1997.

β) Η αναγκαιότητα ή μη ύπαρξης άδειας της Αρχής για τη δημοσιοποίηση ευαίσθητων δεδομένων σχετικών με την υγεία.

⁶⁴ LEFT.(2012) Αντίδραση του Συνήγορου του πολίτη, από <https://left.gr/news/antidراسi-synigoroy-toy-politi-gia-ti-dimosiopoisi-stoiheion-fotografion-orothetikon> Ανάκτηση στις 10-1-2015

γ) Η ύπαρξη ή μη αποτελεσματικής έννομης προστασίας των θιγόμενων προσώπων, έναντι ενός τέτοιου μέτρου, τόσο πριν, όσο και μετά τη δημοσιοποίηση.

δ) Η χρονική διάρκεια της ανάρτησης στο διαδίκτυο του δελτίου τύπου, τόσο στην πρωτογενή του μορφή στην ιστοσελίδα της ΕΛΑΣ, όσο και στη δευτερογενή του μορφή στις ιστοσελίδες στις οποίες αναδημοσιεύτηκε, καθώς και βιντεοσκοπημένων τηλεοπτικών εκπομπών ή σχετικών αποσπασμάτων αυτών στις οποίες μεταδόθηκαν οι φωτογραφίες και τα λοιπά προσωπικά δεδομένα των θιγομένων προσώπων.

Καταλήγοντας ο Γενικός γραμματέας αναφέρει ότι: *«Η Γενική Γραμματεία Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, παρακολουθεί αυτές τις εξελίξεις και προτίθεται να αναλάβει κάθε αναγκαία σχετική πρωτοβουλία για την εμπέδωση και προαγωγή της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, σύμφωνα άλλωστε με τη θεσμική της αποστολή. Στο πλαίσιο αυτό, αναμένουμε με ενδιαφέρον τυχόν απόφασή σας σύμφωνα με τις κατά το Σύνταγμα και το νόμο αρμοδιότητές σας. Η συνεισφορά σας και η γνώμη σας για τυχόν αναγκαίες παρεμβάσεις στο νομοθετικό και εν γένει κανονιστικό πλαίσιο προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μας είναι εξαιρετικά πολύτιμη».*

Πριν από την αντίδραση του γενικού γραμματέα, άλλοι επίσημοι φορείς κατέκριναν την συγκεκριμένη πολιτική δράση. Συγκεκριμένα 4 μη κυβερνητικές οργανώσεις έκαναν λόγο για κατάφωρη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του ιατρικού απορρήτου. Κατά τη

δημοσιοποίηση των στοιχείων υπήρξαν δεδομένα που έπρεπε να δουν το φως της δημοσιότητας ενώ κάποια άλλα όπως κρίθηκε στη πορεία δημοσιοποιήθηκαν παρανόμως.

Σύμφωνα με τους ελέγχους του ΚΕΕΛΠΝΟ, στο πλαίσιο της εκδοθείσας υγειονομικής διάταξης του υπουργείου Υγείας, τα στοιχεία που έπρεπε να δημοσιοποιηθούν σύμφωνα με το δημοσίευμα ήταν η παράνομη λειτουργία του οίκου ανοχής (Αχαρνών και Φωκαίας 22B) και το γεγονός ότι οι εργαζόμενοι δεν διέθεταν την απαιτούμενη άδεια άσκησης επαγγέλματος και τα ειδικά βιβλιάρια υγείας σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία. Ο συγκεκριμένος οίκος ανοχής έχει σφραγισθεί επτά φορές τα τελευταία δύο χρόνια. Το ΚΕΕΛΠΝΟ τονίζει ότι οι χωρίς άδεια οίκοι ανοχής στην Αθήνα, είναι περισσότεροι από 500. Ο διαχωρισμός της είδησης και οι έντονες αντιδράσεις προήλθαν από τον Σύλλογο Οροθετικών Ελλάδος «Θετική Φωνή», και τις οργανώσεις «Κέντρο Ζωής», «Praksis» καθώς και το Δίκτυο για το Δικαίωμα στη Στέγη και την Κατοικία. Οι οργανισμοί όπως αναφέρει το δημοσίευμα θεώρησαν τη δράση στιγματισμού ρατσιστική. Οι οργανισμοί θεωρούν ότι καθήκον της πολιτείας είναι να προχωρήσει σε ουσιαστικά μέτρα εκπαίδευσης γύρω από τα θέματα του ιού HIV/AIDS μέσω προγραμμάτων σεξουαλικής υγείας στα ελληνικά σχολεία. Οι φορείς ανέφεραν ότι η Πολιτεία ουσιαστικά αυτοαναιρεί τα προγράμματα που σχεδιάζει και προσπαθεί να υλοποιήσει σχετικά με την εθελοντική εξέταση εκδιδόμενων ατόμων, με σκοπό την πρόληψη και προστασία της δημόσιας υγείας. Για πρώτη φορά στο συγκεκριμένο δημοσίευμα γίνεται

γνωστή η παρεμβολή από άλλα κόμματα όπως οι οικολόγοι πράσινοι, που αναφέρουν ότι η συγκεκριμένη πράξη ήταν παράνομη.⁶⁵

Ο Φαρμακίδης, Κ(2012) αρκετό καιρό μετά το συμβάν προβαίνει σε μια αξιολόγηση η οποία βασίζεται στο σύνταγμα, στους επισήμους οργανισμούς, στο ευρύτερο νομικό πλαίσιο και θεωρεί ότι η συγκεκριμένη πράξη ήταν απόρροια πολιτικών εντυπώσεων, στις οποίες προέβει ο τότε υπουργός για να βελτιώσει την εικόνα του αλλά και την εικόνα του κόμματος του⁶⁶. Από τη μέχρι τώρα ανάλυση διαφαίνεται ότι η δράση κατακρίθηκε στο μέγιστο βαθμό και πολλοί διαπίστωσαν με βάση τη προσωπική τους θέση και άποψη ότι στην συγκεκριμένη πρακτική εντοπίζονταν πολιτική σκοπιμότητα.

Σε δημοσίευμα της Ναυτεμπορικής⁶⁷ που έπεται των προηγούμενων αρνητικών αναφορών και το οποίο αποκρυσταλλώνει τη θέση της τότε πολιτικής εξουσίας σε σχέση με το παρόν πρόβλημα θέτετε η άποψη του Υπουργού προστασίας του πολίτη Μ. Χρυσοχοϊδη, ο οποίος ανέφερε ότι: «Οι αντιδράσεις για την καταπάτηση των δικαιωμάτων των γυναικών είναι υπερβολικές, διότι αγνοούν ότι εδώ υπάρχει

⁶⁵ TVXS.(2012) Αντιδράσεις για τη δημοσιοποίηση των στοιχείων της οροθετικής ιερόδουλης, από <http://tvxs.gr/news/ellada/profylakistea-i-rosida-orothetiki-ierodoyli> Ανάκτηση στις 11-1-2015

⁶⁶ Φαρμακίδης, Κ.(2012) Αναπάντητα ερωτήματα γύρω από το ζήτημα των οροθετικών γυναικών, από http://ektosgrammis.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=1938:2013-09-08-14-11-13&catid=105:parafylologia&Itemid=488 Ανάκτηση στις 11-1-2015

⁶⁷ Ναυτεμπορική.(2012) από <http://www.naftemporiki.gr/story/383962/m-xrusoxo%CE%90dis-nomimotati-i-dimosiopoisi-ton-ierodoulon> Ανάκτηση στις 12-1-2015

σύγκρουση δύο δικαιωμάτων. Από τη μία πλευρά, του δικαιώματος στην προσωπικότητα της ιερόδουλης και από την άλλη πλευρά, του υπέρτερου δικαιώματος στην προστασία της δημόσιας υγείας». Ο Υπουργός συνέχισε στη δήλωση του διατυπώνοντας τα εξής:

«Η φωτογραφία εξυπηρετεί την άμεση αναγνώριση, καθώς προφανώς και οι πελάτες δεν θυμούνται ονόματα, ούτε οι ιερόδουλες συστήνονται». «Εξάλλου», σημειώνει, «μπορεί να εκδίδονται σε πολλούς οίκους ανοχής ή στο δρόμο. Επιπλέον δεν πρέπει να ξεχνάμε πως στην περίπτωση του AIDS υπάρχει το λεγόμενο παράθυρο των 72 ωρών που εφόσον κάποιος που υποψιάζεται ή φοβάται ότι έχει μολυνθεί, μπορεί να μπει σε ειδική αγωγή και να αποφύγει τη μόλυνση». Τι μετράει περισσότερο επομένως στη ζυγαριά στάθμισης των συμφερόντων και των δικαιωμάτων από την πλευρά της οργανωμένης Πολιτείας; Το δικαίωμα στην υπόληψη και την προστασία των προσωπικών δεδομένων ή το δικαίωμα στη διάσωση της ζωής έστω και ενός ανθρώπου που μπορεί να έχει μολυνθεί εν αγνοία του από τη νόσο. Ποια είναι η ευθύνη ενός ανήλικου που πηγαίνει για την πρώτη του "εμπειρία" με ένα από αυτά τα κορίτσια; Τι θα πούμε στην οικογένειά του; Ότι φταίει και πρέπει να πληρώσει γι' αυτό;» διερωτάται ο υπουργός. «Τα κοινωνικά προβλήματα δεν έχουν ιδεολογικό πρόσημο και είναι λάθος να τα κατηγοριοποιούμε με αυτούς τους όρους», διαμηνύει ο Μιχάλης Χρυσοχοϊδης και καταλήγει λέγοντας πως «είναι καιρός να καταλάβουμε όλοι μας ότι τα διαπιστευτήρια της

προοδευτικότητας μετρούνται στην πραγματική ζωή και στα πραγματικά προβλήματα όχι στις θεωρητικές διακηρύξεις».

Το συγκεκριμένο δημοσίευμα έχει πληροφοριακό χαρακτήρα, για αυτό η άποψη του κ. Χρυσοχοϊδη πλαισιώθηκε και από ειδικούς επιστήμονες, των οποίων η άποψη διατυπώνεται στο παρών δημοσίευμα. Συγκεκριμένα η κ. Κρεμαστινού δίνει σημαντικά στοιχεία για τα τηλεφωνήματα που δέχτηκε το ΚΕΛΠΝΟ από άντρες και μάλιστα οικογενειάρχες οι οποίοι είχαν σεξουαλική επαφή με τις ιερόδουλες χωρίς μέτρα προφύλαξης. Δημοσιεύονται στοιχεία που δείχνουν την αύξηση των μολύνσεων αλλά και της μη ασφαλούς σεξουαλικής επαφής καταδεικνύοντας την επικινδυνότητα του θέματος.

Οι παραπάνω θέσεις αποτελούν τον αντίλογο σε αυτούς που θεωρούν ότι η δημοσιοποίηση ήταν μια λανθασμένη κίνηση. Παρατηρείτε ότι όλοι αποδέχονται το θέμα του απόρρητου αλλά και τη σημασία της προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Ωστόσο παρακάτω παραθέτονται απόψεις και δράσεις που τίθενται ενάντια στην διαπόμπευση των οροθετικών ιερόδουλων. Αναλυτικά⁶⁸:

1. Ο [Ιατρικός Σύλλογος Αθηνών](#) υπέβαλλε αναφορά στον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, τονίζοντας ότι το υπουργείο Υγείας γνώριζε τις διαστάσεις διασποράς του ιού και "δεν έπραξε απολύτως τίποτε". Προσθέτει ότι: «*με μία πρωτοφανή προεκλογική ανθρωποφάγο διάθεση δημοσιεύθηκαν οι*

⁶⁸ Nooz.(2002) Σάλος με το θέμα των οροθετικών, από <http://www.nooz.gr/Greece/antidraseis-sti-dimosiopoisi-ton-stoixeion> ανάκτηση στις 12-1-2015

φωτογραφίες των συγκεκριμένων θυτών- θυμάτων, μία κατάφωρη παραβίαση ανθρώπινων δικαιωμάτων». Καταλήγει δε ότι «τόσο η γνώση των αρμοδίων, εδώ και ένα έτος για συγκεκριμένα επιδημιολογικά δεδομένα, όσο και η δημοσιοποίηση των ονομάτων και φωτογραφιών των θυτών-θυμάτων, γεννά ενδεχόμενα ζητήματος ποινικών ευθυνών».

2. Η [Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων](#) υποστηρίζει ότι θυματοποιούνται εκ νέου οι γυναίκες αυτές, πολλές από τις οποίες είναι θύματα παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων με σκοπό τη σεξουαλική - οικονομική εκμετάλλευση από παράνομα εγκληματικά κυκλώματα, που απομυζούν τεράστια κέρδη. Αντί της ανάδειξης της ευθύνης του πελάτη απέναντι στον περίγυρό του και γενικότερα στο σύνολο, η ευθύνη εστιάζεται μόνο στις ίδιες τις γυναίκες που εξαναγκάζονται σε εκπόρνευση, δηλαδή στα ίδια τα θύματα της σωματεμπορίας. Στην προκείμενη ο αντίλογος αφορά τη κατάκριση των ατόμων που πηγαίνουν σε οίκους ανοχής και δεν λαμβάνουν τις κατάλληλες προφυλάξεις δεδομένου ότι πολλοί από αυτούς είναι οικογενειάρχες.

Από τον ιστότοπο protagon news θέτεται επίσης μια άποψη σε σχέση με το πώς η συγκεκριμένη δράση έχει διχάσει τη κοινωνία. Η θέση από τον Καραγιάννη (2012) εστιάζει στο πολιτικό περιεχόμενο της σύλληψης των γυναικών ασκώντας κριτική στο γεγονός και διατυπώνοντας ότι η πράξη αυτή έγινε με δεδομένη την ανάγκη των κυβερνόντων να κερδίσουν ψήφους αλλά και της κοινωνίας να βρει

εξιλαστήρια θύματα για το ιό HIV⁶⁹. Στην εφημερίδα Πρώτο Θέμα η Κόκκαλη(2012) αναφέρει ότι η συγκεκριμένη κίνηση θέτει σε κίνδυνο τα προσωπικά δεδομένα και οδηγεί σε μια νέα τάξη πραγμάτων για τη δημοσιοποίηση προσωπικών στοιχείων όχι μόνο στο συγκεκριμένο θέμα αλλά και σε άλλα ζητήματα⁷⁰.

Η κοινή γνώμη μέσα από το δημοσιεύματα εκείνης της περιόδου φαίνεται να έχει επηρεαστεί θετικά προς τον έλεγχο των ιερόδουλων αλλά και των μεταναστών, παρόλα αυτά δεν κρίνει σκόπιμο την δημοσιοποίηση των προσωπικών δεδομένων των ιερόδουλων. Παρακάτω παραθέτονται τα αποτελέσματα έρευνας όπως παρουσιάστηκε από την Καρλατήρα Παναγιώτα το 2012 στην εφημερίδα Πρώτο Θέμα⁷¹: Η συντριπτική πλειονότητα των κατοίκων της Αττικής (ποσοστό 91,2%) δηλώνει ότι είναι αναγκαία η λήψη αυστηρότερων μέτρων για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που προκαλεί η ανεξέλεγκτη εισροή παράνομων μεταναστών στη χώρα. Μάλιστα, το ποσοστό αποδοχής της αναγκαιότητας των μέτρων είναι πολύ υψηλό ανεξάρτητα από ηλικία, φύλο, τόπο διαμονής των ατόμων του δείγματος, γεγονός που επιβεβαιώνει τη δραματική έκταση που έχει λάβει πλέον το πρόβλημα.

⁶⁹ Καραγιάννης, Τ.(2012) *Ιερόδουλες οροθετικές και πολιτικές* από <http://www.protagon.gr/?i=protagon.el.article&id=21512> Ανάκτηση στις 26-1-2015

⁷⁰ Κόκκαλη, Β.(2012) Οι Ιερόδουλες αλλάζουν το νόμο για τα προσωπικά δεδομένα, από <http://www.protothema.gr/greece/article/202364/oi-ierodoYLES-allazoyn-to-nomo-gia-ta-prosopika-dedomena/> Ανάκτησης τις 13-1-2015

⁷¹ Καρλατήρα, Π.(2012) Δαγκωτό υπέρ της δημοσιοποίησης για τις οροθετικές ιερόδουλες, από <http://www.protothema.gr/healthandlife/article/19510> Ανάκτηση στις 13-1-2015

«Το 97,1% συμφωνεί με τον ιατρικό έλεγχο των αδήλων πορνών και το 94,8% με τον έλεγχο όλων των μεταναστών. Επίσης, ποσοστό 94% θεωρεί απόλυτα θετικά τα μέτρα της σφράγισης διαμερισμάτων ή αποθηκών όπου συγκατοικούν λαθρομετανάστες εφόσον δεν τηρούνται συνθήκες υγιεινής, καθώς και τις κυρώσεις εργοδοτών που απασχολούν μετανάστες χωρίς πιστοποιητικά υγείας. Με τη λειτουργία των κλειστών Κέντρων Φιλοξενίας των παράνομων μεταναστών όπως αυτό στην Αμυγδαλέζα, συμφωνούν οι έξι στους δέκα ερωτηθέντες. Ποσοστό 36,7% διαφωνεί και 2% δεν εκφέρει άποψη. Ο βαθμός αποδοχής του συγκεκριμένου μέτρου είναι υψηλός στις ηλικίες 45 έως 54 χρόνων, με τις νεότερους ερωτηθέντες να εκφράζουν περισσότερες ενστάσεις. Γενικά, πάντως, ενώ οι περισσότεροι πιστεύουν ότι τα μέτρα που τίθενται σε εφαρμογή κινούνται προς τη σωστή κατεύθυνση (ποσοστό 82,7%) και μάλιστα με ελάχιστες διακυμάνσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών, νέων και μεγαλύτερων, κατοίκων αστικών κέντρων και μη, δεν εμφανίζονται αισιόδοξοι ότι θα ακολουθηθεί επί μακρόν η ίδια... πορεία. Μόνο το 20,4% του δείγματος θεωρεί ότι θα εφαρμοστεί στο μέλλον η υγειονομική διάταξη και όλα τα μέτρα που απορρέουν από αυτή. Το 10% εμφανίζεται αναποφάσιστο (δεν ξέρω/ δεν απαντώ) ενώ το 69,6% αποδίδει όλες τις ενέργειες των αρμοδίων αρχών στον... προεκλογικό πυρετό. Μάλιστα, οι πλέον δύσπιστοι από τους ερωτηθέντες ως προς τη συνέχιση των μέτρων είναι κυρίως γένους... θηλυκού.

Επιφυλακτικοί φαίνονται και οι νέοι ηλικίας 18 έως 34 χρόνων καθώς και οι κάτοικοι του κέντρου της Αθήνας»

Τέλος σημαντικά δημοσιεύματα αναρτήθηκαν στην εφημερίδα το Βήμα το οποίο στόχευε στην παρουσίαση του θέματος μέσα από μια αμερόληπτη οπτική. Από τη μια γίνεται αναφορά στην αρνητική αντίδραση ξένων ειδικών που θεώρησαν λανθασμένη τη δράση της Κυβέρνησης και από την άλλη παρουσιάζεται η θέση της κοινής γνώμης που σε σημαντικό ποσοστό 80% τάσσεται υπέρ της δημοσιοποίησης των προσωπικών δεδομένων των ιερόδουλων.⁷²

Συμπεράσματα

Με βάση την ανάλυση που προηγήθηκε διαπιστώθηκε ότι κατά την συγκεκριμένη περίοδο, (η οποία εξετάστηκε στην παρούσα μελέτη), το θέμα της δημοσιοποίησης των ονομάτων και των φωτογραφιών των οροθετικών ιερόδουλων αποτέλεσε το φλέγον θέμα απασχόλησης της κοινής γνώμης. Το συγκεκριμένο ζήτημα έλαβε δραματικές διαστάσεις καθώς από τη μία, η κυβέρνηση επιδίωξε μέσω της προβολής του να καταδείξει ότι παράγει έργο σε επίπεδο πρόληψης ασφάλειας των πολιτών μέσα από την «εξουδετέρωση» των μεταναστών και των μη νόμιμων ιερόδουλων που αποτελούν κίνδυνο για την κοινωνία, ενώ ο τύπος από την άλλη επέλεξε να τεθεί υπέρ της συγκεκριμένης δράσης, κατακεραυνώνοντας 27 εκδιδόμενες

⁷² Το Βήμα.(2012) Ξένοι Δικαστές για τη μεταχείριση των ιερόδουλων από την ΕΛ.ΑΣ, από <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=488047> Ανάκτηση στις 15-1-2015

γυναίκες και προκαταβάλλοντας με αυτό το εγχείρημα την απόφαση της δικαιοσύνης.

Στο παρών κείμενο δόθηκε η ευκαιρία μέσα από την διαδικασία της ανάλυσης λόγου και εικόνας αλλά και από την παράθεση θέσεων και απόψεων να διαπιστωθεί ότι, ο τύπος μέσα από πομπώδεις τίτλους και ενημερωτικά κείμενα κινδυνολογεί επιδρώντας άμεσα στην διαμόρφωση της κοινής γνώμης. Το φωτογραφικό υλικό που προβλήθηκε είχε ως απώτερο στόχο τον στιγματισμό των ιερόδουλων ως εγκληματιών υπεύθυνων για την μετάδοση του ιού μέσα από την σεξουαλική επαφή με ανυποψίαστους πελάτες.

Παρουσιάστηκαν με επιτηδευμένο τρόπο όλες οι απόψεις της πολιτείας απέναντι στο ζήτημα (η ανακοίνωση της αστυνομίας, η θέση των υπουργών) αλλά σε καμία περίπτωση δε δόθηκε το βήμα στις «κατηγορούμενες» να εκφράσουν τη δική τους πλευρά. Όπως διαπιστώθηκε εκ των υστέρων και σε δημοσιεύματα που αναφέρθηκαν στην ανάλυση, η όλη διαδικασία που ακολουθήθηκε ήταν παράνομη.

Είναι ευκρινές βάσει και της θεωρίας ότι ο τύπος επηρεάζει άμεσα την κοινή γνώμη παρουσιάζοντας ένα γεγονός με τέτοιο τρόπο ώστε να ελέγχει και να κατευθύνει την κοινή λογική. Το συγκεκριμένο εγχείρημα αποτελεί μια πρωτοφανή ενέργεια στιγματισμού των οροθετικών ιερόδουλων , σπιλώνοντας όχι μόνο τις ίδιες αλλά και όλα τα οροθετικά άτομα στο κοινωνικό σύνολο. Ο καταστροφικός χειρισμός της υπόθεσης τόσο από την Ελληνική Αστυνομία όσο και από το Υπουργείο Υγείας και το ΚΕΕΛΠΝΟ καταπατά οποιαδήποτε έννοια ανθρωπίνων δικαιωμάτων, προσβάλλοντας την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και εκτρέφοντας μια κουλτούρα διακρίσεων όχι [120]

μόνο ενάντια στα οροθετικά άτομα αλλά ενάντια και στις ειδικές ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού όπως μετανάστες, ιερόδουλες γυναίκες κλπ. Πρόκειται για μια εμφανή ρατσιστική πρωτοβουλία των Ελληνικών αρχών που ανατροφοδότησε πλήθος δημοσιευμάτων διαπόμπευσης των εκδιδομένων με στόχο την ψηφοθηρία καθώς «το κυνήγι μαγισιών» εγκαινιάζει την προεκλογική περίοδο.

Ως αποτέλεσμα της όλης διαδικασίας υπήρξε η αυτοκτονία, μίας εκ των γυναικών η οποία δεν άντεξε το διασυρμό της κοινής γνώμης. Ο τύπος τεχνηέντως απέφυγε να προβάλλει ότι οι συγκεκριμένες γυναίκες ήταν χρήστες ουσιών κάτι που τις καθιστά εξαιρετικά ευάλωτες στον τρόπο που θα κινηθούν για την εξασφάλιση της δόσης τους.

Η παραπάνω δράση αποτελεί συνολικά μια συμβολική αποτυχία των δημοκρατικών αξιών στη χώρα μας και η πολιτεία οφείλει να φροντίσει για την αποζημίωση και την ηθική αποκατάσταση των θυμάτων. Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ότι με βάση τη μελέτη περίπτωσης που επιλέχθηκε στην παρούσα εργασία τα ΜΜΕ διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση της κοινής γνώμης. Μέσα από μία δεοντολογία υποκινούμενη από πολιτικά συμφέροντα, διαστρεβλώνουν γεγονότα, αποπροσανατολίζουν και χειραγωγούν τους πολίτες κατευθύνοντάς τους εκεί που οι ίδιοι επιθυμούν. Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης ως «τέταρτη εξουσία» έχουν χρέος να είναι αμερόληπτα και να ενημερώνουν έγκυρα και αντικειμενικά την κοινή γνώμη έτσι όπως ορίζει η δημοσιογραφική ηθική και δεοντολογία.

Σε μια κοινωνία όπου η δημοκρατία συρρικνώνεται, τα ανθρώπινα δικαιώματα καταπατούνται με την διεύρυνση της εξουσίας της αστυνομίας, όπου επιτείνονται οι μηχανισμοί ελέγχου και επιτήρησης ολοένα και

[121]

περισσότερων κοινωνικών στρωμάτων, οι εκδιδόμενες δεν θα πρέπει να οδηγηθούν με τις πολιτικές παρεμβάσεις στην ακόμη μεγαλύτερη περιθωριοποίησή τους. Η ενίσχυση του στιγματισμού τους τις καθιστά περισσότερο ευάλωτες στην καθημερινή βία ενώ αποτελεί τροχοπέδη στην δυνατότητα να συνδιαλέγονται με τους κοινωνικούς φορείς και τις δημόσιες αρχές. Θα πρέπει να δώσουμε χώρο σε αυτές τις γυναίκες να εξωτερικεύσουν την αλήθεια της ζωής τους, τα προβλήματα και τις ανησυχίες τους, διευρύνοντας με αυτόν τον τρόπο έναν ανοιχτό διάλογο μεταξύ τους χωρίς ταμπού και προκαταλήψεις. Η αλληλεγγύη απέναντι στις εκδιδόμενες δεν σημαίνει κατανάγκη αποδοχή της πορνείας αλλά αποτελεί μέσο για την κατάργηση της κοινωνικής απομόνωσης, του ρατσισμού και της βίας που βιώνουν καθημερινά. Το ζητούμενο σε κάθε περίπτωση είναι να διενεργηθεί μια μάχη ενάντια στις σχέσεις εξουσίας είτε ανάμεσα στους πολίτες και στους κρατικούς μηχανισμούς που περιθωριοποιούν και καταστέλλουν κοινωνικές ομάδες, είτε ανάμεσα στα δύο φύλα και στις δομές που καταπιέζουν τις γυναίκες.

Βιβλιογραφία

Anon., n.d. s.l.:s.n.

Austin, J., 2003. Πως να κάνουμε πράγματα με τις λέξεις. Στο: Αθήνα: Εστία.

Banister, P. και συν., 1994. Qualitative methods in psychology: A research guide. Second Edition. Στο: London: Open University.

Barrett, M. & McIntosh, M., 1985. Ethnocentrism and Socialist-Feminist theory. *Feminist Review*, Issue 20, pp. 25-47.

Barry, K., 1995. The Prostitution of Sexuality. Στο: New York, London: New York University Press, p. 30.

Bartsky, S. L., 1990. Feminity and Domination: Studies in the Phenomenology of Oppresion.

Beasley, C., 1999. What is Feminism. An Introduction to Feminist Theory. Στο: London: Sage Publication.

Billig, M., 1991. Ideology and Opinions: Studies in rhetorical psychology. Στο: London: Sage.

Brock, D. R., 1988. Making Work, Making Trouble: Prostitution as a Social Problem. Στο: Toronto: University of Torondo.

Brunschot, V., Gibbs, E., Syndie, R. A. & Kull, C., 1999. Images of Prostitution: The prostitute and Print Media. *Women and Criminal Justice*, 10(4), pp. 42-72.

Bryson, L., 1992. Welfare and the State. Who Benefits?. Στο: London: s.n.

Bryson, V., 2005. Φεμινιστική Πολιτική Θεωρία. Στο: Αθήνα: Μεταίχμιο.

Butler, J., 2009. Αναταραχή του φύλου, Ο Φεμινισμός και η Ανατροπή της Ταυτότητας. Στο: Αθήνα: s.n.

Chapagne, P., 2004. Η κατασκευή της κοινής γνώμης- Το νέο πολιτικό παιχνίδι. Στο: Αθήνα: Πατάκη.

Corbin, A., 1990. Women for hire: Prostitution and sexuality in France after 1850. Στο: Cambridge: Harvard University, p. viii.

Eco, R., 1991. Πως γίνεται μια επιστημονική μελέτη. Στο: s.l.:Νήσος.

Eco, U., 1976. A Theory of Semiotics. Στο: Bloomington, London: Indiana University Press, Macmillan.

Freeman, J., 1996. Application of Feminist Theory to Women's Live's: Sex, Violence and Reproduction. Στο: D. k. Weisberg, επιμ. Philadelphia: Temple University Press, p. 242.

Garfinkel, H., 1967. Studies in Ethnomethodology. Στο: NJ: Prentice Hall.

Gergen, K. J., 1985. The social constructionist movement in modern psychology. *American Psychologist*, 40(3), pp. 266-275.

Gordon, J., 1996. When the Victim is a Deviant: An analysis of Newspaper Articles on Violence Against Women Who Prostitutes. 1975-1993. Στο: s.l.:Simon Fraser University.

Inthorn, S. & Street, J., 2011. Simon Cowell for prime minister? Young citizen's attitudes towards celebrity politics. *Media, Culture & Society*, 33(3), pp. 1-11.

Irvine, M., 1999. From "Social Evil" to Public health Menace: The Justifications and Implications of Strict Approaches to Prostitutes in the HIV Epidemic. *Berkeley Journal of Sociology*, Τόμος 43, pp. 63-96.

Jackson, S. & Scott, S., 1996. Feminism and Sexuality: A Reader. Στο: New York: Columbia University Press, p. 70.

King, D., 1990. "Prostitutes as pariah in the age of AIDS": A content analysis of coverage of woman prostitutes in The New York Times and the Washington Post September 1985-April 1988. *Women Health*, 16(3-4), pp. 155-176.

Laswell, H. D., 1991. Η δύναμη και η λειτουργία της επικοινωνίας στην Κοινωνία.. Στο: Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Lombroso, C. & Ferrero, G., 2004. Criminal Woman, The Prostitute and the Normal Woman. Στο: N. H. M. Gibson, επιμ. United States of America: University Press.

Lowman, J., 2000. "Violence and the Outlaw Status of (Street) Prostitution in Canada". *Violence Against Women*, 6(9), pp. 987-1101.

Maletzke, G., 1991. Θεωρίες της μαζικής επικοινωνίας.. Στο: Αθήνα: Παπαζήσης.

McLaughlin, E., Muncie, J. & Huges, G., 2003. *Criminological Perspectives: Essential Readings*, Second Edition. Στο: London: s.n.

Meyer, T., 2000. Η Πολιτική ως Θέατρο. Στο: Αθήνα : Καστανιώτης.

Mitchell, J., 1974. *Psychoanalysis and Feminism*. In: New York: s.n., pp. 328-339.

Ortner, S., Stranthen, M. & Rosaldo, M., 1994. Ανθρωπολογία, Γυναίκες και Φύλο. Στο: Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Pateman, C., 1995. *The Sexual Contract* . Στο: Stanford, California: Stanford University Press, p. 202.

Phillips, A., 1987. *Feminism and equality. Readings in social and political theory*. Στο: Oxford U.K: Basil blackwell.

Sacks, V., 1996. *Women and AIDS: An analysis of media misrepresentations. Social Science and Medicine*, 42(1), pp. 59-73.

Scott, A. & Street, J., 2000. From media politics to e-protest. The use of popular culture and new media in parties and social movements. *Information, Communication & Society*, Τόμος 3, p. 2.

Street, J., 2007. Breaking the silence: music's role in political thought and action. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 10(3).

Stuart, R. M. επιμ., 1995. Στο: *Philosophical Perspectives on Sex and Love*. Oxford: Oxford University Press, p. 74.

Thompson, J. B., 1999. Νεωτερικότητα και μέσα επικοινωνίας. Στο: Αθήνα: Παπαζήση, pp. 42-62.

Tong, R., 1995. *Feminist Thought. A Comprehensive Introduction*. Στο: London: Routledge.

Walby, S., 1990. *Theorising Patriarchy*. Στο: Oxford UK and Cambridge USA: Basil Blackwell.

Weedon, C., 1987. *Feminist Practise and Poststructuralist*. Στο: Oxford and New York: Basil Blackwell.

Williams, F., 1989. *Social Policy, A Critical Introduction*. Στο: Cambridge: Polity Press.

Αλζον, Κ., 1977. Η διπλή καταπίεση της γυναίκας, εξουσία αντρική και εξουσία αστική.. Στο: Αθήνα: s.n.

Αντριάσεβιτς, Ρ., 2007. Τραφικινγκ: Συζήτηση γύρω από μια έννοια. Η περίπτωση των ΑνατολικοΕυρωπαϊών γυναικών στην Ιταλία.. *Θέσεις*, Issue 98, pp. 53-58.

Γιαννακόπουλος, Κ., 2006. Σεξουαλικότητα, Θεωρίες και Πολιτικές της ανθρωπολογίας. Στο: Αθήνα: s.n.

Γκασούκα, Μ., 1988. Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις του Φύλου. Ζητήματα εξουσίας και Ιεραρχίας. Στο: Αθήνα: s.n., pp. 59-63.

Δεμερτζής, Ν., 2002. Πολιτική επικοινωνία. Διακινδύνευση, Δημοσιότητα, Διαδίκτυο. Στο: Αθήνα: Παπαζήσης.

Δρίκος, Θ., 2002. Η Πορνεία στην Ερμούπολη τον 19ο αιώνα (1820-1900). Στο: Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα, p. 319.

Ζαραφωνίτου, Χ., 2008. Τινωρητικότητα, Σύγχρονες Τάσεις, Διαστάσεις και Εγκληματολογικοί Προβληματισμοί. Στο: Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη.

Ιωσηφίδης, Θ., 2008. Ποιοτικές Μέθοδοι Έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες. Στο: s.l.:Κριτική ΑΕ.

Λάζος, Γ., 1997. Η Σεξουαλικότητα ως Αξία στην Σύγχρονη Ελλάδα. Στο: Αθήνα: Δελφίνι.

Λάζος, Γ., 2001. Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στην Σύγχρονη Ελλάδα. Στο: Αθήνα: Καστανιώτη.

Λάζος, Γ., 2003. Διεθνική σωματεμπορία και εξαναγκαστική πορνεία στην Αθήνα του 2002. Στο: Αθήνα: STOPNOW-ΚΕΔΕ, p. 6.

Λάζος, Γ., 2007. Κριτική Εγκληματολογία. Στο: Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Λεντάκης, Α., 1998. Ο ΕΡΩΤΑΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΑΛΛΑΔΑ, Η πορνεία. Στο: Αθήνα: Καστανιώτη.

ΜάκΚομπς, Μ., Εινιστέλ, Ε. & Ουίβερ, Ν., 1996. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και η διαμόρφωση της κοινής γνώμης. Στο: Αθήνα: Καστανιώτης, pp. 98-99.

ΜακΚουέλ, Ν., 2002. Η θεωρία της μαζικής επικοινωνίας για τον 21ο αιώνα. Στο: Αθήνα: Καστανιώτης, p. 209.

Μπαμπινιώτης, Γ., 1985. Γλωσσολογικές σχολές, Ευρωπαϊκός και Αμερικανικός Δομισμός. Στο: Αθήνα: s.n., pp. 8-9, 11.

Μποβουάρ, Σ. ν., 2009. Το δεύτερο φύλο. Στο: Αθήνα: Μεταίχμιο.

Μπουλούτζα, Π., 2012. 12 ιερόδουλες με τον ιό του έιτζ. *Καθημερινή*, 02 05.

Παπαγιανοπούλου, Μ., 2007. *Το Φαινόμενο της Διεθνικής Σωματεμπορίας στην Ελλάδα και Διεθνώς*, Αθήνα: Κέντρο Γυναικείων Ερευνών και Μελετών.

Πλειός, Γ., 2001. Ο λόγος της εικόνας.Ιδεολογία και πολιτική.. Στο: Αθήνα: Παπαζήσης.

Πλειός, Γ., 2011. Η κοινωνία της ενημέρωσης . Ειδήσεις και Νεωτερικότητα. Στο: Αθήνα: Καστανιώτη.

Στασινοπούλου, Ο., 2006. Κράτος Πρόνοιας, Ιστορική Εξέλιξη- Σύγχρονες Θεωρητικές Προσεγγίσεις. Στο: Αθήνα : s.n.

Τσακλάγκανου, Γ., 2003. *Διεθνική Σωματεμπορία-Trafficking*, Αθήνα: Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.

Τσεκέρης, Σ., 2006. Εισαγωγή στην Κοινωνική Έρευνα. Στο: s.l.:Πάντειο πανεπιστήμιο.

Τσιώλης, Γ., 2014. Μέθοδοι και Τεχνικές Ανάλυσεις στην Ποιοτική κοινωνική Έρευνα. Στο: s.l.:Κριτική ΑΕ, pp. 45-46.

Φαρμακίδης, Κ., 2013. Αναπάντητα ερωτήματα γύρω από το ζήτημα των οροθετικών γυναικών. *Εκτός Γραμμής*, Ιούλιος, Issue 33.

Φουκώ, Μ., 2003. Η Ιστορία της σεξουαλικότητας, 1. Η δίψα της γνώσης. Στο: Αθήνα: Ράππα.

Χαΐδου, Α., 1996. Θετικιστική εγκληματολογία, Αιτιολογικές Προσεγγίσεις του Εγκληματικού Φαινομένου. Στο: Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Θεσσαλονίκη: Τα "αμαρτωλά" σπίτια παλιά και τώρα - Μια Ιστορία, Σεπτέμβριος ,2012, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.agelioforos.gr/default.asp?pid=7&ct=1&artid=153120>, Ανάκτηση στις 25/09/2014

Νόμο 1193/1981 (ΦΕΚ Α 220) «Περί της εξ αφορισίων νόσων προστασίας και ρυθμίσεως συναφών θεμάτων» διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://old.law.uoa.gr/crime-research/aseмна.pdf>, Ανάκτηση στις 3/10/2014

Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings CETS No.: 197 <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=197&CM=1&CL=ENG> , Ανάκτηση στις 13/10/2014

Article 3 – Non-discrimination principle-The implementation of the provisions of this Convention by Parties, in particular the enjoyment of measures to protect and promote the rights of victims, shall be secured without discrimination on any ground such as sex, race, colour, language, religion, political or other opinion, national or social origin, association with a national minority, property, birth or other status- Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings CETS No.: 197 <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=197&CM=1&CL=ENG>, Ανάκτηση στις 13/10/2014

Article 4 – Definitions- e “Victim” shall mean any natural person who is subject to trafficking in human beings as defined in this article.- Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings CETS No.:

197
<http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=197&CM=1&CL=ENG> , Ανάκτηση στις 13/10/2014

Ελληνική Αστυνομία, Στατιστικά Στοιχεία,2010, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=12106&Itemid=429&lang, Ανάκτηση στις 14/10/2014

United Nations Children’s Fund/United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights/Organization for Security and Cooperation in Europe-Office for the Democratic Institutions and Human Rights (UNICEF/UNOHCHR/OSCE-ODIHR), *Trafficking in Human Beings in Southeastern Europe*, UNICEF, June 2002, σ. Xiii, text at:

<http://www.unicef.org/ceecis/Trafficking.Report.2005.pdf#search=%22Trafficking%20in%20Human%20Beings%20in%20Southeastern%20Europe.%22>, Ανάκτηση στις 14/10/2014

Φύλο και μέσα μαζικής Ενημέρωσης 2008” διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.genderissues.org.gr/Diotima/drasthriothtes/meletes-ereynes/EREVNES.htm>, Ανάκτηση στις 4-11-2014

Συγκεντρωτικό δελτίο από 01.01.2013 της Ελληνικής Αστυνομίας για την επιχείρηση «Ξένιος Ζευς». Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=%27..%27&perform=view&id=23533&Itemid=1027&lang , Ανάκτηση στις 9-11-2014.

Δελτίο τύπου Ελληνικής Αστυνομίας από 23.02.2013 για επιχείρηση ελέγχου για θύματα trafficking σε μαγαζιά «strip show».

Μουδάτου, Μ.(2013) *Δύο Χρόνια Μετά το Κυνήγι των Εκδιδόμενων Οροθετικών Γυναικών*, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.inout.gr/showthread.php?p=555393>, Ανάκτηση στις 10-11-2014

Πάντζου, Χ.(2013) Μετανάστευση και ρατσιστικός λόγος των ΜΜΕ, Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα, <http://www.unhcr.gr/1againstracism/>, Ανάκτηση στις 10-11-2014

Πρώτο Θέμα, 06.05.2012, με τίτλο «Έρευνα του ΚΕΕΛΠΝΟ “Δαγκωτό” υπέρ της δημοσιοποίησης για τις οροθετικές ιερόδουλες» διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.protothema.gr/greece/article>, ανάκτηση στις 20-11-1014

Ουνισένκο Κ., «2.042 ανθυγιεινές εστίες στο κέντρο της πρωτεύουσας» ,Η Καθημερινή, 3/3/2012 διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.kathimerini.gr>, ανάκτηση στις 20-11-2014

Monthly Archive (2012). Πρόσκληση σε συνέντευξη τύπου, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <https://diokomenesorothetikes.wordpress.com/2012/10/> ανάκτηση στις 23-11-2014

ΣΚΑΙ.(2012) Μεγαλώνει η Λίστα με τις οροθετικές, από <http://www.skai.gr/news/health/article/201955/antigrafotousunolika-14-oi-ierodoules-me-hiv/>, Ανάκτηση στις 10-1-2015

Pontiki.(2012) Αυξάνεται συνεχώς ο αριθμός των οροθετικών ιερόδουλων, από <http://topontiki.gr/article/34709>, Ανάκτηση στις 10-1-2015

In.(2012) *Παρέμβαση του Γενικού Γραμματέα*, <http://www.inewsgr.com/102/parevasi-sto-thema-ton-orothetikon-apo-ton-gg-tou-yp-dikaiosynis.htm> , Ανάκτηση στις 10-1-2015

LEFT.(2012) Αντίδραση του Συνηγόρου του πολίτη από <https://left.gr/news/antidrasi-synigoroy-toy-politi-gia-ti-dimosiopoisi-stoiheion-fotografion-orothetikon> , Ανάκτηση στις 10-1-2015

TVXS.(2012) Αντιδράσεις για τη δημοσιοποίηση των στοιχείων της οροθετικής ιερόδουλης, από <http://tvxs.gr/news/ellada/profylakistea-i-rosida-orothetiki-ierodoyli>, Ανάκτηση στις 11-1-2015

Φαρμακίδης, Κ.(2012) Αναπάντητα ερωτήματα γύρω από το ζήτημα των οροθετικών γυναικών, από http://ektosgrammis.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=1938:2013-09-08-14-11-13&catid=105:parafylologia&Itemid=488, Ανάκτηση στις 11-1-2015

Ναυτεμπορική.(2012) από <http://www.naftemporiki.gr/story/383962/m-xrusoxo%CE%90dis-nomimotati-i-dimosiopoisi-ton-ierodoulon> , Ανάκτηση στις 12-1-2015

Nooz.(2002) *Σάλος με το θέμα των οροθετικών*, από <http://www.nooz.gr/Greece/antidraseis-sti-dimosiopoisi-ton-stoixeion>, Ανάκτηση τις 26-1-2015

Καραγιάννης, Τ.(2012) *Ιερόδουλες οροθετικές και πολιτικές* από <http://www.protagon.gr/?i=protagon.el.article&id=21512>, Ανάκτηση στις 26-1-2015

Κόκκαλη, Β.(2012) Οι Ιερόδουλες αλλάζουν το νόμο για τα προσωπικά δεδομένα, από

<http://www.protothema.gr/greece/article/202364/oi-ierodoYLES-allazoynto-nomo-gia-ta-prosopika-dedomena/>, Ανάκτηση τις 13-1-2015

Καρλατήρα, Π.(2012) Δαγκωτό υπέρ της δημοσιοποίησης για τις οροθετικές ιερόδουλες, από <http://www.protothema.gr/health-and-life/article/195109/%E2%80%9Cdaqkoto%E2%80%9D-yper-ths-dhmosiopihs-gia-tis-orothetikes-ierodoYLES/>, Ανάκτηση στις 13-1-2015

Το Βήμα.(2012) Ξένοι Δικαστές για τη μεταχείριση των ιερόδουλων από την ΕΛ.ΑΣ, από <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=488047>, Ανάκτηση στις 15-1-2015